

La Botalària

Gener 2010 · Segona època · Número 01

ACTUALITAT Borriol: crisi i sostenibilitat
ASSOCIACIONS Club Muntanyer La Pedrera
EDUCACIÓ Les noves instal·lacions del CEIP L'Hereu
HISTÒRIA 60 anys de la tronà de la Sorreta
TRADICIONS Creences i supersticions (I)
ART I LITERATURA L'església de Santa Maria
TERME L'apicultura històrica al nostre poble

Sumari

EDITORIAL.....

3

ACTUALITAT

- . Crònica del 2009.....4
- . Borriol: crisi i sostenibilitat7
- . Adéu al mestre Sala.....12
- . XIV Jornades Culturals
a la Vall d'Alba.....14
- . Borriolencs pel món.....15
- . Què opina la gent sobre....?.....18

ASSOCIACIONS

- . Breus..... 19
- . Club Muntanyer la Pedrera 22

EDUCACIÓ

- . Les noves instal·lacions
del CEIP L'Hereu.....25
- . Activitats de l'Agència Municipal
de Lectura de Borriol.....28
- . Cursos de valencià a Borriol.....29

- . L'auca de l'expulsió dels moriscs.....30

HISTÒRIA

- . 60 anys de la tronà de la Sorreta.....31
- . Algunes dades sobre el sistema
hidràulic de l'horta d'avall a la fi del
s. XVIII (Annex).....38
- . Antonio Bernad Artola "Tono".....40

ART I LITERATURA

- . L'església de Santa Maria de Borriol..44
- . 252 anys de la creu parroquial.....57
- . Viaranys.....60
- . Publicacions al nostre poble.....62

TRADICIONS

- . Jocs Populars.....65
- . Creences i supersticions
de Borriol (I)..... 66
- . Recepta de cuina: "coca d'arrop".....67

TERME

- . L'apicultura històrica
al nostre terme.....63
- . L'olivera (I).....72
- . Caminant per Borriol.....74
- . Timonet: Una planta per "gourmets" ..76

ABANS I ARA

- . La plaça de La Font..... 79

Consell de Redacció:

Teresa Agut, Xavier Andreu, Araceli Balaguer, Salva Belenguer, Sheila Carbó, Cristian Fabra, Simón Francíscó, J. Cristian Linares, Regina Moles, David Roco, Alex Tena, Carla Tena, Maite Vidal.

Edita:

Associació Cultural "La Botlària"

Dipòsit Legal:

Nº Provisional g 12811170

Imprimeix:

Gràfiques Castañ

Editorial

Un any més, l'equip de redacció de La Botalària ens felicitem de poder oferir a tots els borriolencs i borriolenques un nou número de la nostra revista. Volem començar, en primer lloc, per agrair-los a vostès que l'han adquirida la seua fidelitat, però també per reconèixer l'esforç d'aquelles persones que, amb el seu treball i la seua il·lusió, han col·laborat en la seua realització. A totes elles devem una nova fita de la nostra publicació. Com responnent a les pluges torrencials que van sacsejar el nostre poble el passat mes de setembre, La Botalària brolla en aquesta ocasió amb més força que mai: vora vuitanta pàgines de contingut (més les vuit centrals, ja tradicionals i colleccionables, de fotografies antigues) i amb la portada en color.

Entre allò que els oferim per a aquest número, a banda del repàs a l'any que tot just ha acabat i a com ha estat la vida associativa local al llarg del mateix, cal destacar una interessant reflexió de Joan Serafí Bernat sobre la situació econòmica de la nostra vila i els reptes als quals ha de fer front de cara al futur, la presentació de les noves instal·lacions amb què compta el C.E.I.P. l'Hereu després de les últimes obres de reforma que ens fa el seu director Jesús Albiol, articles d'història local que ens apropen a aspectes del nostre passat poc coneguts (com l'estudi biogràfic d'un dels seus alcaldes més importants, el tio Tono) o no tan poc (la tronà de la Sorreta, de la qual el setembre passat es compliren just seixanta anys), i estudis en profunditat com el dedicat a l'Església de Santa Maria i a la seua creu d'argent per part, respectivament, d'Ignacio Bernad i Vicent J. Valls Escudero. A això cal afegir estudis monogràfics com el que du a terme Josep C. Linares resseguint els orígens i evolució d'una activitat poc coneguda però molt practicada al nostre terme durant segles, l'apicultura.

Però possiblement allò més destacable és la prossecució d'un seguit de 'sèries' (receptes, jocs populars, associacions, borriolencs pel món, rutes pel terme, botànica borriolenca...) i l'aparició de noves que ens semblen molt prometedores: una d'Antonio J. Falomir sobre agricultura (la comença amb l'olivera) i una altra d'Henri Bouché sobre supersticions populars borriolenques.

Així mateix, ens felicitem molt també per l'aparició de noves publicacions (assagístiques, literàries o musicals) que ressenyem en aquest número. Especialment important és la del segon volum de Borriol, editat conjuntament per l'Ajuntament de Borriol i l'UJI. Finalment, és per a nosaltres motiu d'orgull comptar amb la col·laboració de Francesc Mezquita, guanyador de nombrosos premis literaris castellonencs i volgut mestre per a molts de nosaltres.

Esperem que els agrade la revista que tenen a les seues mans, que els servisca per apropar-se un poc més o conèixer millor el poble al qual pertanyen (o no) i per estimar-lo, també, un poc més. També, perquè pensen que al llarg de la seua història la nostra vila ha hagut de patir crisis tan dures com la que ara ens toca viure i que, amb esforç i voluntat integradora, amb el treball d'aquells que han posat l'interès de tots per davant del seu, ha sabut sempre tirar avant i trobar una sortida. En la ressaca dels anys de vaques grosses, és hora de seure i reflexionar sobre com volem que siga el futur del nostre poble.

La Redacció

POLÍTICA ACTUAL

La política d'avui afecta tot el que ens envoltarà demà. Política és tot, són les accions que passen al carrer, els actes que fan els individus a la seua vida quotidiana, fins i tot les converses que no pretenen canviar el món. El compromís amb l'entorn ens fa haver de pensar, analitzar i qüestionar les accions que es prenen des dels llocs de poder i que ens afecten de forma directa. A la nostra localitat s'esdevenen canvis que ens pertoca analitzar baix un punt d'interès com és la realitat que viu el nostre ajuntament. Per tant, amb aquestes línies, si més no, tractarem de resumir tot el que ens ha deixat el passat dos mil nou, les accions de certa rellevància.

El passat any, a la formació policial del nostre municipi es generà una nova plaça d'intendent. Anteriorment, el nostre poble no comptava amb un lloc de treball amb aquestes característiques. Fou ocupada, però la persona que la va adquirir només estigué en el lloc de treball tres mesos. Actualment aquesta plaça existeix però està lliure d'ocupació.

En l'any dos mil vuit, l'ajuntament acorda en ple un augment significatiu dels impostos que afecten tots els veïns d'aquesta localitat, aquest entrà en vigor en dos mil nou. Amb l'estat de crisi que viu el nostre país, l'ajuntament decideix prendre aquesta mesura per tal d'afavorir l'economia interna.

Aquest passat any també observem un augment del salari en els treballadors fixes que té el nostre municipi. Aquesta pujada la reben el secretari i l'interventor, fet que no crida l'atenció fins que no es compara amb altres localitats amb característiques similars a la nostra. Si realitzem dita comparació, podem observar que l'augment sí que és molt significatiu.

Cal remarcar les últimes decisions preses en els darrers plens, i recordar que aquests passaran a realitzar-se de forma mensual. Com a actuacions direm que s'han paralitzat dos PAIS projectats en dos zones del terme, com eren la Serra i Muntanya Verda. També es va acordar actuar per comissions, les quals estaran conformades per dos càrrecs del Partit Popular, un càrrec del Bloc, un càrrec del PSOE i un càrrec de Veïns de Borriol. Es dugué a terme una reducció salarial de tots els components del Partit Popular incloent el lloc d'alcalde. Els regidors que tenien un sou assignat passaran a cobrar sols les assistències als plens.

AGENTE COLABORADOR

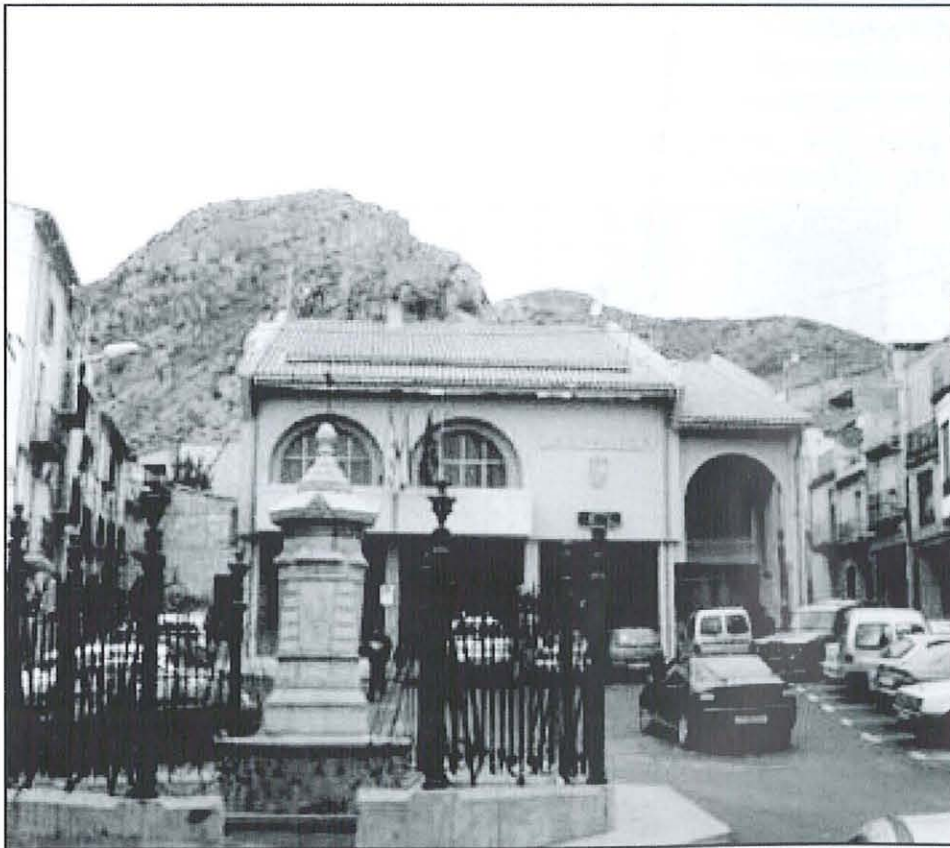

Araceli Balaguer Balaguer
Asesoría Fiscal y Contable

Doctor Portoles, 6 • 12190 BORRIOL (Castellón de la Plana) • Tel./Fax: 964 32 13 69

Totes aquestes decisions que s'han pres en ple es deuen al fet que Borriol ha vist com un component del partit governant ja no està d'acord amb les decisions que pren el seu partit. Aquesta circumstància pot canviar per complet el futur d'aquest ajuntament, com també les accions que s'intenten realitzar. Per tant, actualment aquest municipi viu un punt polític tal volta sense cap precedent. Com a trets importants, remarcarem que l'oposició anteriorment no tenia cap força en l'actuació directa. Ara, aquesta situació ha canviat i per tant el diàleg és necessari. Per primera vegada, observem que cada presa de decisions ha d'anar acompanyada de consens, d'acords que afecten a més d'un partit, d'idees que cal exposar i cal debatre per tal d'afavorir la posada en marxa de qualsevol acció.

La Redacció

BENJAMIN PITARCH BELLMUNT

Plaça de la Font, 6 - 12190 BORRIOL (Castelló)

Tlf.: 964 32 13 02

ES POSA LA PRIMERA PEDRA PER A LA FUTURA ERMITA DE SANT ANTONI.

El diumenge anterior a la festivitat de Sant Antoni del passat any 2009 es va anar en romeria a la que serà la futura Ermita de Sant Antoni per tal de posar la primera pedra. A l'esdeveniment van assistir tots els membres de la Confraria, les autoritats local, així com un grup nombrós de veïns i veïnes del nostre poble.

L'Ermita es trobarà a la partida del Rabosero, en un terreny cedit a la Confraria de Sant Antoni per Antonia Gascón i Perfecto Portolés.

La Redacció.

Bazar La Torre, C.B.

*Electrodomésticos, Ferrería,
Regalos, Menaje Cocina, ...*

País Valencià, 45 -B
12190 BORRIOL (Castellón)
Tel. / Fax: 964 32 11 72

Borriol: Crisi i sostenibilitat

per Joan Serafí Bernat

A l'article que vam publicar al número anterior d'aquesta revista intentàvem destacar alguns condicionants i característiques que han caracteritzat Borriol. Ara és el moment de rescatar-ne alguns per continuar amb un plantejament que, després de dibuixar unes pinzellades sobre la situació actual, ens convidarà a reflexionar sobre el futur.

Dèiem que l'agricultura del terme municipal és pobra i als darrers segles no ha pogut alimentar els seus pobladors; que els diferents intents d'industrialització del segle XX van fer fallida; que en molts períodes del nostre passat l'única alternativa havia estat l'emigració diària cap als llocs de treball de la Plana, o la llunyana i definitiva cap als territoris rics que en cada moment han existit; que darrerament s'havia superat la llarga fase depressiva de poble de secà, per transformar-nos en un nucli residencial de la Plana; i que l'expansió urbanística i demogràfica recent, mai experimentada en els milers d'anys d'història del poble, es fonamentava en el boom del taulellet i el ciment, motor en exclusivitat del model de creixement de la província de Castelló.

El fort creixement dels darrers quinze o vint anys va portar al poble molta riquesa, però el nombre de llocs de treball no van augmentar amb la potència que ho van fer els recursos humans. I als darrers temps el tancament d'algunes empreses ubicades al terme i la caiguda generalitzada de l'activitat a la Plana i a tot l'Estat espanyol, que ha colpejat tots els sectors, ha fet que la situació s'haja agreujat significativament. Així, segons l'«Informe del

mercado de trabajo» de l'Observatori Ocupacional de Castelló de l'INEM, al llarg del 2008 el nombre de contractes de treball que es van signar a Borriol sols va ser de 496, xifra que va significar una caiguda del 49,4% respecte als celebrats l'any anterior (al conjunt provincial es van contraure un 17,4%). Per aquest motiu, a 31 de desembre, el nombre de borriolencs aturats registrats era de 291 i el de demandants de treball de 345 i les empreses ubicades a Borriol sols tenien 1.162 empleats, entre tots els règims de cotització a la Seguretat Social (autònoms inclosos). Per contra, el nombre de persones empadronades amb edats compreses entre el 16 i el 65 anys era, en aquella data, unes tres vegades major.

Com s'ha pogut arribar a aquesta situació de crisi i de dependència exterior? L'explicació es troba en haver-se desenvolupat a Borriol quasi exclusivament la funció residencial, i en la debilitat del model de creixement provincial.

Entre 1993 i 2002 el districte de la ceràmica va experimentar una expansió extraordinària.

LA BOTALÀRIA

correu: botalaria@gmail.com
 blog: labotalaria.wordpress.com

*Vols que les teues fotos antigues apareguen a La Botalària?
 Posat en contacte amb nosaltres o envia'ns un correu a la nostra adreça
 electrònica.*

torno a Irak y Oriente Medio». La invasió d'Iraq el 20 de març de 2003 per les tropes de George W. Bush i els seus aliats va generar polèmiques a escala global, però ningú qüestionarà que en res va afavorir el sector tauleller castellanenc. Des de principis del segle XXI el principal motor productiu de les nostres comarques ha mostrat signes primer d'esgotament i darrerament de crisi sense precedents.

La producció es va incrementar de 281 a 651 milions de metres quadrats; els llocs de treball directe van augmentar en més de 10.000; les vendes es van més que duplicar i a la darrera data arribaren a uns 3.500 milions d'euros (aproximadament 500.000.000.000 pessetes). Semblava que la maquinària dels diners estava ben engreixada i que arribaven a tothom.

Però, els senyals de la desacceleració ja eren evidents i constatats pels especialistes. Així, l'Anuario Económico de 2001 de la Cambra de Comerç de Castelló ja advertia, en la seua primer pàgina: «Durante 2001 se ha registrado un proceso de desaceleración de la economía castellanense disminuyendo el papel relevante del consumo interno y de la inversión y creciendo menos que el año anterior, las exportaciones». Al següent informe torna a insistir: «De nuevo se modera el crecimiento de la economía castellanense» i destacava que: «En este comportamiento ha influido negativamente la problemática en

Coincidint amb les dificultats d'aquest sector tradicional va aparèixer, quasi com els bolets, de la nit al dia, un nou «corn de l'abundància». Era el boom de la construcció. Generava uns beneficis més propis d'especuladors que de productors i també s'escampava com l'oli. Els ajuntaments recaptaven com mai, els propietaris de terrenys es convertien en milionaris, dels promotors no cal ni parlar-ne, i tots els que teníem almenys una casa ens creiem rics en saber els preus que corrien.

De les poques més de 10.000 llars anuals que de la província de Castelló van visar els Col·legis d'Arquitectes entre 1999 i 2001, la xifra va augmentar progressivament fins arribar a les 23.700 del 2006 (en les velles pessetes de nou una magnitud amb dotze dígit).

Quan els vents de la globalització bufaven a favor i les estadístiques mostraven ritmes d'expansió excepcionalment positius, tots el

HNOS CHIVA COMERCIO

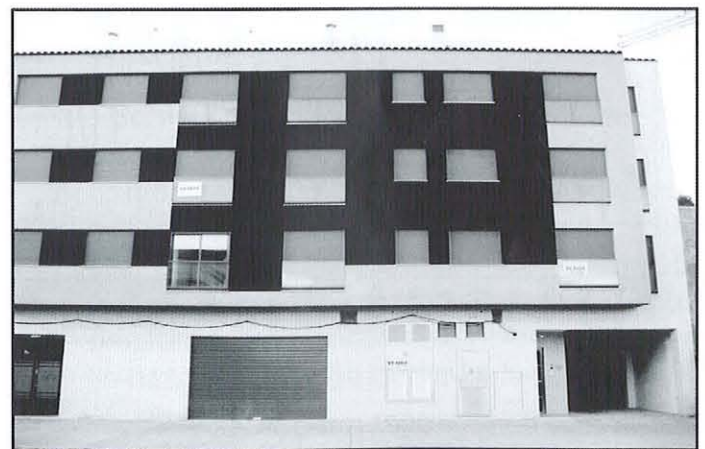
C/ Sanchis Guarner, 9 Tel. 964 321 118
12190 Borriol (Castellón)

qui tenien poder (persones, especialment polítics, però també organitzacions i institucions) unflaven pit i confiaven que el nou model de creixement (ceràmica+ciment) no s'esgotaria. Les crides a la prudència, a la conservació del medi ambient, a l'argumentació fonamentada en el coneixement de la realitat, a l'evidència ben contrastada que l'economia sempre ha estat cíclica (almenys des de Josep, el de l'Egipte dels faraons, Gènesi: 41), etc., eren ofegades pel triumfalisme interessat. El pensament neoliberal dominava tots els fòrums sense deixar espai a la dissidència.

Una ràpida fullejada per les hemeroteques permet recuperar una panoràmica que avui sembla un malson, però que aleshores estava tots els dies en primera plana: Marina d'Or Golf (18 milions de metres quadrats per urbanitzar, amb tres camps de golf, cinc hotels, desenes de milers de cases, i «grandes pistas de esquí con mas de un kilómetro de recorrido» segons encara es pot veure a la seua web oficial); Sant Jordi (al menys dos camps de golf i més de 6.000 vivendes); Borriana (Santa Bàrbara, Sant Gregori, Pedrera Port,... també amb uns quants milions de metres per urbanitzar); Xilxes (sols amb el Xilxes Golf Resort ja s'havien de fer unes 6.500 llars); Torreblanca (Doña Blanca Golf, amb quasi cinc mil cases més); Càlig (projecte Golf Maestrat, 3.500 vivendes); Moncofa (més de 30.000 cases); Nules (Serratelles Golf); Peníscola (Las Atalayas); Alcalà de Xivert (Roca Roja); Benicàssim (Benicàssim Golf); etcètera. etcètera. Va arribar un moment que semblava que l'alcalde de la província que no tenia almenys

un camp de golf en procés de tramitació era menys espavilat que la resta dels seus col·legues.

Dins d'aquesta dinàmica s'inserien les peticions d'alguns dirigents d'accelerar els llargs processos administratius, ja que «el aeropuerto no será rentable si no se desarrollan los programas de actuación integrada (PAI) con campos de golf previstos en la provincia y el parque de ocio de Mundo Ilusión, con urbanización incluida». Però

Zapatos y Complementos

C/German Garcia,40

BORRIOL(junto farmacia)

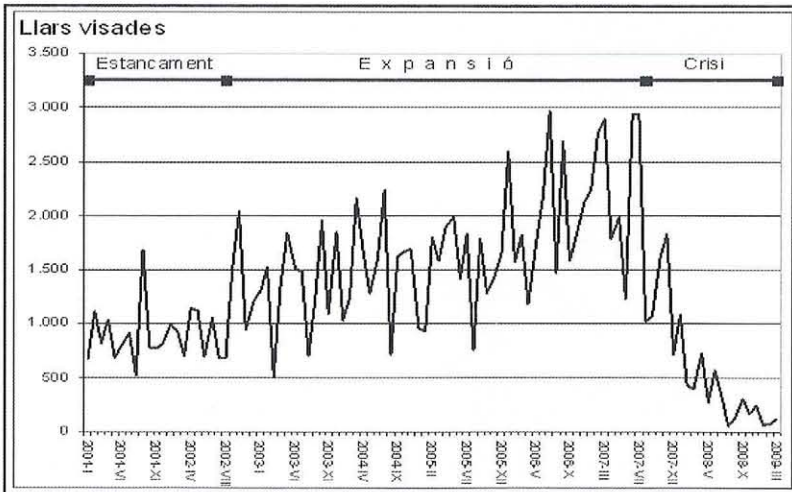
Calçats.
Dàmaris

també la construcció ha fet fallida, i de quina manera: al primer semestre del 2007 es van visar a la província 12.885 vivendes; al segon 9.195; a la primera meitat del 2008 sols 3.491; a la segona, 1.252; i en els tres mesos que van de gener a març de 2009 únicament 264. Segons el president de la Federació Valenciana d'Empresaris de la Construcció, en declaracions a El País (25-VI-09), encara es tardarà uns tres anys a vendre l'estoc existent i el sector quedarà reduït a un terç del que va arribar a ser. A l'aeroport, malgrat els problemes amb els conservacionistes, les expropiacions i els permisos necessaris, les obres ja estan molt avançades, però el buf de Mundo Ilusión, després de consumir un bon grapat d'euros amb els informes sol·licitats, s'ha desinflat (oficialment s'ha desactivat la societat impulsora) i a la província sols continuen existint dos camps de golf amb 18 clots i un de 9, els mateixos que des de fa catorze anys.

Davant d'aquesta panoràmica és normal que pertot arreu es manifesten símptomes de pessimisme respecte del futur econòmic i social que, a curt i mitjà termini, ens espera als valencians del nord i als borriolencs. És evident que la resolució dels problemes que genera l'actual crisi no serà ni fàcil ni immediata. També és obvi que si la crisi és global la solució també exigirà el concurs de tots els estats i dels seus agents econòmics i socials.

Però no seria constructiu que ens quedàrem queixant-nos sense fer res més, a esperar que la solució ens vinga de fora. Cada comunitat, en funció del seu capital humà, de la seua estructura productiva, i de les decisions que prenga, eixirà enfortida d'aquesta conjuntura depressiva o s'ensorrarà per moltes dècades. De la mateixa manera que el passat no ha estat el mateix per als diferents pobles de les nostres comarques, és obvi que aquells que sàpiguen aprofitar els avantatges comparatius que puguen tenir, sortiran abans i amb més potència, que aquells altres municipis que resten inactius.

Qui signa aquestes línies no és tan ignorant per a caure en la prepotència de pensar que coneix la vareta màgica que pot resoldre la situació. Però sí que té el convenciment que seria productiu que al nostre poble es plantejara un debat sobre el futur col·lectiu, on aparegueren, entre molts altres temes, respostes a preguntes com les següents:

Evolution mensual del nombre de llars visades a la província de Castelló entre gener de 2001 i març de 2009

GRACIAS POR SU COMPRA

C/. Colón, 2 - 12190 BORRIOL (Castellón)
Tel. 964 32 14 48 - Móvil 619 85 75 54

- El municipi ha d'especialitzar-se en una funció (industrial, residencial, d'oci...) o diversificar-se?

- Es pot compatibilitzar el manteniment del fort ritme de creixement dels darrers anys amb la millora de la qualitat de vida?

- Quin és el millor model d'urbanisme per al conjunt de la comunitat?

- Cal construir, amb els nous, un nou concepte de ciutadania multicultural o és millor deixar-los de banda i aprofundir la getització?

- Hauria d'elaborar-se un pla estratègic per a Borriol o deixar que la dinàmica de les forces del mercat acaben imposant els seus interessos?

- Cap on s'han d'orientar les inversions que les diferents administracions públiques puguen fer ací?

- S'hauria d'intentar cohesionar més la població que viu dispersa pel terme i la que habita a la vila o no val la pena fer esforços en aquesta direcció?

- Té Borriol una societat civil ben estructurada, crítica i potent o, per contra, el típic «meninfotisme» valencià també ens defineix?

- Els serveis bàsics, com ara sanitat, educació, cultura, etc., tenen en l'actualitat la suficient qualitat per a servir d'atractiu als potencials compradors de les cases noves que resten sense vendre's?

Debate sobre qüestions d'aquest caire hauria de ser el primer punt de partida per decidir cap on es va a reconduir la realitat econòmica, social, política i cultural del nostre poble. Després ja es podrien emprendre accions concretes que ens portaren en la direcció elegida, però sembla obvi que si no sabem cap on volem anar, no farem altra cosa que girar sobre nosaltres mateixos sense arribar enlloc.

Borriol té unes potencialitats de futur extraordinàries (capital humà i social, clima, territori, patrimoni històric i cultural, accessibilitat, proximitat a la Plana i a la costa...), i les conjuntures de crisi potser siguen les més apropiades per activar programes que, en una situació expansiva, no és habitual que s'arriben a plantejar.

LA BOTALÀRIA

correu: botalaria@gmail.com
 blog: labotalaria.wordpress.com

Per fer-te soci de l'A. C. La Botalaria, ompli el fulllet d'inscripció que s'adjunta a cada revista i fes-lo arribar a algun dels membres del consell de redacció o envia'ns un correu a la nostra adreça electrònica.

Adéu al mestre Sala

per Xavier Andreu

Si hi ha hagut algun nom que durant dècades s'ha associat a la música del nostre poble, eixe ha estat, sense cap mena de dubte, el de Ramon Sala. Conegut com el mestre Sala pels molts músics que al llarg dels anys tingué sota la seua batuta, o com el tio Ramon, el cas de Ramon Sala és paradigmàtic de com una afició pot convertir-se en eix vertebrador de tota una vida.

En el número 6 de La Botlària, vam fer-li una entrevista a un director que, amb certa nostàlgia, tot just deixava la batuta després de 57 anys!! Recordava com tots eixos anys havien estat una gran experiència, bastida sobre l'amistat que sentia cap a tots aquells que integraven la banda, aquell grup originari que en aquells moments, el 2001, ja pràcticament havia desaparegut. Preguntat sobre quines anècdotes recordava d'eixos 57 anys al front de la banda de Borriol, solia respondre que, fet i fet, "tot aquest temps ha estat una anècdota".

La vinculació del tio Ramon amb la música s'inicià ben d'hora. Nascut a Castelló, vingué a Borriol quan encara era un xiquet. Als anys trenta, amb catorze anys, començà a acompanyar uns amics seus que aprenien solfeig a casa Ramon "el Balaguero", músic del poble, i prompte començà a tocar el clarinet (que com deia ell, li comprà el seu pare per 50 duros). A l'any ja tocava a la Banda de Borriol que dirigia Vicent Aragón. Com a clarinetista, recordava

que li agradava especialment una mazurca titulada *A ti*, amb la qual es lluïa com a solista.

A més, començà a estudiar al Conservatori de Música de Castelló, dirigit en aquells moments pel mestre Vicente Asencio. Allà tingué també de professors a Pasqual Asencio i a Abelardo Mus, i féu amistat amb altres joves músics (com la gran pianista castellonenca Matilde Salvador), amb els quals mantingué bones relacions tot al llarg de la seua vida. En aquest sentit, el tio Ramon fou sempre una figura respectada dins del món musical castellonenc, com ho mostra l'homenatge que fa uns anys la Banda Municipal de Castelló (de la qual n'era incondicional) reté a la seua persona.

Fou en aquests anys de joventut, també, on començà i es tancà una altra de les seues vessants musicals: la composició. El 1935 composà el pasdoble *El Kabota*, dedicat a una penya de Castelló del Casino Mercantil i de la qual era membre un germà seu. Guanyador d'un accésit a un concurs de pasdobles, *El Kabota* ha estat interpretat en diferents ocasions per la Banda Municipal de Castelló i la de Borriol i enregistrat per aquesta última. Un any després composà *El bohemio*, amb el qual anà amb la banda de Borriol a un Certamen celebrat a la plaça de bous de Castelló. El pasdoble obtingué un tercer premi i ha estat també interpretat en moltes ocasions i enregistrat, en aquesta ocasió, per la Banda Municipal de Castelló.

CARNISSERIA
XARCUTERIA

XARCUTERIA SELECTA • EMBOTITS CASOLANS
POLLASTRES A L'AST • PLATS PRECUINATS

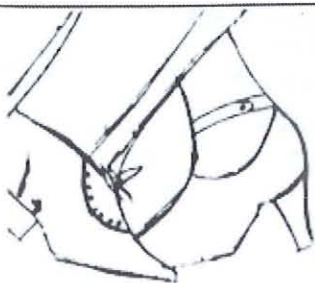
Plaça La Font, 12 • BORRIOL (Castelló)
Encàrrecs al 964 321 203

Com moltes altres, aquesta trajectòria vital i musical es tallà sobtadament el 1936 amb l'esclat de la Guerra Civil espanyola. Eixe any deixà la banda de Borriol i el Conservatori. A més, no tornaria a compondre. Durant la guerra dirigí les bandes de música dels Instituts de Carabiners de Castelló i de Barcelona. En acabar la guerra, i mentre feia el servei militar entre 1940 i 1943, fou director de la banda de música del Regiment d'Infanteria.

L'any 1944 Vicent Aragó, director en aquells moments de la Banda de Música Santa Cecília de Borriol, va pensar en Ramon Sala com a successor. Fou en aquells moments quan es posà al capdavant d'un grup reduït de músics borriolencs que, amics els uns dels altres (amb les avinences i desavinences que tota amistat implica), mantingueren viva la flama de la música a Borriol durant dècades. Una mostra d'això és la ingent tasca (feixuga i gens vistosa) que Ramon Sala i altres músics d'aquella època feren transcrivint i arrançant un gran nombre de peces perquè pogueren ser interpretades posteriorment pels músics de la banda (una feinada que, quan no hi havia ni impressores ni fotocopiadores, calia fer amb ploma, tinta i immensurable paciència). Músic de formació professional, tot i que al capdavant d'una banda amateur, l'exigència del mestre Sala cap als seus músics fou sempre elevada, la qual cosa provocà que molts d'ells feren defecció amb el pas dels anys. Malgrat això, el nucli originari es mantingué.

Els seus últims anys com a director marcaren el trànsit entre aquell grup d'amics que havia arreplegat la tradició musical del poble i l'havia mantinguda viva en una època gens fàcil, i un altre grup d'amics, molt més jove, que prengué el relleu i donà els passos adients per engegar projectes més moderns i ambiciosos (l'Escola de Música, la 'professionalització' musical, l'eixamplament de les seues activitats i la sortida a l'estranger...). Amb tot, el segon pas no hauria estat possible sense el primer. Elegant com sempre i seriós només per a aquells que no sabien percebre la seua fina ironia, el mestre Sala va saber deixar pas a les noves generacions, un pas difícil (i no mancat de problemes) que també cal reconèixer-li.

Aquest any passat el mestre Sala ens va deixar. L'empremta que ha deixat en la música borriolenca és inesborrable. Com deia un jove músic de la Lira Borriolenca recentment a la pregunta de qui fou el tio Ramon: "Qui ha de ser? El director de tota la vida".

A MI MANERA
escola de ball

Avda. Zaragoza, 5 - Borriol Tels. 626 040 517 - 655 303 094

XIV Jornades Culturals a la Vall d'Alba

per Mª Teresa Bernad

Un any més, el cap de setmana del 23, 24 i 25 d'Octubre vam tindre una cita obligada amb la CULTURA de Vall d'Alba.

Enguany va ser allí on es van celebrar les XIV Jornades Culturals a la Plana de l'Arc.

Ens consta que la Comissió Organitzadora va treballar intensament perquè estes jornades foren, un any més, interessants i participatives, on tots els presents gaudírem de les diferents exposicions i propostes. Al mateix temps reflexionàrem sobre els temes més actuals que ens afecten a tots i cadascun dels pobles que formem l'anomenada Plana de l'Arc.

Així, divendres de vesprada, vam presenciar un recital de poemes: "Itinerari poètic pels nostres arbres". Poemes referents a diferents

arbres que pertanyen al nostre entorn, que van canviant al llarg de les estacions anuals, i tot acompanyat per un trio de corda que amb la seva música envoltava l'espai donant un ambient encisador.

En les diferents exposicions que van preparar, vam descobrir que veritablement hi ha joies artístiques a les cases dels diferents pobles de la Plana de l'Arc. Així ho vam vore en l'exposició anomenada: "No m'amagues la mirada", on es van reunir diverses peces artístiques anteriors a l'any 1900, escultures i pintures que han servit per transmetre la fe i la religiositat de generació en generació i que ens han ajudat a descobrir estes icones d'art i pietat.

També el Museu etnològic presenta allò més essencial del que ha sigut la tradició i la història de la Vall d'Alba, amb un conjunt important de peces i objectes que s'articulen al voltant de cicles i unitats bàsiques de

treball. En el Museu es poden vore les diferents dependències d'una casa qualsevol dels nostres pobles de principis del segle XX. També hi trobem objectes relacionats amb el cultiu de l'olivera, la matança del porc, el cultiu de la vinya, la verema i l'elaboració del vi, el cultiu del blat, el treball a l'era, i la producció de la farina i del pa. També queda palesa la producció tèxtil i la indumentària de l'època així com diferents elements de la cavalleria com a principal eina de l'agricultura de la nostra comarca.

L'associació d'Ames de casa va fer un recull de postres tradicionals i ens els van oferir per tastar-los en una mostra gastronòmica.

Les diferents comunicacions sobre temes relacionats amb la nostra comarca, donaren pas a la interessant conferència de

Joan Serafí Bernat sobre els canvis demogràfics recents i la influència de l'emigració en l'economia i la societat dels pobles de la Plana de l'Arc.

Un altre tema d'interés fou el proposat en la taula rodona que tractà del corredor mediterrani: "Impactes i oportunitats a la Plana de l'Arc" la seva importància i transcendència en el desenvolupament socio-econòmic de la nostra comarca.

Dissabte de vesprada, ens van oferir un acte popular pels carrers del poble. Es tractava de com era un dia de festa anys enrere a la Vall d'Alba, recreant passatges de temps antics.

I diumenge de matí, com sempre, una interessant visita guiada pel poble i el terme a càrrec del Dr. Joan F. Mateu. Per finalitzar, dinar de cloenda i germanor dels assistents i acomiadament fins al proper any.

Borriolencs pel món

per Àlex Tena

MANUEL JOSÉ LLANSOLA PORTOLÉS, "Manu El Figuro". 27 anys

Borriolenc resident a La Plata (Argentina)

Per què estàs ahí? Per què Argentina i no un altre lloc?

Esta és una pregunta un poc complicada que podria contestar des de diferents punts de vista, perquè no tinc un sol motiu per a estar ací. Per una part, la feina que tenia no em motivava suficient per a estar fent el mateix durant tota una vida, tenia moltes inquietuds i m'agraden ocupacions que sempre estiguen en constant evolució. Això afegit a que m'encanta viatjar i gaudir dels distints països i cultures van ser la principal motivació per a emprendre aquesta aventura.

Vaig elegir Argentina per diferents motius, entre ells estan que la Universitat Nacional de La Plata té un gran nivell acadèmic reconegut a nivell mundial, també vaig tindre la sort de contactar amb les que a dia de avui són les meues directores que em van proposar un atractiu pla d'investigació. Per una altra part, també va influir que Argentina sempre havia sigut un lloc atraient per la seua cultura, la seua gent, la seua "màgia". Encara que he de reconèixer que fa uns anys enrere, no haguera pensat que passaria tant de temps ací.

Què fas allí? A què et dediques exactament?

El principal propòsit pel que estic ací, és l'obtenció del meu Doctorat en Ciències Exactes en l'especialitat de Química. En particular, el títol de la meua tesi és "Modificación superficial de nanopartículas de Silicio por especies reactivas. Implicancias en sus propiedades ópticas y aplicaciones biológicas".

Desenvolupe la meua activitat entre dos ciutats diferents, La Plata que és on visc i Buenos Aires. En la primera treballo en l'Institut Nacional d'Investigacions Físicoquímiques Teòriques i Aplicades, i en una clínica d'oncologia de la Fundación Avanzar. En la Universitat de Buenos Aires forme part del Departament Química Biològica, Facultat de Ciències Exactes i Naturals.

Provant a explicar un poc el que faig de forma resumida, podria dir que treballo en nanopartícules de silici, que són uns compostos en unes potencials aplicacions mediambientals i biològiques molt promissòries en un futur. La meua feina consisteix a estudiar el funcionament d'aquestes partícules i modificar-les per a poder utilitzar-les com a marcadors biològics (és a dir, detectors de cèl·lules cancerígenes) o en funcions terapèutiques ajudant als actuals tractaments de radioteràpia.

Manu en la Casa Rosada de Buenos Aires

LA BOTALÀRIA

correu: botalaria@gmail.com
 blog: labotalaria.wordpress.com

Per fer-te soci de l'A. C. La Botalària, ompli el fulllet d'inscripció que s'adjunta a la revista i fes-lo arribar a algun dels membres del consell de redacció o envia'ns un correu a la nostra adreça electrònica.

Quant de temps fa que estàs, i quant de temps tens pensat estar? Idea de tornar? Quan? Com t'ho plantejges?

Vaig xafar per primera volta l'Argentina el 26 de Març del 2007. És a dir, ja duc ací quasi que tres anys i si tot va bé estaré al voltant d'un any més, que es quan tinc previst acabar el meu doctorat.

Quant a això de tornar al poble, ja és una qüestió mes difícil de contestar. En principi, m'agradaria seguir aprenent i fent-me un lloc en el món de la investigació. Això suposa que he de seguir treballant en diferents laboratoris en diferents llocs i provar a fer un post-doctorat en algun lloc dels Estats Units que encara està per definir.

No sé en quin moment tornaré al poble, però sí que tinc clar que tard o prompte vull tornar a viure a Borriol i que serà el lloc on m'instal·laré una altra volta de forma definitiva. M'agrada el meu poble i per moltes experiències que puga tindre fora, la terreta de cadascú sempre tira.

Adaptació: clima, menjar, idioma, costums.. (diferències més significatives entre eixe lloc i Borriol)

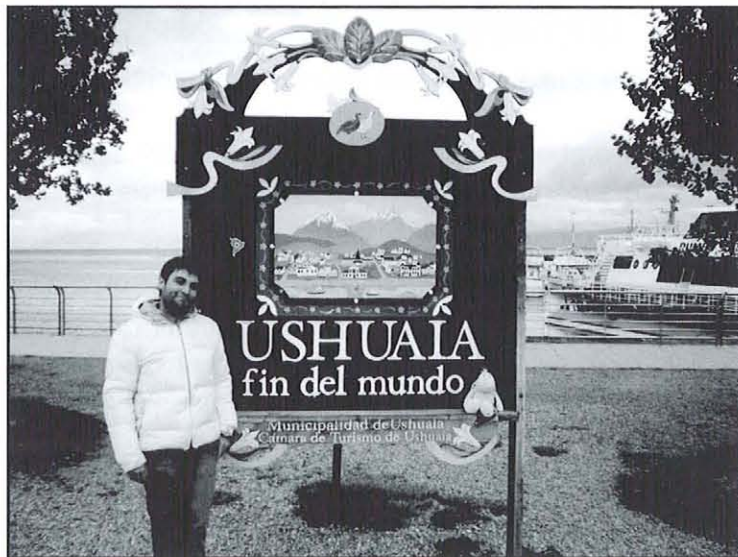
Tal volta perquè no som tan diferents Argentins i Espanyols, o tal volta perquè jo sóc una persona molt sociable, però no vaig trobar massa problemes d'adaptació. En poc de temps he adoptat com a propis molts dels seues costums, el mate en amics, el "asado" en diumenge i festes de guardar i la vida un poc més relaxada.

L'únic que podria ressenyar com a roïn és que al ser un país en depressió econòmica, existeixen grans diferències socials, fent que hi haja imatges de pobresa al carrer molt llastimoses i que hi haja que anar en compte amb la delinqüència.

Què portaries de Borriol a Argentina? Què portaries a Borriol des d'Argentina?

De Borriol a Argentina portaria tantes coses, o millor dit les portaria de Borriol a qualsevol lloc que vaja. La veritat és que l'únic que me'n duc en la maleta cada volta que viatge és un pernil sencer, perquè hi ha coses que no es poden aconseguir ací. Encara que el més meravellós d'estar en cada lloc és poder gaudir de les diferències.

D'Argentina per a dur a Borriol m'agrada eixe esperit que s'han d'ajudar els uns als altres per tirar endavant. Igual com abans em queixava de la delinqüència, la falta de recursos fa que també aparega el millor de les persones que t'ajuden d'una forma totalment desinteressada. Encara que òbviament no vaig viure en primera persona fa quaranta anys enrere, però em fa la impressió que és molt semblant a la forma de ser de la gent a Espanya en aquella època. No tots poden tindre de tot, però entre tots sí que tiren endavant i sempre duen un somriure.

Ushuaia, última ciutat del món.

DETALLS
Papereria i Regals

C/ Ximén Pérez d'Arenós, 15
12190 Borriol (Castelló)
Tlf: 964 321714

Quina relació tens amb Borriol? (parles a sovint amb la gent d'ací, véns prou, mantens poca relació...)

Tinc diferents nivells de relació amb la gent del poble, tal i com sol ser també quan estic en persona. Amb qui més parle és amb els meus tios, solem xarrar un parell de voltes per setmana per videoconferència. Sé que per a ells, poder vórem a més de xarrar de les vicissituds de cada dia fa que estiguen més tranquils i es faça més suportable la meua absència.

Després parle molt a sovint amb els amics més propers com podria ser "el Cachano", mantenim la comunicació d'una forma activa, així com amb la resta de la gent de la Penya "Mal Traer". Com és de suposar no puc estar tots els dies en contacte amb tots els amics, sobretot perquè sabeu que sóc una persona que em duc bé amb pràcticament tot el poble i seria impossible. Però cada volta que torne, intente vore i compartir un temps amb cadascun de tots, per a no oblidar-me mai de qui sóc, d'on vinc i qui són la meua gent i amics.

Com veus Borriol des d'Argentina?

El veig amb enyorança, el veig amb molt de sentiment i el veig amb llàstima de no poder estar ahí tant en moments de festes per a disfrutar amb els amics i amb la família com en moments més tristos que el cor em demanaria poder estar present i m'és impossible anar.

Per un altre costat, el veig com part de la meua vida de la qual estic molt orgullós, cada volta que tinc un congrés, una conferència o una presentació, m'agrada acabar amb una foto del castell dient que és un dels monuments històrics del meu poble, Borriol. Crec que molta gent no aprecia com de bonic és el nostre poble i només te n'adones quan has de passar una temporada fora d'ell.

Curiositats i anècdotes...

Justa ara que estem en Nadal, La Plata té una curiositat molt particular, en tots els carrers els jóvens del barri munten ninots a l'estil de les falles i els cremen al canvi d'any, la nit del 31 de Desembre. Ells creuen que és una tradició totalment Platense, però a mi em recorden molt a fotografies de falles que he vist antigues i cada volta que els dic que això és una tradició importada d'algunes zones de València els agarra disgust.

Glaciar Perito Moreno, Patagònia Argentina

AUTOMECAINCA BORRIOL
 C/ San Antonio, 18
 12190 Borriol Tel/Fax: 964 321426
 MOVIL: 630527016

- ALINEACION ELECTRONICA
- LIMPIEZAS INYECCION
- LIMPIEZAS CIRCUITO CERRADO
- AIRE ACONDICIONADO
- VEHICULO SUSTITUCION
- MECANICA
- ELECTRICIDAD
- ELECTRONICA
- FREITV COMPLETA
- NEUMATICOS

email: ambborriol@hotmail.com

Què opina la gent sobre...?

- 1- Què opines sobre la situació política local actual?
- 2- Quina és la secció de la revista que més t'agrada, canviaries o milloraries alguna cosa?
- 3- Què opines sobre l'estat del castell?

Marta Vicent
30 anys
Mestra

- 1- No és agradable la política que s'està vivint a Borriol per l'enfrontament dels partits, ja que és un poble menut podrien fer tots per entendre's, posar cadascú un poc de la seua part.
- 2- No canviaria res, està molt bé, el que més m'agrada són les fotos antigues.
- 3- Si es poguera arreglar l'accés per la part de darrere estaria bé.

Vicent Vilarrocha
31 anys
Mecànic

- 1- Em pareix vergonyosa i amb falta d'idees.
- 2- La revista m'agrada molt, sobretot la secció d'història i la del terme. Crec que s'hauria de traure dos vegades a l'any.
- 3- Ruïnós, però no li veig una solució factible.

Ana Paqui Ferrando
49 anys
Mestressa de Casa

- 1- La política que s'està portant ara mateix fa que el poble estiga estancat, no genera activitat de cap tipus.
- 2- En general m'agrada tot, però m'agradaria que s'incorporaren entrevistes a gent del poble que puguen contar alguna cosa de la nostra història passada.
- 3- El castell està molt deixat, no mai s'ha fet cap millora. Per tant, si no està habilitat que no es puga pujar.

Jaume Valls
46 anys
Taberner

- 1- Lamentable, que per una situació interna d'un partit el poble de Borriol haja de pagar les conseqüències.
- 2- L'apartat de les fotos és el que més m'agrada. Ampliaria la secció del terme afegint noves rutes i sendes.
- 3- S'hauria d'arreglar l'accés per pujar amb més seguretat. Il·luminar-lo i també documentar amb cartells per oferir més informació.

Nùria Vilarrocha
37 anys
Dependent

- 1- En principi la política no és un tema que m'interesse molt, però crec que falten moltes millores quant a cultura local.
- 2- Crec que la secció d'actualitat és la que més m'agrada perquè em posen al dia de les coses que fan al poble,
- 3- Una pena, m'agradaria que el reconstruïren.

Silvana Esteve
37 anys
Administrativa

- 1- Podrien millorar en benefici dels joves (14-18 anys), ja que no hi ha res.
- 2- La secció que més m'agrada és la de tradicions perquè els jocs populars m'agraden. També m'agrada la secció d'història i les fotos antigues.
- 3- Està un poc deteriorat. Qualsevol dia ens caurà damunt.

CASTESAN

Eva Sánchez Portolés

Dietètica - Agricultura biològica - Regals
Comerç just - Teràpies naturals

Avgda. Saragossa, 13
12190 - BORRIOL (Cs)
Tel./Fax: 964 322 061
964 321 421

Breus

El ball de l'arquet a París

El dia 23 de Juny de 2009 a les 3 de la vesprada el Grup de Dança "L'Hereu" va eixir de Borriol camí cap a Euro Disney a París.

Les gestions per realitzar una actuació van ser fetes per la professora de ball juntament amb mares i pares i una empresa d'autobusos de Castelló.

Tota la nit del 23 va ser de viatge. A primera hora del matí arribava el grup a l'hotel "Magic Circus". Aquest està en zona Disney, encara que no dins del mateix parc.

Era un hotel gran, bonic, alegre i, com el seu nom indica, decorat amb motius del món del circ: fotos de trapezistes, trapezistes, de domadors...

El dia 24 de matí el grup, després d'acomodar-se a l'hotel, va anar en autobús al parc que es trobava a pocs minuts de l'hotel, per grups es va disposar a visitar i gaudir de les atraccions i l'ambient.

El dia 25 va ser el dia de l'actuació. Al matí tots van descansar a l'hotel fins mig dia i després els acompanyants van vestir i pentinar als ballors i balladores.

L'actuació va ser a les dos en un xicotet teatre que es va omplir quasi tot. Va durar uns trenta minuts. Van ballar un total de set balls començant i acabant amb el ball de l'arquet de Borriol. Tots estàvem pendents de l'escenari gravant, aplaudint, cantant, vivint,... nerviosos i emocionats.

El grup de dansa "L'hereu" actua a Disney París!

A la vesprada vam anar tots a veure París. Va ser una visita curta però molt desitjada. Primer va ser la Torre Eiffel (quina ploguda més curta i intensa al baixar! Quina xaparrada!) i després un recorregut en bus per molts llocs coneguts: Arc del Triomf, Camps Elis, Plaça de la Concordia, Notre Dame,...

I a la nit vam sopar en un restaurant de la zona regentat per un espanyol. Després vam fer un passeig en "bateau mouche" pel Sena. Els xiquets i xiquetes estaven molt contents i molt excitats. Quin comboi!

El dia 26 va ser tot per visitar una altra volta el parc i les seves atraccions. Quan ja quasi estava a punt de tancar, tots van pujar a l'autobús una altra volta i cap a Borriol. Tota la nit de viatge. Les parades obligades indispensables i ... Borriol.

Grup de Dansa "L'Hereu"

LA BOTALÀRIA

correu: botalaria@gmail.com

blog: labotalaria.wordpress.com

*Vols que les teves fotos antigues apareguen a La Botalària?
Posa't en contacte amb nosaltres o envia'ns un correu a la nostra adreça
electrònica.*

Breus

UNA BONA NOTÍCIA PER AL FUTBOL DEL NOSTRE POBLE:

Es crea un Borriol B i un Equip de Veterans.

El futbol local del nostre poble ha rebut una gran notícia aquesta temporada: El Borriol CF amplia els seus equips amb la creació d'un equip B i d'un equip de veterans.

El Borriol B està format íntegrament per jugadors del poble, donant resposta a la ja urgent necessitat que els joves borriolencs puguen jugar a futbol en el seu poble. Un equip menys competitiu, sí, però carregat de força i il·lusió en aquest nou projecte que ha arrancat en aquesta temporada 2009/2010. Amb l'experimentat Javi Prats a la banqueta, el Borriol B es troba en aquestos moments 7é en la classificació del 2n Grup de la 2a Regional B.

D'altra banda, també s'ha creat un Equip de Veterans perquè els joves de més de 26 anys també tinguen l'oportunitat de jugar a futbol al nostre poble.

El Borriol B podem dir que està integrat dins del Futbol Base del Borriol, mentre que el primer equip es gestiona amb diners aliens a la subvenció que rep el Futbol Base.

Des de la redacció, enfront l'estranya situació del primer equip del Borriol ens plantegem: per què l'equip A del Borriol no juga, ni entrena al poble? per què no hi ha cap jugador d'ací? Per què el Borriol s'ha convertit en un equip aliè al poble, en tot menys en el nom?

La Redacció

Jugadors i tècnics del Borriol B

AUTOSERVICIOS **A.SOS**

Especialidad en: CHARCUTERIA, EMBUTIDOS, CARNES FRESCAS Y VERDURAS

Sanchis Guarner, 27
Tel. 964 32 30 27 · 12190 BORRIOL

Pablo Linares guardonat per la Diputació Provincial com a millor pilotari en la XIIa Gala de l'Esport.

L'alumne de l'Escola Municipal de Pilota Valenciana Pablo Linares ha estat guardonat per la Diputació Provincial en la XIIa Gala de l'Esport en la modalitat de pilota valenciana en reconeixement a una excel·lent temporada.

L'escola de pilota està recollint el fruit del treball constant i seriós dut a terme en els darrers anys, aconseguint set títols autonòmics: quatre l'equip juvenil i tres per part de l'equip cadet, del qual forma part Pablo que, a més a més, ha afegit al seu brillant palmarès la consecució del Campionat Autonòmic Individual, sent el primer jugador provincial en aconseguir-ho.

Des de la redacció, volem felicitar i animar a jugadors, monitors i directius per mantenir la tasca i fer arribar més èxits a l'escola i, en conseqüència, al nostre poble.

La Redacció

DISCO PUB

Carajillo

borriol

¡¡ diviertete !!

CLUB MUNTANYER LA PEDRERA: Més fort, més alt, més viu.

Per Àlex Tena

El Club Muntanyer La Pedrera és una de les associacions més actives i vives del nostre poble. Si mirem enrere, al passat, trobem una gran quantitat d'activitats realitzades amb un èxit rotund. En l'actualitat es troba en un moment molt bo, per la consolidació de cites organitzades pel club, per l'activitat dels seus socis, pel compliment dels objectius marcats. I el millor de tot, és que si mirem al futur, aquest és prometedor, molt il·lusionant.

Però ara ens anem a centrar en el present, en el dia a dia del Club en un any sencer.

Allà als mesos de gener i febrer el Club Muntanyer la Pedrera ens presenta la Setmana de Cinema de Muntanya. És una activitat diferent a la resta que realitza el club, però no per això menys atractiva. En aquesta es projecten diversos reportatges documentals sobre expedicions o aventures relacionades amb la muntanya: L'expedició al Lenin d'alguns membres del Club, l'aventura de Carlos Pitarch al Makalu, un Trèking per l'Everest, o l'autosuperació en proves com l'UltraTrail de MontBlanc.

Cartell Cinema de Muntanya

El primer gran esdeveniment és la Marxa a Peu per Borriol. Es tracta d'una cursa en la qual els participants recorren 25 km pel nostre terme amb uns 1200 metres de desnivell acumulat. És una cursa popular amb una afluència massiva: té una mitjana de més de 800 participants, provinents de molts pobles i ciutats de la nostra comunitat i també de llocs més llunyans. La propera edició, que ja serà la dotzena, serà el proper 27 de febrer.

Sense massa temps per al descans, apareix la Marató de Muntanya per Borriol. Aquesta serà la quarta edició de la prova. Una prova molt més dura i exigent, destinada a corredores i corredors més experts en curses de resistència per muntanya. Aquesta recorre 42 km del nostre terme, amb un desnivell acumulat que quasi arriba als 5000 metres. Tant per la duresa i exigència de la prova, com per la bellesa del seu recorregut, és un esdeveniment que no deixa indiferent a cap dels més de 100 participants que rep cada any. Cal destacar la participació del Campió Nacional de Curses de Muntanya Raúl García Castán, que ha guanyat la prova les dues vegades que ha participat.

Raul García, guanyador de la Marató de Muntanya 2007

Instal·lacions Jovi

fontaneria • gas • aire acondicionado • calefacción
descalcificaciones • bombas de presión

Telf: 660 635 010

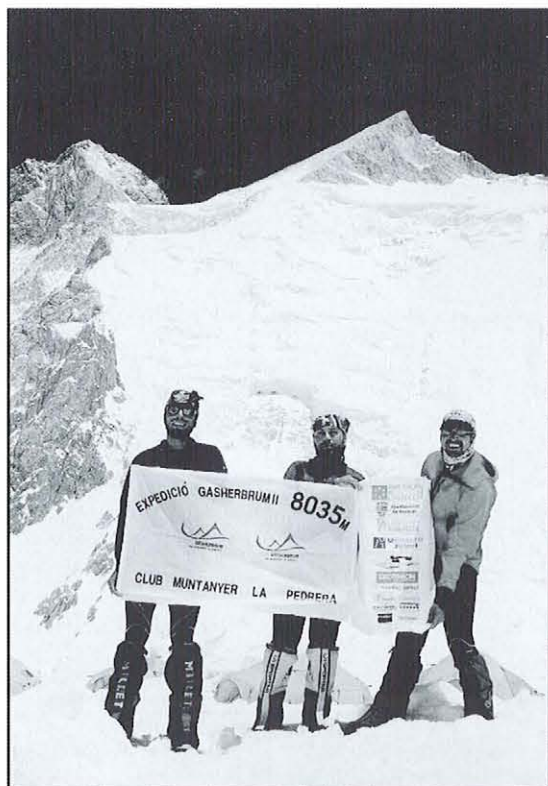
Allà cap a l'estiu trobem la Pujada a la Serra Trofeu Vicent Balaguer. És una prova diferent, amb només 6 km de recorregut que els participants han de cobrir des del nostre poble fins a la Serra.

Quan arriba novembre, mai falta la Marxa Nocturna Borriol - Penyagolosa. És una activitat molt atractiva per diferents motius: pel fet de realitzar-la de nit (sempre s'aprofita la lluna plena), pel recorregut, per eixa tradició que suposa Penyagolosa a les nostres terres... En dos etapes, Borriol - Useres i Useres- Sant Joan de Penyagolosa, es desenvolupa aquesta prova que sempre resulta exitosa per a aquells que la realitzen.

I en arribar el Nadal, la ja consolidada Volta Nadalenc. La Pedrera amenitza la vesprada prèvia a la Nit de Nadal amb una cursa no competitiva, destinada a tot el món pels carrers de Borriol. Amb la visita del Pare Noel i moltes altres sorpreses, els xiquets s'ho passen d'allò més bé.

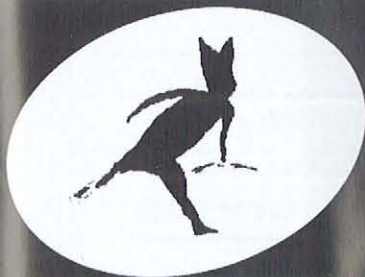

Volta Nadalenc

Expedició Gasherbrum II 2009

L'activitat del Club Muntanyer la Pedrera no acaba ací. Es realitzen altres activitats, com ara la de protecció, recuperació i neteja de sendes i camins, amb l'objectiu que tots puguem gaudir d'aquestes i de protegir la nostra millor amiga: la muntanya. També cal esmentar les Eixides als Pirineus que alguns membres del club realitzen aprofitant les vacances. L'objectiu és gaudir dels paratges dels Pirineus realitzant activitats de muntanya. Hauríem d'esmentar, també, la participació dels membres del club en les curses de muntanya de la província (El Bartolo, Marató i Mitja Castelló-Penyagolosa, Marató d'Espadà, Adzaneta, Alcora...) i de fora de la nostra província (Ultra Trail del Mont-Blanc, Zegama-Aizkorri al País Basc...) en què porten el nom del club i del nostre poble per allà on van.

LA BOTALÀRIA

correu: botalaria@gmail.com
 blog: labotalaria.wordpress.com

Per fer-te soci de l'A. C. La Botalària, ompli el fulllet d'inscripció que s'adjunta a l'edició i fes-lo arribar a algun dels membres del consell de redacció o envia'ns un correu a la nostra adreça electrònica.

Hi trobem unes activitats que són un punt i a part: les expedicions d'alta muntanya que realitzen alguns membres del club. Els principals cims de La Cordillera Blanca (6000 m) al Perú l'any 2005, el pic Lenin al Kirguistan (més de 7000 m) l'any 2007 i coronar l'Aconcagua per la ruta dels Polacos (més de 6000 m) l'estiu del 2008 han sigut les seues grans fites. L'última aventura ha sigut la més important aquest mateix estiu: el Gasherbrum II a l'Himalaia, una muntanya que ja supera els 8000 m, segurament un dels somnis de la seua vida.. Malgrat no aconseguir fer cim, ha servit d'un aprenentatge molt important per a aquest grup d'alpinistes de La Pedrera. De ben segur que ho aconseguiran.

Moltes activitats realitzades, molts projectes i objectius complits. Però encara queda molt camí per recórrer i molts objectius que, estic seguríssim, aconseguiran.

Doncs ja ho veuen, jo crec que ha quedat clar que el Club Muntanyer La Pedrera està cada vegada més fort, cada vegada més alt, cada vegada més viu.

Paco Zaragoza

Taller y Joyería

C/ Hereu, 2 - 12190 Borriol (Castellón) - Tel. 964 32 11 82

Les noves instal·lacions del CEIP L'Hereu

per Jesús Albiol

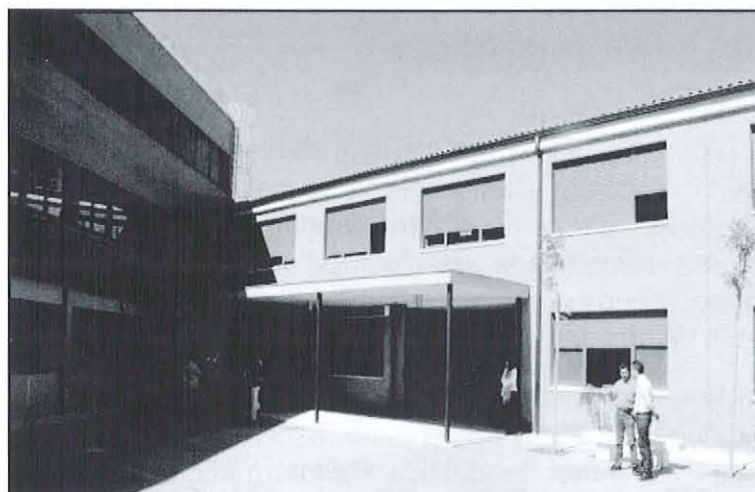
En primer lloc vull agrair sincerament la vostra invitació per comentar LES NOVES INSTAL·LACIONS DE L'ESCOLA. Per a mi és un plaer compartir aquest tema amb tots els ex-alumnes de l'escola que formeu part d'aquesta publicació i amb el poble de Borriol en general.

Un poc d'història. Les prioritats i les dificultats

Les obres de reforma i ampliació del C.P. l'Hereu començaren ara fa tres anys, al mes d'abril de l'any 2006, enderrocant l'antic escenari que hi havia a la pista. La necessitat de reforma i ampliació era urgent, s'havia arribat a un punt en què un edifici concebut per a una línia educativa, donava acollida a un centre de dos línies.

Tots recordareu que en la primera fase es va construir el nou aulari d'infantil, amb les obres del qual vam conivir tota la comunitat educativa. La seguretat es va convertir en la prioritat principal, quasi obsessió per a l'equip directiu, atès que es va reduir l'espai dels patis notablement i estàvem a tocar del recinte en obres.

La segona fase, remodelació i ampliació de l'edifici de Primària, iniciada al setembre

del 2007, va suposar el desplaçament de les etapes i Primària i ESO al recinte d'aules prefabricades. Mantenir la normalitat com a centre educatiu ha estat l'objectiu prioritari de l'escola.

Cada fase ha tingut les seues peculiaritats i dificultats. Recordo que en les obres de l'aulari d'Infantil, a banda de les molèsties pels sorolls de l'obra, vam haver de fer un gran esforç, mestres i alumnes, per tal de compartir els espais per al pati. En canvi, amb el trasllat a les prefabricades, la dispersió física del centre en tres llocs (C/ Sant Vicent, Camí Cominells i Barranc de Cominells) ha dificultat la integració de tots aquells que formem la comunitat educativa (xiquets-es, pares/mares i mestres).

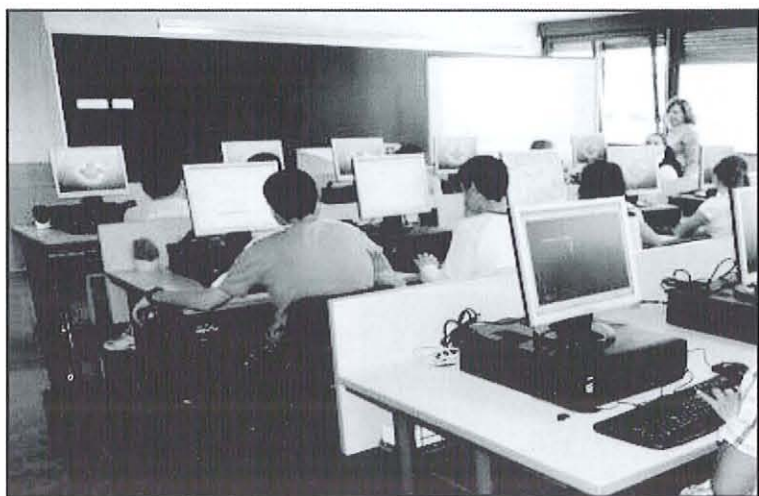
AULES PREFABRICADES PRIMÀRIA

Les noves instal·lacions

D'una banda tenim l'aulari d'Infantil, que dóna resposta a les necessitats dels xiquets de forma adequada; d'altra banda, la primera planta remodelada de l'edifici de Primària, dóna cabuda a les 12 aules de l'etapa i a la sala de professors.

De nova construcció s'ha fet un gimnàs i un edifici de tres plantes (amb ascensor) que acull les aules de música i d'informàtica, el taller, despatxos directius, biblioteca i aules d'educació especial.

La planta baixa remodelada conté el menjador, secretaria, consergeria i altres serveis.

Transitòriament s'han ubicat les aules d'ESO en aquesta planta (fins que s'acaben les obres de l'edifici polifuncional municipal, annex al centre). Quan l'etapa d'ESO es trasllade, posarem en marxa la biblioteca i el saló d'actes, a més de dos espais per a suport.

En resum, tenim un centre com li correspon al poble de Borriol, un centre de dos línies d'Infantil i Primària (18 unitats) amb els serveis que li pertocuen.

Un recordatori: Compartir i integrar

Des que estem en les noves instal·lacions, molts de vosaltres us/ens haureu felicitat per l'estrena dels nous edificis del centre i per com de bé han quedat els espais remodelats. La satisfacció per haver arribat a la fi d'un camí (concloure les obres) i el fet de poder disfrutar-les, ens omple de satisfacció a tots.

En el treball, com en d'altres circumstàncies de la vida, aprendre i millorar és el camí per al progrés i evolució personal i social. L'acabament de les obres de l'escola han estat un fet perfecte per recordar-nos a tots la importància de compartir i integrar.

Jo personalment, al que més importància li dono és al fet d'acabar amb la dispersió que han suposat les obres, a tornar a estar tots junts, prop uns dels altres, prop de tot allò que ens és necessari per a la nostra tasca (despatxos, menjador, aula d'informàtica, gimnàs, pista esportiva, ...). Els pares/mares/iaios/germans poden dur/recollir als xiquets amb més comoditat, la coordinació entre els mestres és molt més fàcil, l'accés als recursos és immediat,... en resum, la comunitat educativa pot compartir millor les tasques respectives i integrar plenament als seus membres.

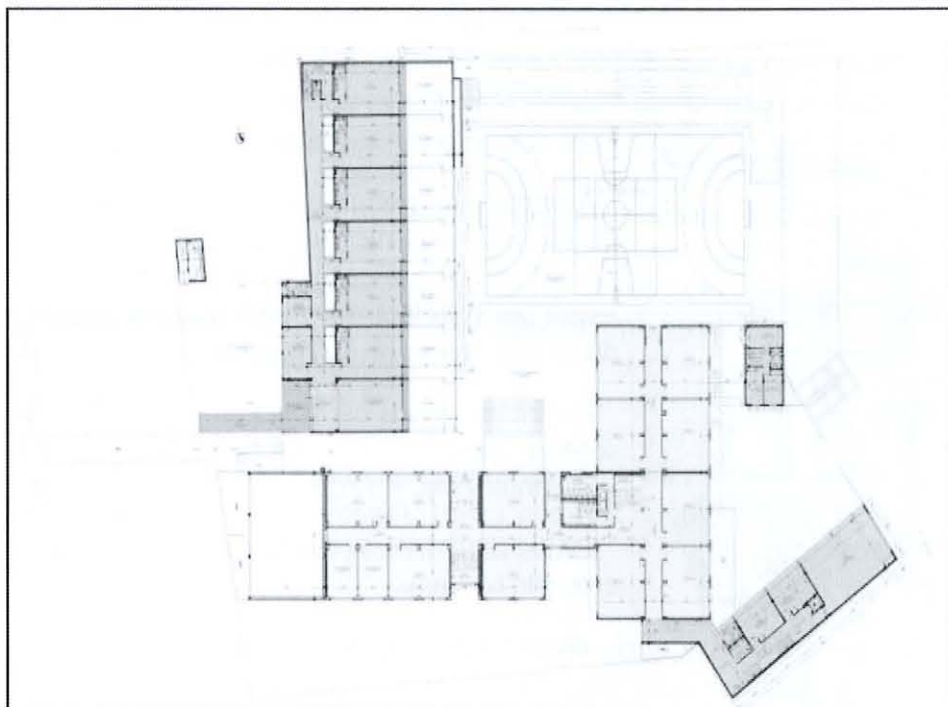
Un propòsit: formar i educar els ciutadans del futur

L'escola és el marc on es desenvolupa el procés d'ensenyament-aprenentatge de les diverses generacions. Tenir unes instal·lacions noves no suposa un èxit automàtic en aquesta feina, però sí augmenta les possibilitats de fer-la millor i adaptada a la societat actual.

Amb l'esperança de no fer-me excessivament pesat, voldria acabar amb alguns comentaris que, com a Director del centre, vaig fer en els actes d'inauguració de les dos fases:

Fase I: "L'educació és una tasca que ens ocupa a tots. ... L'Escola Pública, oberta i integradora, que tant cohesiona la societat, ens acull i reuneix en un dia com aquest, ... en un espai nou, modern i acollidor com el nostres xiquets i xiquetes mereixen."

Fase II: "L'escola és el reflexe de la societat que l'envolta, i, alhora, és també un factor clau per determinar el model futur de les societats. Aquesta dualitat, de rebre i donar influència al món que l'envolta, fa que en uns moments com els actuals, siga més

significativa la seua tasca.

Com a Director del Centre vull també reconèixer la col·laboració i comprensió dels pares, en totes aquelles decisions que, des de l'inici de les obres d'Infantil, hem pres per organitzar el centre i la seguretat dels xiquets.

En darrer lloc, voldria agrair la paciència, comprensió, col·laboració i atenció de tot el professorat, especialment dels membres de l'Equip Directiu; amb tots ells ha estat molt més fàcil gestionar les dificultats aparegudes a cada moment.

A partir d'ara, amb les noves instal·lacions, treballar tots junts en benefici d'una nova generació de Borriol serà més efectiu."

Activitats de l'Agència Municipal de Lectura de Borriol

per Araceli Vicent

Durant l'any 2009 l'agència municipal de lectura de Borriol ha estat organitzant moltes activitats destinades a tota la gent del nostre poble, moltes d'elles enfocades als més menuts.

Mitjançant aquest espai ens agradaria donar a conèixer totes les activitats realitzades l'any anterior, i animar a participar en les properes activitats organitzades pel 2010.

Farem un repàs de tot el que hem pogut gaudir aquest any passat a la nostra biblioteca:

A principi de gener, com cada any, donen els premis als usuaris més lectors de l'any, per tal de premiar l'hàbit lector tant en els usuaris infantils com en els adults. Al mes de Febrer es va iniciar el projecte Biblio Bolg Borriol, un espai per a la lectura on els usuaris poden trobar tota la informació al voltant de la biblioteca. <http://biblioborriol.blogspot.com/>

Durant els mesos de maig i juny es va participar en una campanya molt important i solidària de recollida de llibres per a xiquets i xiquetes d'Amèrica llatina organitzada per la ong Interlibros.

També durant els mesos d'abril, mes del llibre, i juny varem poder gaudir de diferents activitats com ara:

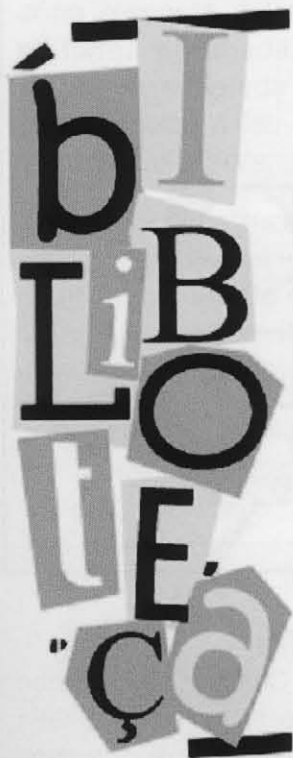
- Concurs UN LOGO PER A LA BIBLIOTECA que es realitza de forma anual.
- Sessions de narracions orals que es realitza tots els anys destinada a xiquets de totes les edats però que hi poden assistir tots
- Cicle d'animació a la lectura.
- Curs d'animar a llegir des de casa, que es tracta de fomentar l'hàbit lector des de l'àmbit familiar.

Caldria destacar que l'agència municipal de lectura de Borriol el 2009 va ser premiada per segon any consecutiu amb el premi Maria Moliner. Aquest premi forma part de la campanya d'animació a la lectura del Ministeri de Cultura i amb la col.laboració de la federació Espanyola de Municipis i Províncies. El concurs va dirigit a les localitats de menys de 50.000 habitants i es premien els projectes o activitats destinades a promoure la lectura entre els xiquets i joves.

També informar que des del mes de setembre de 2009 l'agència municipal de lectura de Borriol ha millorat la imatge del seu espai infantil per tal d'adaptar-se a les necessitats dels més menuts i intentar que la biblioteca siga un espai agradable i atractiu. A més a més durant el 2009 el fons d'infantil i juvenil ha crescut de forma considerable incorporant com a novetat llibres de pre-escolar.

Amb totes aquestes activitats realitzades durant l'any es pretén fomentar l'interès pel llibre i la lectura entre tota la població, però fent una major incidència en els xiquets i l'àmbit familiar, i per damunt de tot, iniciar un hàbit de lectura en aquell sector de la població que encara no coneix la biblioteca i els seus serveis.

Ah!, i recorda, si encara no ets soci de l'agència municipal de lectura no esperes més, vés i informa't!

LA LLUNA
geladeria

Cursos de valencià a Borriol

per Teresa Salvador Mundina
i Lluís Martínez Solera

Tres anys de cursos de valencià a Borriol

L'escola de Valencià per adults va sorgir d'una conversa que mantingueren diverses persones del poble al voltant de la mateixa inquietud, aprendre alguna cosa més sobre la nostra llengua, ja que les persones de la nostra edat no tinguérem la sort d'estudiar en Valencià com ara els nostres fills ho fan. El primer problema amb què ens trobàrem va ser trobar un professor. Vam fer una aposta: si trobava un professor que ens poguera donar les classes, l'AMPA ens ajudaria a buscar un lloc adequat per l'escola de Valencià. Molta gent encara pensa que ningú no fa res sense rebre alguna cosa a canvi, però jo em negue a pensar que tothom actua de la mateixa manera. Aleshores vaig parlar amb el nostre gran amic J. Cristian Linares Bayo. Estava la possibilitat que ens diguera que no, més que res per falta de temps, però finalment disposava d'uns dies lliures per poder donar-nos les classes. Ja teníem el professor de Valencià. J. Cristian va acceptar a més a més amb una condició: no volia cobrar ni un euro, ho feia per la il·lusió d'haver comptat amb ell i per la satisfacció d'ensenyar a la gent del seu poble que sempre porta present. Havia guanyat l'aposta. Encara hi ha gent que creu en la gent, a més, els amics sempre donen el millor que tenen.

Ara ja portem tres anys d'escola de Valencià. El primer i el segon any érem un grup reduït i estàvem als antics barracons prefabricats de l'escola, en un cabíem tots. Aquest any hem hagut de fer dos grups en dos aules per als quatre nivells, ja que som al voltant de seixanta persones preparant-nos per a les proves de la Junta Qualificadora de Coneixements de Valencià dels graus oral, elemental, mitjà i superior. Ja som alguns els que hem superat les proves dels diferents graus com l'elemental i el grau mitjà. El repte d'aquest any és el grau superior.

Curs elemental

Curs mitjà

DISCO - PUB

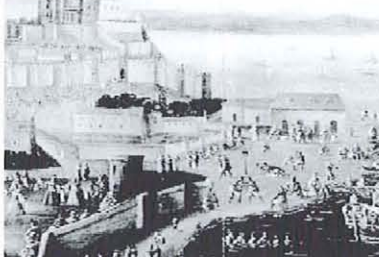

TROPPO

AVDA. ZARAGOZA, 72

BORRIOL

L'auca de l'expulsió dels moriscs

per Natividad Alcañi

	1609	
Heus ací la història versada d'una contesa mal acabada	El 1609 tot començava segles ja han passats	El marquès de Caracena decreta l'expulsió plena
Per ordre de Felip III d'Espanya s'enceta tota aquesta marxa	Afecta a tothom: pobres i rics. En definitiva, a tots els moriscs	Se'ls obliga en tres dies només deixar habitatges i béns
Milers d'homes i dones abandonen viles i pobles	Amb un desgranat esforç s'han de dirigir a diferents ports:	Vinaròs. Grau de València. Xàbia. Alacant i Dénia...
Amb naus i vaixells, els moriscs arriben a la pell	D'uns terrenys ben fèrtils passarem a altres estèrils.	Aquest fou el desenllaç d'un històric fracàs.

60 anys de la tronà de la Sorreta

per Xavier Andreu

El País Valencià, amb la seua especial orografia i situació geogràfica, es caracteritza per la formació periòdica de grans tempestes que propicien el desbordament dels seus rius, el cabdal dels quals creix descomunalment només en moments molt concrets. El passat 29 de setembre vam viure a Borriol un altre d'aquests episodis: una gran ploguda va fer sortir diversos barrancs i el Riu Sec, que en algunes parts del seu curs fins i tot es desbordà. Entre els dies 28 i 29 de setembre, segons un mesurador privat situat a la vall de Borriol (les quantitats són variables en funció del lloc del terme en què ens trobem) s'arreglaren 173 litres per metre quadrat, una quantitat més que considerable (a més, havia estat plovent els dies anteriors).

En el cas de Borriol, a més, aquestes plogudes van acompanyades d'un element molt característic (i pintoresc): la sortida del Saltador, un gran salt d'aigua del Racó de Masses que brolla amb força des de dins de la roca mateixa i que pot veure's des de diversos punts del mateix casc urbà. Aquesta vegada ha tornat a sortir i ens ha deixat, novament, algunes imatges espectaculars.

Molt a sovint, també, aquestes crescudes, en què la natura mostra la seua força incontrolable, van acompanyades de desgràcies que fixen en el temps el seu record. En la memòria d'alguns homes i dones majors de Borriol encara es mantenen episodis dramàtics com la tronà del xiquet o la dels esquiladors. La primera rebé eixe nom per provocar la mort d'un infant menut, arrastrat per la corrent del riu (en el pas del barranquet de darrere del cementiri). La segona, per precipitar la caiguda d'una casa al carrer Moreres on vivien dos germans

El Saltador

esquiladors a qui els costà també la vida. La més recordada a Borriol és, però, la del 28 de setembre de 1949. Una gran tempesta féu eixir sobtadament els barrancs del terme, inclosos els que passaven per dins de la vila (en aquells moments, encara al descobert). En aquesta ocasió, l'aigua fou la causa que caigués a terra la casa d'una veïna del poble, la tia Sorreta, que en aquells moments s'hi trobava a dins. Amb la consulta d'alguns fons hemerogràfics i arxivístics i amb els records d'alguns veïns i veïnes del poble, intentarem reconstruir parcialment un fet que forma part de la memòria col·lectiva de Borriol. Seran molts els detalls que se'ns passen (la memòria es selectiva i el nombre de testimonis limitat), però podrem esbossar un quadre general que altres podran completar amb les seues pròpies vivències.

LOTERIAS
ADMON. BORRIOL

Ximen Pérez d'Arenos,3 - Teléfono 964 32 14 82 - 12190 BORRIOL - loteriaborriol@terra.es

La tronà de la Sorreta tingué lloc en un any que, pel que sembla, havia estat especialment sec. El gener del 1949 l'Ajuntament de Borriol féu un breu informe sobre l'estat del Riu Sec al seu pas pel terme. En aquell informe s'assenyalava que, com ara, allò habitual era la falta d'aigua. De fet, en aquells moments, es deia, el poble patia especialment la sequera, un fet del qual se'n ressentia el cabdal del riu: "Durante el verano y otoño último no han discurrido aguas en el Río Seco de Borriol, en toda la extensión que comprende desde la Azud de la Huerta de Arriba a la Azud de la Huerta Mediana". De fet, s'afegia, les collites s'havien vist molt afectades per la manca d'aigua, i el que s'havia pogut extreure per al rec havia estat gràcies a la "noria propia de la Huerta Mediana que se halla en la orilla del río"[2]. La situació devia ser molt dura per a una societat eminentment agrícola com era la borriolenca d'aquella època, afectada a més per la desastrosa autarquia econòmica imposada pel règim franquista. Els mals, però, mai vénen sols.

El riu Sec a l'altura de la Torreta

Durant els últims dies de setembre del mateix 1949 caigué aigua a cabassades, segons la premsa de l'època, arreu de la Península. A València, s'informava, el riu Túria, que en aquells moments encara travessava la ciutat, havia augmentat molt el seu cabdal i havia amenaçat amb desbordar-se i inundar-la (una cosa que faria vuit anys després). Les pluges s'estenien també per Andalusia, Castella, el nord d'Espanya, Catalunya i fins i tot el sud de França i d'Itàlia. A la nostra zona, durant dies, el cel es cobrí de núvols cada cop més negres. Finalment, aquell fatídic 28 descarregaren amb tota la seua força.

El Mediterráneo de Castelló recull dia a dia les notícies de la ploguda, però se centra majorment en la ciutat de la Plana on la catàstrofe fou terrible. L'eixida dels barrancs de Borriol provocà el desbordament del Riu Sec i, al seu pas per Castelló, la inundació d'una part de la ciutat. El resultat fou dramàtic, més d'una desena de víctimes mortals i grans destrosses arreu de la capital provincial. El cronista, colpit

per la magnitud dels fets, obria l'article del 29 de setembre amb aquestes paraules: "Ayer, a las siete de la tarde, después de algunas lloviznas y chaparrones más o menos fuertes caídos durante el día, se encapetó el cielo seriamente y comenzó a llover con gran intensidad. En algunos momentos el agua caía en masas compactas, en cantidad extraordinaria, en tanto el firmamento presentaba cada vez un aspecto más cerrado. Aunque cerca de las ocho paró un momento, pronto volvió a llover con intensidad

LA BOTALÀRIA

correu: botalaria@gmail.com
 blog: labotalaria.wordpress.com

Per fer-te soci de l'A. C. La Botalària, ompli el fulllet d'inscripció que s'adjunta amb el present número i fes-lo arribar a algun dels membres del consell de redacció o envia'ns un correu a la nostra adreça electrònica.

excepcional, cayendo cantidad enorme de agua durante esa hora. Luego la lluvia continuó y de vez en cuando los chaparrones tremendos descargaban sobre Castellón y su término un aguacero descomunal"[3]. Això sí, en les notícies es fa referència constantment al fet que la ploguda havia estat "especialment intensa en la zona de la província més pròxima a Castellón". Els diversos testimonis que ens han ajudat a recordar aquella tronada coincideixen a assenyalar que es formà una gran nuvolada completament negra que pràcticament féu de nit el dia i que descarregà de forma descomunal (i amb un espai de temps molt reduït) a mitja vesprada del dia 28. A més, ens diuen, la pluja es concentrà a la zona de la Serra de Borriol (i a la part de darrere del castell), fet pel qual sortiren amb tanta força els barrancs del poble.

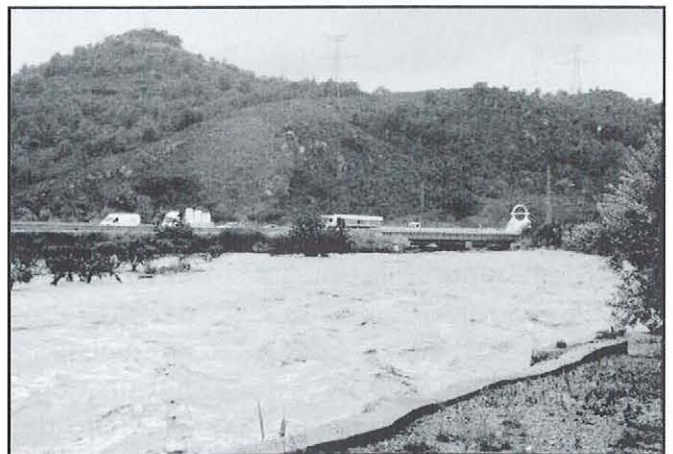
Dies després, les autoritats franquistes de la Província visitaven els pobles més afectats: Borriol, La Pobla i Vilafamés. En Borriol, es deia, "hubo una víctima y se derrumbaron dos casas, con pérdida de todos los enseres y muebles [...]. En general, ha producido enorme daño en el campo, en algarrobos, olivos, nogales y almendros, calculándose las pérdidas en unos cinco millones de pesetas. La riada se llevó cinco puentes e hizo gran daño en los caminos vecinales"[4]. Segons una Estadística d'Inundacions de l'Institut Nacional d'Estadística d'aquell mateix any, l'extensió de la zona inundada al terme de Borriol havia estat d'unes 1.000 hectàrees (la major part d'elles, cultivades). És a dir, una superfície equivalent aproximadament a la de mil camps de futbol: una sisena part de tot el terme, possiblement tota la vall de Borriol, va estar durant uns dies sota les aigües.

Els Xops, coberts d'aigua que baixa de l'Assegador

L'Assut

El riu a l'altura del pont de la carretera

Nou Stil
ESTILISTES

C/ Colón, 42
12190, Borriol
Tel. 964 657 788

Aquestes informacions concorden amb els records d'alguns dels nostres majors. Com que era època de plegar, molts d'ells es trobaven repartits pel terme quan esclafí a ploure. Paquita Babiloni, que vivia en una venta situada vora la carretera de Borriol a La Pobla a l'altura de l'Assut, fa memòria de com la major part de la vall del terme era com una gran bassa d'aigua. "El terra no se veie, ere tot aigua. La carretera no sabies per on anave, només se veien els arbres". Algunes persones, a les quals la ploguda va agafar treballant a les finques, van refugiar-se aquella nit a la venta. Ací i allà, suraven arbres arrencats i algun carro que havia estat arrossegat per la força de

La carretera, completament coberta d'aigua

l'aigua. Elisa Tena passà també la nit amb la seua família al seu mas de l'Assut (molt proper al riu). Allà anaren a refugiar-se altres famílies que vivien encara més a prop del riu i que tingueren por que l'aigua se'ls endugués la casa. La nit, recorda Elisa Tena, fou un tronar continu i entre llamp i llamp, podien veure des de la finestra com un mar d'aigua que ho cobria tot.

El dia següent, 29 de setembre, segons un informe elaborat per l'aparellador Vicente Gamir Matutano, de Castelló, s'afegí a la catàstrofe un "viento huracanado" que a causa de l'estat en què es trobava el terreny va arrencar molts arbres, incloses oliveres que tenien molts anys (algunes d'elles sembla que van poder ser replantades els dies posteriors). En el dit informe, es calculaven en 60.000 pessetes els danys ocasionats en l'arbrat pel vent del dia 29. El pitjor, però, havia estat causat per l'aigua del 28: s'havia perdut tota la collita de garrofes, bajoques, taronges, fruites de tot tipus i, especialment, d'olives (els danys en aquest producte ascendien a 350.000 pessetes). Però el més aclaparador és l'apartat en què s'assenyala que el desbordament del riu havia causat la desaparició, literalment, d'unes 100 fanecades d'horta (altres 200 havien quedat malparades). Per la seua banda, ascendien a 500.000 pessetes els danys causats a les "propiedades de secano desaparecidas" i a 750.000, les "damnificadas". A tot això calia afegir que l'aigua havia destruït pous de rec, sínies, ponts, ribassos... Sumant en total 2 milions més de danys en aquest apartat. En total, els danys a l'agricultura pujaven a 5 milions de pessetes. Una quantitat que, en aquella època, era gairebé inimaginable[5]. Elisa Tena recorda com fou el seu viatge de retorn al poble aquell dia 29: "Tot estave desfigurat. No coneixiem el terreno". El riu va quedar "pelat, pelat", l'aigua s'endugué tots els arbres que hi havia a la seua vora (com ara figueres i nogueres). El maset on estava el motor que poava aigua a l'Horta Amunt va desaparèixer (el motor el trobaren encallat a dins d'una

BAR PAHUET

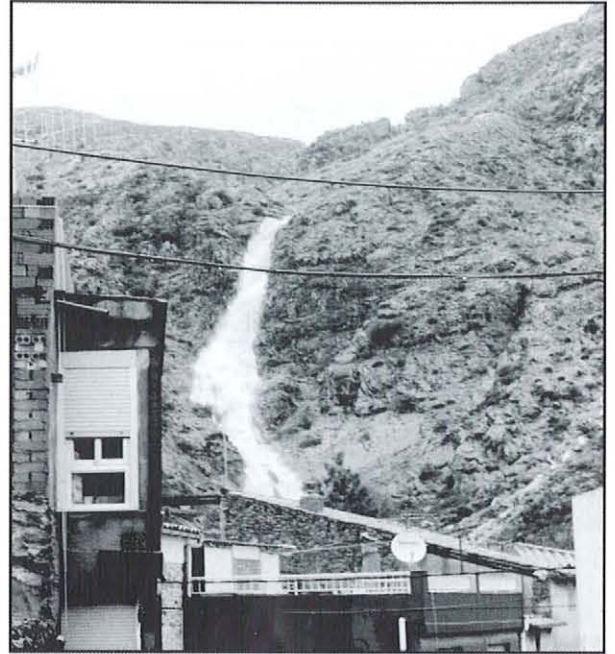
Avda. Zaragoza, 77 · BORRIOL (Castellón) · Tel.625 377 099

**ESPECIALIDAD EN
ALMUERZOS
TAPAS VARIADAS**

sèquia riu avall). Una imatge sorprenent completava aquesta visió apocalíptica: a l'alçada "del de Julián", vora la carretera, dos camions de calç s'havien encès. Per la seua banda, Vicent Pallarés, que llavors tenia 24 anys, recorda com l'aigua s'endugué molts dels grans xops que hi havia vora riu.

Al poble les conseqüències de la ploguda i de l'eixida dels barrancs de l'Atzavara i del Torill no foren menys catastròfiques. Segons un altre informe del 5 d'octubre, en aquest cas sobre els danys causats al casc urbà de Borriol, la impetuosa sortida dels barrancs va malmetre el clavegueram dels carrers Atzavara, Fondo i País Valencià (en aquells moments anomenat "18 de Julio"), va destruir la canonada que conduïa l'aigua des de les Mines a la Font (a l'alçada del barranc de Cominells, on es trencà el "sifón que atraviesa éste" i "diferentes puntos del trayecto de la galería que conduce las aguas") i tirà a terra diversos murs al Molioli, al Rajolar de baix i a altres carrers, a més d'inundar diverses cases[6]. Però sens dubte, el fet més luctuós fou l'ensorrament de dues cases, una al carrer de la Moreria i l'altra a l'Atzavara, que en el segon cas, com ja s'ha assenyalat, costà la vida a una veïna. Com recollia la premsa castellanenca, la desgràcia s'havia encebat especialment en zones del poble on vivien els sectors més humils de la vila de Borriol.

Pepita Castelló pujà a Borriol el dia després de la ploguda des de la capital de la Plana i recorda la sensació que li produí veure's tot el terme cap per amunt (fins i tot a la Coma, on l'aigua pràcticament no tenia temps de fer-se camí, havien estat arrencades

El Saltador des del carrer del Calvari

innumerables oliveres o garroferes). Recorda especialment com, al poble, a les parets de les cases del Rajolar (l'actual País Valencià) es veia encara la marca de fins on havia arribat l'aigua: vora els 2 metres d'alçada! Altres testimonis recorden com per dins del poble, i especialment pels carrers adjacents al barranc, baixà un gran riu pel qual suraven tot tipus d'objectes (cadires, matalassos, etc.), ja que l'aigua havia arramblat amb tot el que havia trobat a les plantes baixes de les cases. També recorda Pepita Castelló que li contaren que a la "Venta de Pepe" a alguns homes com Vicent el Tadeo que s'hi refugiaren, i tot i estar pujats damunt d'una taula, l'aigua els arribà fins el pit.

L'Ajuntament de Borriol, presidit en aquells moments per l'alcalde Vicente Pallarés Babiloni, es reuní en sessió extraordinària,

HORNO Y PANADERIA

Mª Rosa Arandes

Especialidad en cocas y rollos

Virgilio Oñate Gil, 20

Tel. 964 321 107 • 12190 BORRIOL

El riu a l'altura de l'Assut

segons el Llibre d'Actes Municipal, el set d'octubre per tractar el tema[7]. Per ordre del governador civil es constituí una Junta Local Pro-Damnificats i es demanaren diners a l'Institut Nacional de Colonización per a dur a terme reparacions urgents (com ara la neteja de carrers o les que havien de permetre restablir l'arribada d'aigua potable a la vila), escomeses per un grup de manobres de la vila sota la direcció de Vicente Gascón Calpe[8]. No obstant això, tot i que s'iniciaren els tràmits per demanar ajudes i préstecs per als afectats per la riuada, aquestes gestions no arribaren a bon port. Malauradament per als afectats, segons un ofici de l'Institut Nacional de Colonización, aquest organisme acordà "denegar el auxilio por ese Ayuntamiento por su renuncia al mismo al no haber remitido los documentos que le fueron exigidos en nuestro oficio de 5 de octubre del año pasado"[9].

És molt difícil comparar esdeveniments catastròfics d'aquest tipus, més encara quan manquem de dades més concretes per a una època ja prou llunyana. Amb tot, els testimonis solen coincidir (llevat d'alguna excepció) que la ploguda de l'any 1949 fou molt més forta que l'última que visquérem al poble, la qual cosa ens pot donar almenys una idea de la seua dimensió. A banda de les pitjors infraestructures amb què comptava el poble (i que, per tant, feren que els danys foren molt majors ara fa seixanta anys)[10], probablement la raó que aquella tronada tingués uns efectes tan calamitosos estigué en la concentració geogràfica i temporal en què es produí la tronada: caigué una enorme quantitat d'aigua en molt poc de temps i tot just sobre Borriol. Els efectes que tingué sobre el terme (aquests sí més comparables), com ara la gran arrencada d'arbres també serien arguments en favor de la magnitud de la tronada de 1949. Siga com siga, el que no hi ha dubte és que molt haurà de ploure perquè la tronà de la Sorreta siga desplaçada en la memòria col·lectiva del poble com el fenomen metereològic d'aquest tipus revestit de tints més dramàtics.

[1] Volem agrair a aquells veïns i veïnes de Borriol que ens han ajudat a reconstruir aquest fet amb el seu inestimable testimoni la seua col·laboració. Les fotografies, pertanyents a la darrera tronada de setembre de 2009, ens les han fetes arribar Rosaura Forcada, Lorena Balaguer i Vicent J. Valls Escudero.

per·música
reparació i venda d'instruments musicals

- Taller propi de reparació
- Afinació i restauració de pianos
- Enginyeria per a l'espectacle
- Sò i il·luminació
- Reparació d'altaveus, Hi-Fi, Professional i Car-Audio
- Muntatge de locals d'oci

Referències

[2] Arxiu Municipal de Borriol, C102, caixa 10-1, "Informe sobre el estado del Río Seco", 31-I-1949.

[3] Mediterráneo, 29-IX-1949.

[4] Mediterráneo, 4-X-1949.

[5] Arxiu Municipal de Borriol, Q107, caixa 18-1, "Daños ocasionados por las lluvias del día 28 del pasado mes de septiembre y del viento huracanado del día 29 del mismo en las fincas rústicas del término municipal de Borriol (con expresión del valor en que han sido calculadas)", 5-X-1949.

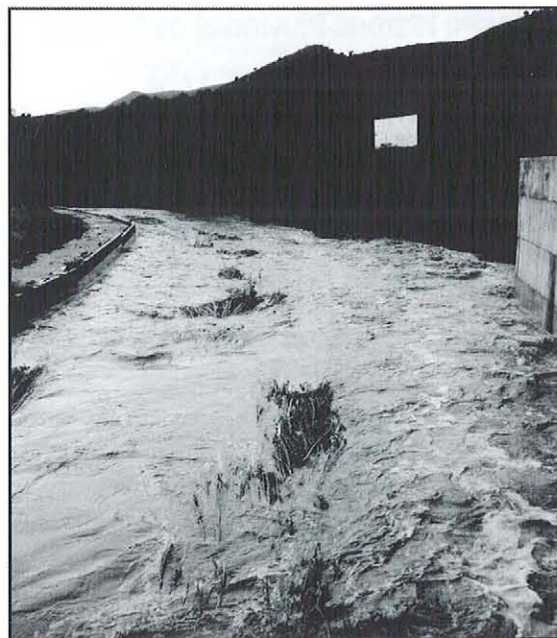
[6] Arxiu Municipal de Borriol, Q107, caixa 18-1, "Daños causados por las aguas el día 28 de septiembre de 1949, que se calculan en esta población (casco urbano)", 5-X-1949.

[7] Arxiu Municipal de Borriol, Llibre d'Actes Municipal, 1949.

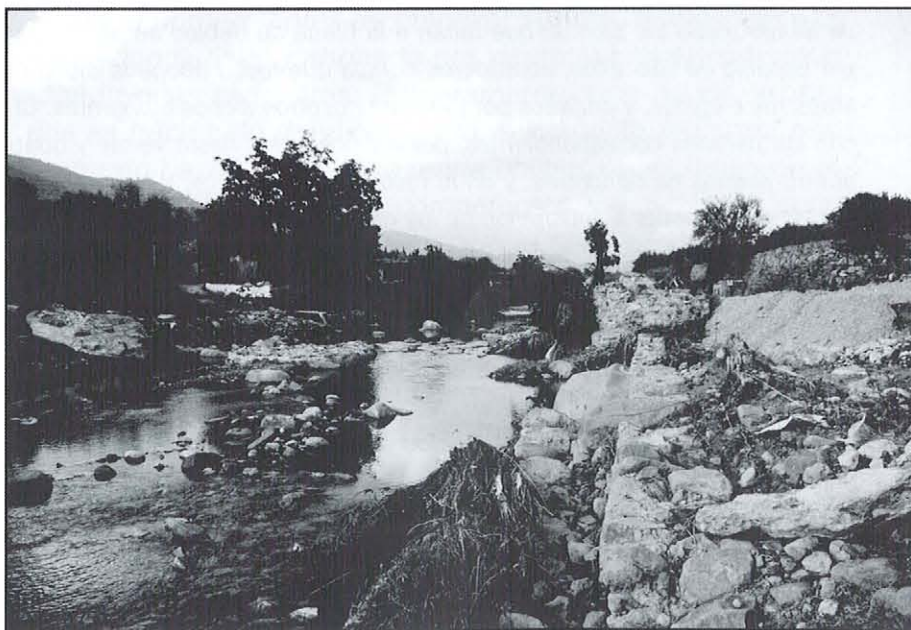
[8] Arxiu Municipal de Borriol, Q107, caixa 18-1, "Relación de los gastos originados con motivo de las obras realizadas en la Casa Ayuntamiento como reparación de la Dependencia de Secretaría y en las realizadas en el Barranco "Cominells" y en la Fuente Pública de la plaza".

[9] Arxiu Municipal de Borriol, Q107, caixa 18-1, "Oficio del Instituto Nacional de Colonización", 16-V-1951.

[10] Amb tot, no cal oblidar tampoc que en la darrera ploguda el fet que el riu estigués completament 'net', després de les obres d'adeqüació que recentment s'havien escomés a la seua conca, va fer que l'aigua baixés també amb molta més força.

En algunes parts, la conca del riu va estar a punt de desbordar-se

Efectes de l'aigua a la passarella de Sant Vicent

LA BOTALÀRIA

correu: botalaria@gmail.com
 blog: labotalaria.wordpress.com

*Vols que les teues fotos antigues apareguen a La Botalària?
 Per a' en contacte amb nosaltres o envia'ns un correu a la nostra adreça
 electrònica.*

Annex I

per Xavier Allepuz Marz

Arxiu Històric Provincial de Castelló

Borriol, 30 de juny de 1774

Notari Joaquin Artola

Caixa 15, protocol 41

Concessió de l'obra de l'assut de l'horta d'Avall a favor de l'obrer de Borriol Miquel Palau

"Sepase por esta escritura pública, que por su thenor, nosotros Alberto Llansola, en nombre de Arrendador de los Derechos Dominicales de la presente villa de Borriol, Vicente Campabadal, mayor y Vicente Falomir de Joseph assí en nuestro nombre propio, como en representación de los interesados en el agua de riego de la huerta de Avall, todos labradores y vecinos de esta dicha villa, juntos de mancomún, a voz de uno, y de cada uno de nos de por sí, y por el todo in solidum, renunciando como expresamente renunciarnos a la ley de pluribus reis debendi, y la autentica presente hoc ira de fide jusribus, y el beneficio de la división, y excención, y demás de la mancomunidad, en dichos respective nombres de nuestro buen grado y cierta ciencia, y cerciorados de lo que en este caso nos compete, otorgamos, que concedemos la reedificación, obra y reparo de la Asud de la huerta intitulada de Avall sito en el término de esta villa al sitio llamado de Borrús, a favor de Miguel Palau, albañil y vecino de esta dicha villa, que esta presente y más abajo acceptante, por precio de ochenta libras moneda valenciana, que se han de pagar en tres pagos iguales, el primero antes de empezar la obra, el segundo a la mitad de ella y el tercero y último, después de concluida y abonada por visura la referida obra, todo lo cual se ha de executar en las formas y condiciones siguientes. Primo. Que ha de ser del cargo de dicho maestro agotar, el basal, que se hace bajo de dicho Asud haciendo de forma que no traspele el agua de dicho Asud al referido basal. Otrosí, que aya de añadir todas las piedras que faltan a la filada de debajo de dicho Asud. Otrosí, que dicha obra la aya de dar asegurada por espacio de seis años, contadores del día que fuese abonada dicha obra, y concluida, y que se aya de visurar por dos Maestros elegidos, y pagados por parte de nosotros dichos otorgantes. Otrosí, que la obra de la asequia se aya de construir con las paredes correspondientes, por los dos lados hasta veinte y quatro pasos, y que aya de tener la asequia a la gola quatro palmos de hancharia, y en lo restante tres palmos, y que aya de anivelar el piso de la referida asequia. Otrosí, que aya de dar fiadores a satisfacción de los otorgantes, y aya de ser del Maestro el pagar esta escritura, con cuyas condiciones en dichos respective nombres prometemos, que esta dicha obra será cierta y segura, y no quitada por menor precio ni calidad. E yo, el antedicho Miguel Palau que presente soy y a todo lo que dicho es, accepto y admito este tratado, y prometo en cumplimiento, según mi más genuina y literal inteligencia ajustar a las reglas, y práctica del arte. Y para mayor abundamiento de lo referido, doy en fiadores, y principales obligados juntamente conmigo a Francisco Balaguer y Pasqual Mari, labradores, y mis convecinos, los quales hallándose presentes a todo lo antedicho juntos de mancomún et in solidum con las clausulas de la mancomunidad de su buen grado, y cierta ciencia, y entendidos de lo que les compete, prometen que el citado Miguel Palau cumplirá con la referida obra, según los capítulos arriba expresados, y si no lo cumpliese dichos fiadores haciendo de deudas y causa agena suya propia, prometen cumplir todo lo que dicho Palau dexare de obrar, o pagar de propios todos los daños, y perjuicios, que se siguieren. Y las dichas partes por lo que a cada una de nos recíprocamente toca, y pertenece a cumplir, obligamos nuestras personas, y bienes avidos, y por aver, y damos poder a las Justicias de su Magestad y en especial a las de esta dicha villa, a cuya jurisdicción nos sometemos y obligamos, e a nuestros bienes, renunciando mi propio fuero, jurisdicción y domicilio, y otro que de nuevo ganaremos la ley si convenit de jurisdicciones omnium judicum y la última pragmática de las sumiciones, y demás leyes y fueros de nuestro favor, y la general del derecho en forma para que al cumplimiento nos apremien, como por sentencia pasada en cosa juzgada y por nosotros consentida. En cuyo testimonio otorgamos la presente ante el infraescrito escribano en dicha villa de Borriol a los treinta días del mes de junio del año mil setecientos setenta y quatro, siendo testigos Joseph Campabadal, labrador y Antonio Oliva, Alguacil de esta dicha villa vecinos, y los otorgantes (a quienes yo dicho escribano doy fe que conozco) lo firmó el que supo, y por el que dixo no saber lo firmo uno de dichos testigos, de que doy fe."

Annex II**Arxiu Històric Provincial de Castelló****Borriol, 7 de novembre de 1774****Notari Joaquin Artola****Caixa 15, protocol 41****Concessió de l'obra de l'assut de l'horta d'Avall a favor del mestre d'obres de Vilafamés Francisco Beltran**

"Sepase por esta escritura pública, que por su thenor, nosotros Alberto Llansola, en nombre de arrendador de los Derechos Dominicales de la presente villa de Borriol, Jayme Pastor, como Alcalde Mayor, Vicente Falomir, y Vicente Campabadal, assí en nuestro nombre propio, como en representación de los interesados en el agua de riego de la huerta de Avall, (...) otorgamos que concedemos, la radificación, obra y reparo de la Asud de la huerta intitulada de Avall, sito en el término de esta misma villa, al sitio llamado de Borrús, a favor de Francisco Beltrán, primero de éste nombre, Maestro Albañil, vecino de la villa de Vilafamés, que está presente, y más abajo acceptante, por precio de ciento y noventa libras moneda valenciana, en cuya cuantía se le libró la referida obra, a candela encendida, por voz de Bernardo Beltran, Pregonero público del Juzgado del dicho señor Jayme Pastor, Alcalde Mayor, cuyas ciento y veinte libras se le han de satisfacer al citado maestro en tres plazos iguales, que será el primero antes de empezar la obra, el segundo a la mitad de ella, y el tercero y último después de concluhida, y abonada por visura la citada obra, todo lo cual se ha de executar en la forma y condiciones siguientes: Primeramente. Que ha de ser del cargo de dicho maestro agotar el basal, que se hace bajo del dicho Asud, haciéndolo de forma que no traspele el agua del contenido asud al referido basal. Otrosí, que tenga obligación de asegurar la referida obra por el término de diez años, y que aya de dar fiadores competentes, y a satisfacción de dichos otorgantes. Otrosí, que dicha obra se aya de pasar por visura, y que sea del cargo de los otorgantes buscar Maestros ya sean de Valencia o de fuera de ella, y que dicho Maestro aya de pagar las costas de dicha visura, como también el derecho de corredorías y salario de la presente escritura. Otrosí, que como insinuado queda se le dará el precio de la obra en tres plazos iguales, el primero al empezar la obra, el segundo a la mitad de ella, y el último después de concluhida y abonada por visura. Otrosí, que tenga obligación de poner todas las piedras que faltaren a la filada de abajo. Otrosí, que si apareciere otra postura que fuere más favorable a los otorgantes se deva admitir. Otrosí, y último que aya de dar fenecida dicha obra, para el día de Navidad proxime venturo de este año, con cuyas condiciones en dichos respective hombres prometemos, que la contenida obra le será cierta, y segura, y que no será inquietado, ni despojado de ella so pena de pagarle todos los daños y costas que de ello se le siguieren e recrecieren. E yo, el insinuado Francisco Beltran, Maestro albañil, que presente soy a lo que dicho es, accepto y admito este trabajo, y prometo su cumplimiento según mi más genuina y literal inteligencia, ajustada a las reglas y práctica del arte. Y para que (...)

En Borriol a siete de noviembre de mil setecientos setenta y cuatro, siendo testigos Bernardo Beltran y Antonio Oliva de esta dicha villa Alguaciles y vecinos. Y de los otorgantes (a quienes yo dicho escribano doy fe que conozco y lo firmaron los que supieron y por el que dixo no saber a sus ruegos lo firmo uno de dichos testigos, de que doy fe.

Francisco Beltran, Ante mí, Joaquin Artola, not."

Antonio Bernad Artola "Tono"

per Josefina Esteve Bernad (Besnéta)

Borriol, Agost de l'any 2009.

Centenari de la defunció de

ANTONIO BERNAD ARTOLA "TONO"

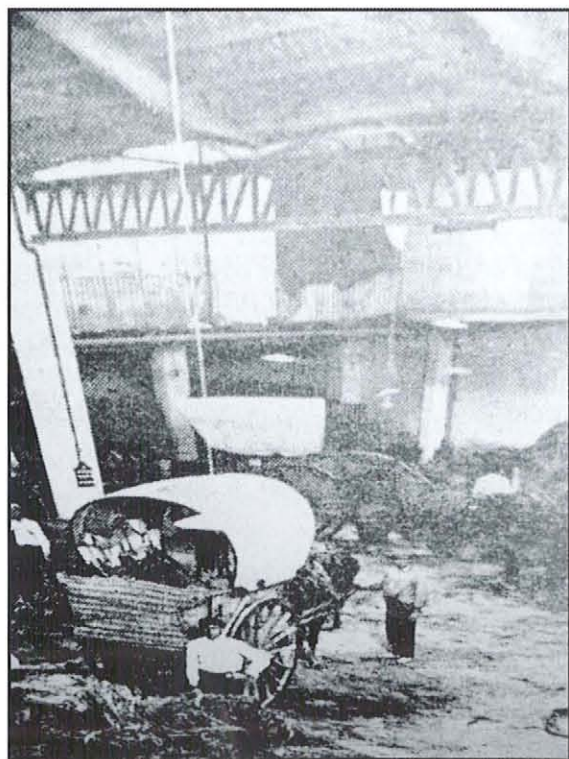
Un borriolenc del segle XIX i XX compromés amb la societat, l'economia i la política al nostre poble.

Nascut al 1854 al carrer Fondo n. 38, la seua vida va finalitzar el 22 d'agost de l'any 1909 al mateix lloc. Va ser fill de Blai Bernad Falomir i de Carmen Artola Vilarrocha i no tenia germans. Es va casar amb Rosa Artola Santamaria, filla d'Eloi Artola Vilarrocha i d'Antonia Santamaria Montañés, la qual tenia nombrosos germans per banda de pare. Els unia un vincle parentiu de primer ordre a més de ser marit i muller.

Es varen casar el 30 d'octubre de l'any 1882 a les deu del matí, com era la costum, a l'església Parroquial de Sant Bartomeu. Els seus testimonis van ser Roque Falomir i Salvador Massip.

Antonio i Rosa van tindre cinc fills en aquest ordre: Rosario, Carmen, Blai Eloi Salvador, Antonio i Carlos, tots ells "motejats" de Tono; mot que els hi va transmetre el seu pare. Potser la mort sobtada del progenitor a una edat primerenca dels fills, fera que hi haguera molta unió entre ells al llarg de la vida.

Rosario va morir fadrina, Carmen casada amb Vicent Falomir Vilarrocha, els quals van tindre nombrosos fills: cinc d'ells van superar la primera infantesa. Blai, casat amb Josefina Falomir Sanmartín, van tindre quatre filles. Antonio, casat amb Maria Bernat Esteve, van tindre tres fills i Carlos casat amb Rosa Torres Escrig, una filla i dos fills.

Magatzem de taronja a finals de segle XIX

Antonio Bernad Artola al voltant de l'any 1873 va entrar a treballar com a jornalero a una pedrera. En aquells temps començava a haver activitat econòmica a la província de Castelló: es feien carreteres, s'obrien camins, s'adoquinaven carrers... el que feia uns bons anys per als jornaleros. Antonio va restar uns anys treballant a la pedrera i va demostrar la seua vàlua personal, donant-se a conèixer a les persones que aleshores dirigien part de l'economia a la província; sent un d'ells En. Salvador Masip, avi matern dels coneguts empresaris castellonencs Salvador i Ezequiel Dávalos Masip.

Cal dir que En Salvador no va dubtar en reconèixer a Tono (com ell li deia) com bon treballador i d'una certa cultura administrativa per a l'època: sabia llegir, escriure i "de números", ficant-lo com a encarregat a les carreteres i després soci amb ell de les empreses que duïen a terme, donant-li tota la seua confiança. En aquells anys es van desenvolupar les obres del Port a Castelló, es va construir la via fèrria, també la carretera de Castelló al Grau, el Passeig Ribalta a Castelló, la segona fase de la carretera de Castelló a Saragossa i l'any 1884 la presa del riu Millars.

184. Xiquets a "l'escola de les monges" (actual església de Santa Maria). 1931.
Propietat: Teresita Pallarès

185. Xiquetes a l'escola amb la mestra Mª Victoria. 1941.
Propietat: Teresita Pallarès

186. Xiquetes a l'escola amb la mestra Doña Olimpia. 1962.
Propietat: Mª Carmen Alafont

187. Xiquets a l'escola amb el mestre Don José Ramos. 1969.
Propietat: Rosendo Vidal

188. Dinar a la Verema. Anys 70.
 Salvador Linares "el Sorret", "El de la Noia", José Vicente "el Tato", Enrique "el Monjo" i altres treballadors francesos.
Propietat: Ana Esteve Pallarès

189. Borriolencs a la verema. Anys 70.
 Salvador Linares "el Sorret", Anita Esteve "la de Quica", Lola "de Pepita Pere", Lolita "la del Tato", Ana Linares "la Sorreta", Ximo Cabanes, Pepita "Peret", Carlos Cabanes i alguns treballadors francesos.
Propietat: Ana Esteve Pallarès

190. Treballadors borriolencs a França. Anys 70.
 Salvador Linares "el Sorret", Joaquin Cabanes, Pepe "el Tato" i Enrique "el Monjo".
Propietat: Ana Esteve Pallarès.

200. Carro el dia de la Tea. 1964.
 Jaime Portolés "Taino", Perfecto Pallarés,
 Carmen, Ana Portolés, Carmen Sanchez,
 Mª Antonia Esteve.
Propietat: Mª Carmen Alafont

201. Borriolencs en la festa de Sant Antoni. Finals dels anys 50.
 En el centre apareixen José Mª Bernad, Amadeo "Peret", José M^a "de Silvia" amb el seu fill
 José Enrique i "Jaumet" amb el seu fill.
Propietat: Mª Carmen Alafont

202. Grup d'amics el dia de Sant Vicent. Anys 50.
Propietat: Pelegrí Portolés

203. Processó del dia de l'Encuentro. Anys 60.
Propietat: La Redacció

204. El xop del molí. Mitjans anys 40.

Pepe "el Cafè", Bartomeu "de Breva", Tomàs "de la Mañana", Bernardo Vilarrocha, Pepito "Pigós", Pepe "Modesta" i Pepito "San Lluís".
Propietat: Pepita Castelló

205. Treballadors de la fàbrica de mobles davant del quartel. Mitjans anys 40.

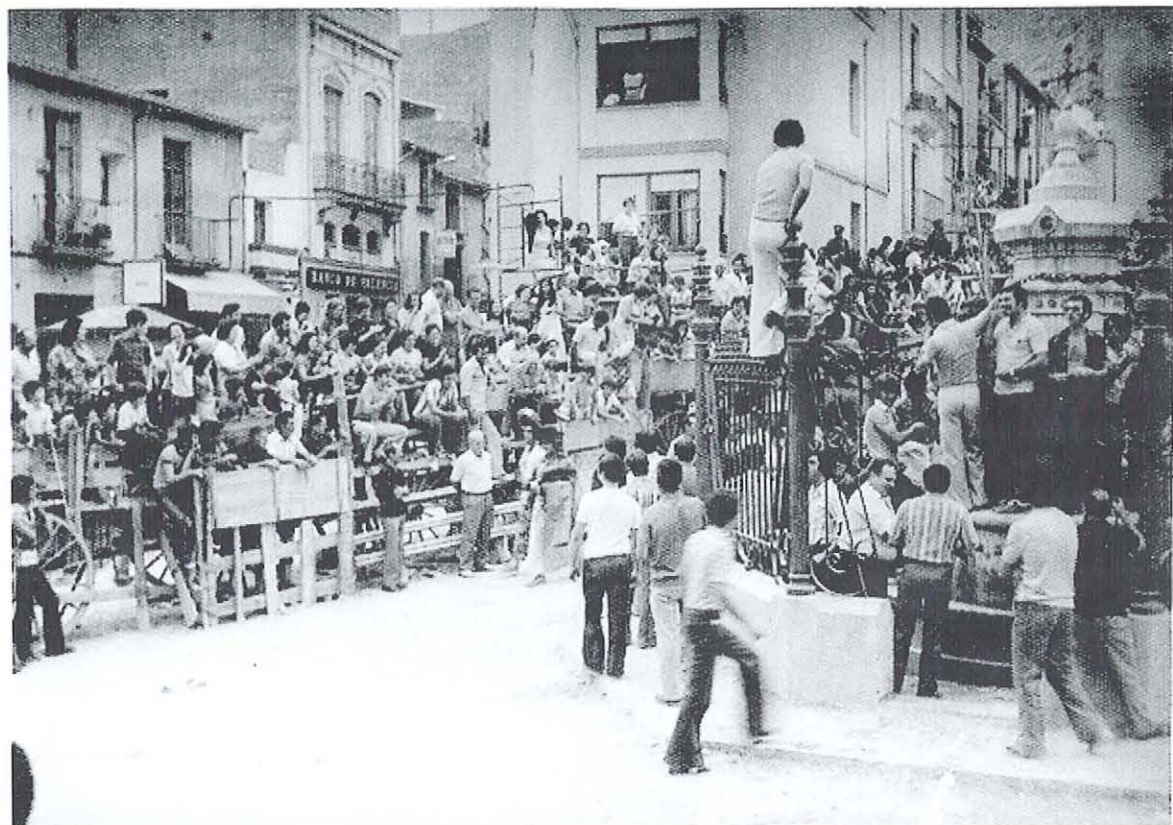
Juanito "Caridad", Vicente "l'Escalero", Ramón "de l'Hostal", José Manuel "de l'Escola", Carmencita "d'Anna Maria de Tita", Carmen "de Clareta", Antonieta "la Jotita", Manolo Capdevila, Antonio Bernad Torres i Joaquin "del Finet".
Propietat: Pepita Castelló

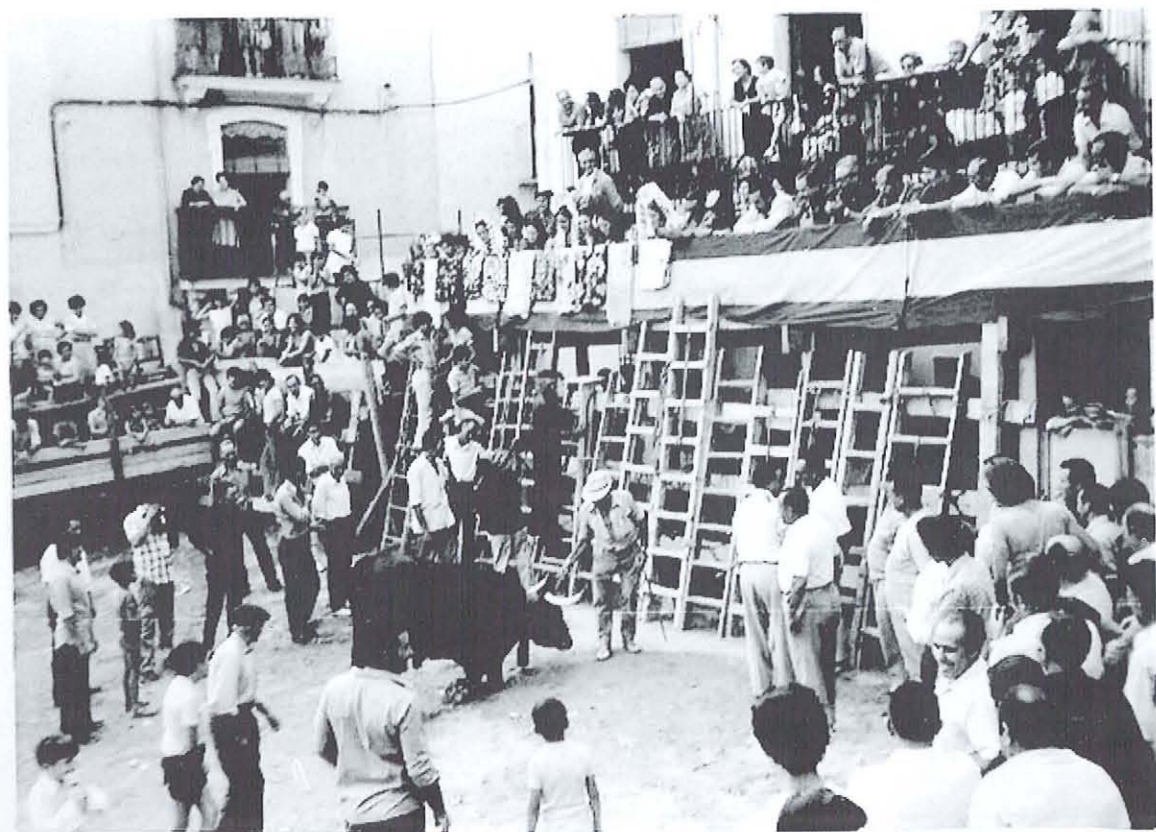
206. Primeres regines i dames de festes. 1957.
Propietat: Mre Carmen Campobadal Babiloni

207. Cercavila amb dolçaina i tabal. 1960.
Propietat: La Redacció

208. Vesprada de bous a la plaça La Font. 1960.
Propietat: La Redacció

209. Vesprada de bous a la plaça La Font. 1960.
Propietat: La Redacció

Antonio Bernad Artola al voltant de l'any 1873 va entrar a treballar com a jornalero a una pedrera. En aquells temps començava a haver activitat econòmica a la província de Castelló: es feien carreteres, s'obrien camins, s'adoquinaven carrers... el que feia uns bons anys per als jornaleros. Antonio va restar uns anys treballant a la pedrera i va demostrar la seua vàlua personal, donant-se a conèixer a les persones que aleshores dirigien part de l'economia a la província; sent un d'ells En. Salvador Masip, avi matern dels coneguts empresaris castellonencs Salvador i Ezequiel Dávalos Masip.

Cal dir que En Salvador no va dubtar en reconèixer a Tono (com ell li deia) com bon treballador i d'una certa cultura administrativa per a l'època: sabia llegir, escriure i "de números", ficant-lo com a encarregat a les carreteres i després soci amb ell de les empreses que duïen a terme, donant-li tota la seua confiança. En aquells anys es van desenvolupar les obres del Port a Castelló, es va construir la via fèrria, també la carretera de Castelló al Grau, el Passeig Ribalta a Castelló, la segona fase de la carretera de Castelló a Saragossa i l'any 1884 la presa del riu Millars.

Transport de taronja a finals de segle XIX

Ací comença per a Tono una nova vida, on ell, va demostrar les seues qualitats i capacitats personals. En aquells anys (1868 fins 1900... i més) l'economia a la província es va desenvolupar amb conseqüències econòmiques importants a causa principalment de la implantació del ferrocarril com a medi de transport. L'agricultura va resultar molt beneficiada i concretament el taronger inicià el seu cultiu massiu a Vila-real, fent que la seua expansió arribara prompte a altres pobles de la Plana, sent un d'ells Borriol.

Al voltant de l'any 1890, cal dir que Tono, home emprenedor, es va involucrar al comerç de la taronja amb magatzem propi situat al carrer del Rajolar (avui carrer València, n. 39), formant part com a soci de la Cooperativa Taronjera de Llevant a Castelló, a més de "l'Associació de Llauradors".

És d'imaginar que en aquells anys esta "mampresa" seria per al poble un progrés de treball i economia. Al magatzem es repartien la feina els collidors, els caps de quadrilla, els contadors, els cabassejadors, a més fusters que al mateix indret feien els caixons perquè la taronja arribara bé al seu destí. També sovintejaven els carreters amb els carros coberts per lones per a preservar la taronja de la pluja i la pols, que podren transportar fins a cinquanta arroves de pes. Les dones també tenien el seu lloc: feien la tria i la neteja de la pols, la serpeta i el poll... classificant-la en: ordinàries, floretes, bombos, llargues i extrallargues.

Açò ha volgut ser un breu recorregut del que eren els magatzems de taronja segons Sarthou Carreres, una activitat també duta a terme a finals del segle XIX per homes i dones del poble. Hi ha famílies que recorden aquest treball "a l'almacen de Tono" amb els seus avantpassats.

El 13 d'agost de l'any 1888 s'inaugura el tramvia de vapor al tram Castelló-Grau, la finalitat del qual era transportar la mercaderia de la taronja dels pobles de la Plana fins al Port de Castelló i la platja de Borriana, i des d'allí a d'altres ports d'Espanya i de l'estranger. La Panderola, com popularment se la coneixia, va sorgir per donar suport a la iniciativa privada per interessos agraris, recolzada per l'Estat, que feia concessions ferroviàries amb subvencions estatals. Tono era accionista d'aquesta societat pel que feia a la seua activitat comercial.

Carregant taronja a la platja de Borriana, darreries de segle XIX.

L'any 1885 es comencen les obres a la Plaça de bous de Castelló, inaugurant-se al juliol de l'any 1887. Com a curiositat, segons hem pogut documentar-nos en el llibre de Sánchez Adell i altres: "Elenco de fechas para la historia urbana de Castellón de la Plana" va costar 75.000 duros i tenia cabuda per a 13.500 espectadors. També cal dir que a la inauguració va haver un certamen musical on van participar bandes de la província.

De Borriol en van acudir dos, guanyant els dos accésits. Un dels tres empresaris principals era En Joaquín Fabregat que, a més a més, era empresari de la fàbrica de calces del carrer Saragossa a Castelló i tenia molt bona relació amb Tono, per això va voler que tinguera una acció a la Plaça de bous, i així va ser!

Com veiem, Antonio Bernad Artola "Tono" va entrar a formar part de la societat reconeguda i influent en l'economia a Castelló d'aquella època i del seu poble. No obstant, va morir prou jove, als cinquanta-cinc anys, deixant a la seua dona Rosa i als seus fills un bon patrimoni. Rosa, persona de caràcter, va començar fent-se càrrec de l'herència recolzada per Salvador Massip ja que tenia tres fills menors d'edat. Però Tono, home de seny, a més del patrimoni va deixar en testament un tutor per a cada fill menor. Per a Blai a Salvador Massip que, a més a més, era el seu padrí de pila; per a Antonio a Carlos d'Eloi, tio del xiquet; i per a Carlos a Roque Falomir, parent de Tono.

Després de la seua defunció van passar uns anys i Roseta, la seua vídua, ho duia tot endavant però va arribar un moment que, ja major, i amb els seus quatre fills casats, al voltant de l'any 1943, va vendre les accions de la Panderola i de la Plaça de Bous. A la defunció del seu marit també es va desfer d'una heretat molt apreciada per ell, que la va comprar als darrers mesos de la seua vida: el "Mas de Gaetà", el que va fer que se la quedaren la família dels Fabregat. Avui és una reconeguda urbanització dins del terme de Borriol i on tants anys han anat a "plegar" quadrilles de collidors i plegadores del poble. Les plegades del "Mas de Gaetà", a més del treball, són recordades com una festa per les persones majors del poble.

**el
raconet**

cafeteria - bar
(cenas y comidas por encargo)

Plaça la Font, 19 Borriol
tlf.: 654 526 443

- reuniones familiares
- cumpleaños
- despedidas
- comidas/cenas de empresa
- aniversarios

En aquestes famílies anomenades es va produir una familiaritat que cal dir que en les següents generacions el nom de Tono de Borriol encara ressona en alguna d'elles com a persona de seny i bonhomia en l'economia dels seus avantpassats. Tono, per voluntat pròpia i de Roseta, tenia quasi totes les heretats i cases dins del terme i poble de Borriol, encara que Salvadoret (com ell li deia) volia que baixaren a viure a Castelló però, Roseta no volia "de cap de les maneres" eixir del seu poble, el que va fer que Tono es desplaçara a diari a la capital amb carruatge propi, guardant-lo a la cotxera del carrer Moreres, al costat del molí.

A més a més del compromís social i econòmic pel seu poble Tono es va comprometre amb la política recolzat pel Partit Carlista. Va ser jutge municipal des de 1892 fins a 1895 i alcalde fins al mateix moment de la seua amort. Durant la seua regidoria es va fer el cementeri actual en una heretat comprada per l'Ajuntament a Jaume Alcón Pallarés. Es va dur a terme l'aquartermament de la Guàrdia Civil en una casa arrendada al carrer Barcelona n. 7, propietat de Batiste Falomir Bernad. Altres fonts aporten que també es varen fer els llavadors a la plaça de la Font.

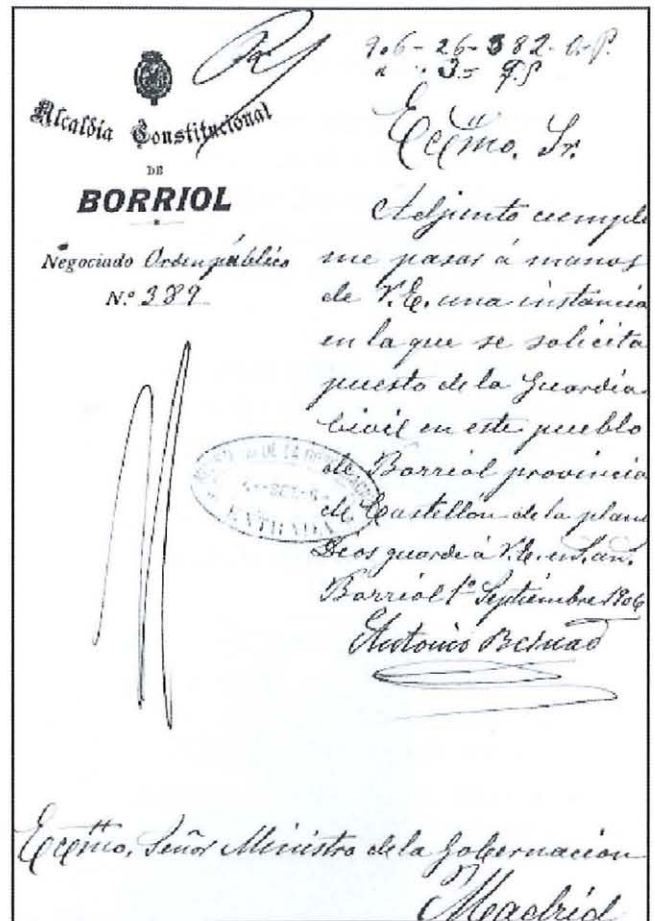
Aportem un document històric transmés a la família per la Direcció General de la Guàrdia Civil on apareix la instància manuscrita i rubricada per Antonio Bernad, sollicitant el lloc de la Guàrdia Civil. Un dels seus fills, Antonio, també va ser jutge municipal des de l'any 1965 fins l'any 1969 quant encara el "vist i plau" dels nomenaments venia de Madrid.

Bé, açò ha volgut ser la ressenya d'una persona més del nostre poble que des del seu treball, començant com a jornaler a una pedrera, va demostrar ser emprenedor i capaç, a més d'un home de bon tracte, el que ha fet d'ell una bona referència al nostre poble i d'altres.

Els bens materials els podem perdre... transformar en uns altres, les persones se'n van, ens deixen, n'apareixen altres, el que fa que perdre és l'essència de les persones... i les següents generacions de Tono i Roseta fins arribar avui guardem a més una tradició, és a dir, respectem la devoció transmesa per aquells avantpassats el dia de la Santíssima Trinitat.

Els seus néts, dels quals dos viuen, Rosario Bernad i Ramón Bernad, nombrosos besnéts fins arribar a la quinta generació hem fet que aquesta ressenya siga transmesa no sols oral, també escrita. És així com amb cada història personal dels hòmens i de les dones, per uns fets o d'altres, conformen la història de cada poble. Esta ha volgut ser-ne una.

Nota: En següents publicacions de la Revista Cultural "La Botallària", continuarem publicant part de l'informe de l'aquartermament de la Guàrdia Civil com aportació a la història de Borriol.

MUEBLES
ítarch
INDUSTRIA DEL MUEBLE KIT

Avda. Castellón s/n BORRIOL telf.: 964321111 · fax: 964321163

*Amb la cultura i
les tradicions de Borriol*

L'església de Santa Maria de Borriol

per Ignació Bernad

En aquest article hem volgut apropar-nos a un edifici del qual recentment s'ha complit el 25é aniversari de la seua construcció i que s'ha convertit en part del paisatge urbà borriolenc tant pel seu aspecte tan característic com per la funció que té. Aquest edifici no és altre que l'Església de Santa Maria de Borriol.

Per als borriolencs i borriolenques que la veuen assíduament o hi accedeixen al culte és una cosa ja acceptada i normal, però qualsevol nouvingut a Borriol que passe pels seus voltants es fa la mateixa pregunta: "Què és això?". Molts, per la seua arquitectura tan avantguardista creuen que es tracta, a primera vista, d'una discoteca, d'un museu o de qualsevol cosa menys d'una església, però cauen en el compte de la seua funció quan veuen l'única pista que dona al visitant, l'esvelta creu de metall que hi ha sobre la cúpula.

Molta gent encara recordarà l'"hort de les monges" que hi havia al costat del barranc que creuava el poble de dalt a baix, i recordaran com i quan van començar les obres de Santa Maria. Per molta gent més jove aquest edifici sempre ha estat present. Potser hi han estat batejats i de ben segur que recordaran el dia de la seua primera comunió o confirmació, a banda d'haver assistit tots, tant joves com majors, a bodes, batejos, enterraments o celebracions pròpies del calendari litúrgic en moltes ocasions.

Aquest article pretén informar a tots ells sobre aspectes poc coneguts d'aquesta església a mode de modesta commemoració del seu 25é aniversari, aspectes com poden ser els orígens del projecte, la gent que va participar en la seua gestació i construcció, els canvis que s'han anat fent al llarg dels anys, el significat de la seua arquitectura o aproximar-nos un poc als autors i significat de l'art sacre que conté. En resum, treure a la llum informació poc coneguda per la majoria de la gent que faça que tots apreciem un poc més el valor arquitectònic, artístic i, per als que així ho senten.

Vista general de l'església des del Molioli

Els orígens del projecte.

El projecte de construcció de Santa Maria té un inici poc conegut per la major part de la gent. El canonge de Tortosa i fill de Borriol mossèn Samuel Esteve quan es va retirar al seu poble natal en jubilar-se d'aquest càrrec va veure la necessitat de construir un nou temple a la part baixa del poble perquè la gent d'edat avançada, com ell, accedira més fàcilment als oficis. Amb eixa idea va convèncer al seu antic company d'estudis i bisbe de la diòcesi de Sogorb-Castelló per aquelles dates Josep Maria Cases Deordal de la necessitat de recolzar i iniciar el projecte. A tal fi ell aportaria dos milions de les antigues pessetes pel seu inici amb la condició de ser soterrat al nou temple, com així es va acomplir. Mossèn Samuel Esteve es troba soterrat a la part esquerra de l'església prop d'on se situa actualment l'orgue.

Amb aquests antecedents l'any 1981, sent capellà de la parròquia de Borriol, Mossèn Pere Saborit Badenes, amb el recolzament de la diòcesi de Sogorb-Castelló, va començar el projecte de construcció de la nova església de Borriol, parròquia que ja comptava amb l'església dedicada a Sant Bartomeu, existent a la població des de feia segles.

El motiu de l'advocació del nou temple no és altre que l'existència prèvia de la icona de Santa Maria, obra que es descriurà posteriorment. El bisbe Cases al vore-la decidí dedicar la nova edificació a Santa Maria Mare de l'Església, títol que li havia donat a la Mare de Déu el Papa Pau VI arran del concili Vaticà II.

Com a primera mesura mossèn Pere Saborit va convocar a un grup de gent de la parròquia per conformar una junta gestora per tal que l'ajudaren a la presa de decisions. Aquesta junta gestora va estar formada, a més de pel propi Pere Saborit, per les següents persones: Víctor Arandes, Henri Bouché, Àngel Albert, Joaquin Castelló, Antonio Falomir, José Manuel Valls, Ramón Vicent i Antonio Bernad.

El projecte inicial i la seua execució

El projecte de la nova església de Santa Maria fou encarregat al despatx d'arquitectes dirigit per Francisco Segarra Bel assessorat per el Dr. Ramón Rodríguez Culebras, aleshores delegat de patrimoni de la diòcesi. El projecte fou signat pel col·legi d'arquitectes el dia 2 de juliol de 1981.

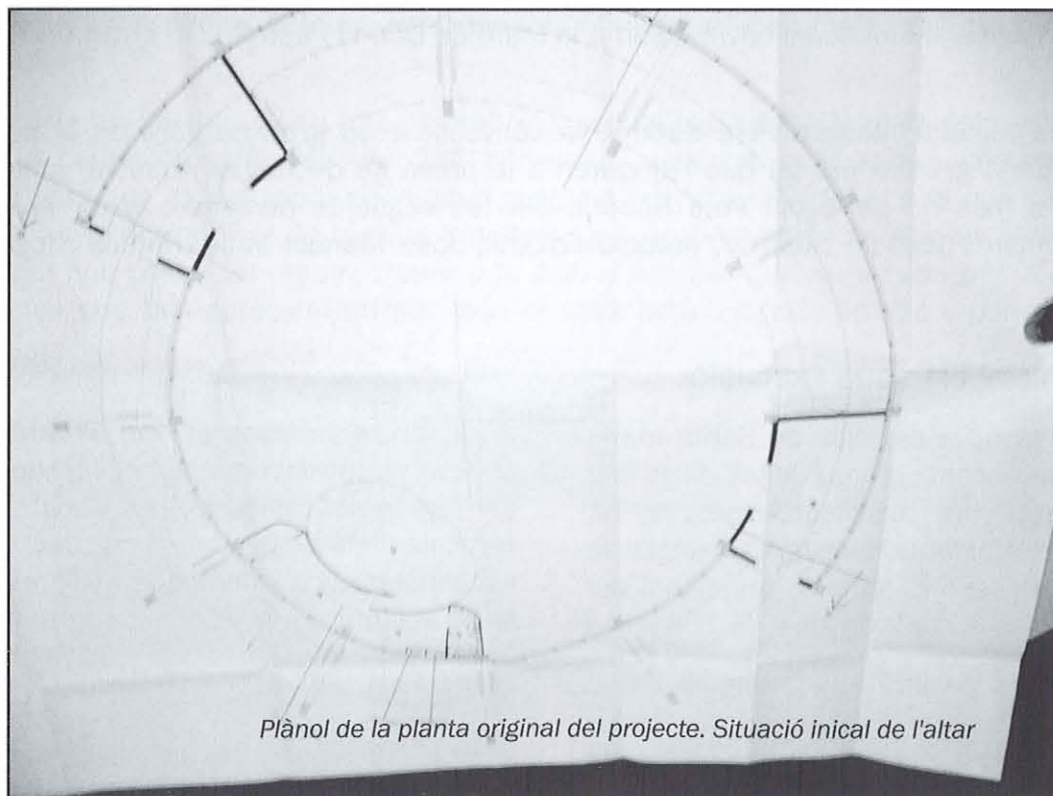
L'obra no només abastava el temple en sí mateix sinó que, sobre el solar inicial, també es contemplava la construcció de 8 habitatges de protecció oficial amb els seus corresponents baixos comercials, i dos habitatges més a l'altra part de "barranc", tots al carrer Sanchis Guarnier. També estaven projectats uns salonets parroquials a la part que avui ocupa l'interior del jardí de l'església però no es van acabar fent ja que la seua execució suposava un rebaixament del terreny que encaria molt el projecte.

Finalment els salons es van situar en un altet que servia perfectament per les necessitats de la parròquia damunt del local de "Nueva Jerusalem" als quals s'accedeix pujant una escala metàl·lica exterior. Van ser presentats a la junta gestora projectes per dotar al temple d'aire condicionat que, en aquell moment, no es van aprovar per evitar futures despeses corrents.

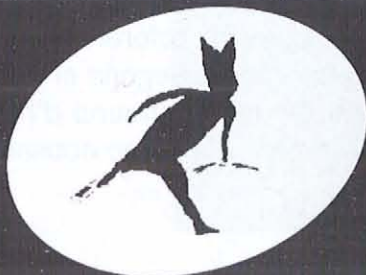
Respecte al projecte inicial, presentat com ja s'ha dit per l'arquitecte Francisco Segarra Bel, cal incidir en una variació molt interessant i poc coneguda de la planta del temple proposada pel mateix Pere Saborit, que fa referència a la situació original de l'altar major. Segons el plànol inicial, aquest element del temple hauria d'haver estat situat aproximadament en el lloc oposat on es troba ara.

Però aquesta situació, degut a que eixa part de la volta que formava el temple tenia menys profunditat, hauria suposat que les parets de la sagristia de darrere de l'altar tocaren la part interior de la cúpula de l'església, perdent-se l'efecte de cúpula totalment flotant que s'aprecia avui en dia. Per mantindre aquest efecte es va proposar fer l'altar al lloc on està avui en dia, així s'aprofita la profunditat de l'espai de darrere per la sagristia, i les parets de la mateixa (on estan les vidrieres de Jesús amb els apòstols i les portes laterals de l'altar) no toquen l'interior de la cúpula, sinó que van per fora. D'esta manera l'observador pot veure tota la volta de la cúpula circular sense cap interrupció independentment del punt del temple on es trobe, donant la sensació de que aquesta està flotant en l'aire.

Aquest efecte s'aconsegueix mitjançant dotze mitjos arcs que descansen sobre dotze pilars plantats en angle a mode de falca i que suporten tot el pes de la cúpula. De l'extrem superior de cada arc i unides a l'esquelet interior de ferro ixen dues barres tensores que s'uneixen a l'esquelet de ferro de l'interior de la cúpula sostenint-la sense cap altre element interior i provocant l'efecte ja esmentat. En quant al conjunt de l'altar cal dir que conté, entre altres elements que es descriuran a l'apartat adient, dues peces de pedra de Borriol: l'altar pròpiament dit, on es troba gravat l'anagrama marià amb les lletres "A" i "M" inicials de "Ave Maria" i també el púlpit on apareix gravada la frase "Paraula de Déu", que va substituir al primigeni de fusta. La situació inicial de l'altar es pot apreciar al fragment de plànol següent.

Plànol de la planta original del projecte. Situació inicial de l'altar

LA BOTALÀRIA

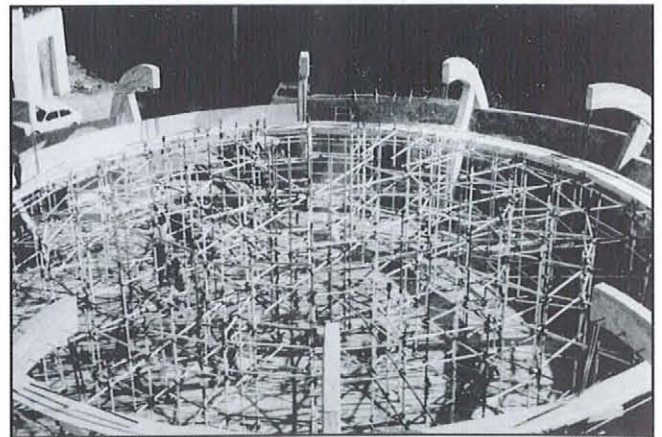
correu: botalaria@gmail.com
 blog: labotalaria.wordpress.com

Per fer-te soci de l'A. C. La Botalària, ompli el fulllet d'inscripció que s'adjunta a l'edició i fes-lo arribar a algun dels membres del consell de redacció o envia'ns un correu a la nostra adreça electrònica.

Una altra modificació sobre el projecte inicial va ser feta sobre el campanar, que en Santa Maria és una extensió d'una de les columnes de falca situada en direcció al carrer del Molioli. En un principi els tubs que ixen del pilar per difondre el so de les campanes (que, degut a la manca d'aquestes, és reproduït electrònicament) es situaven de forma paral·lela uns als altres. Açò es canvià situant-los de forma perpendicular entre ells per fer l'efecte de creu.

Una vegada aclarit el plànol definitiu es va treure a subhasta l'execució del projecte pel mecanisme de sobres tancats. D'entre totes les propostes la junta gestora de l'obra va optar per la presentada pel constructor borriolenc Carlos Vilarrocha, conegut com Carlos de "Pruna". Així doncs, les obres inicials es van dur a terme durant l'any 1982 (l'any del mundial de futbol de Naranja) i l'any 1983. Seguidament, es mostren algunes fotografies il·lustratives del procés de construcció on s'ha de destacar l'elaborat encofrat fet a base de cabirons de fusta, per tal de donar la forma adequada a l'esquelet de ferro i al formigó dels arcs, les parets i la cúpula del temple. Tot açò va suposar un repte tècnic per als que van participar a la construcció degut a l'originalitat de l'estructura del projecte i, a més, tenint en compte els mitjans de l'època.

Cal dir que la major part del cost de l'obra (degut a que el solar era en principi propietat de l'Església) va ser sufragat per la venda dels habitatges i baixos comercials que, a part del temple, formaven part del projecte inicial i també pel producte de la venda del col·legi de les monges, que avui és l'ajuntament a la plaça de la Font.

Evolució de l'estat de l'obra

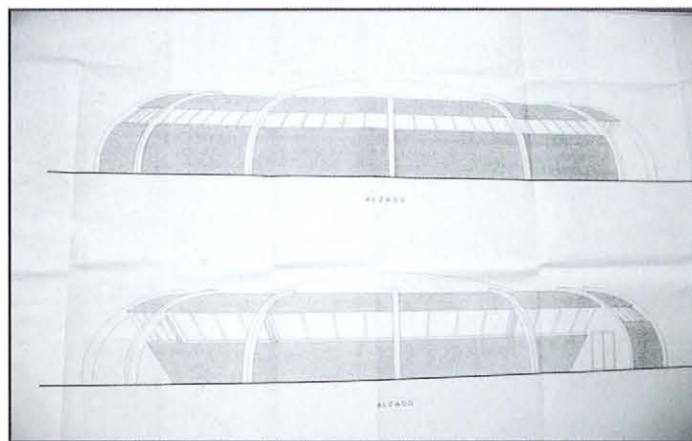
La inauguració al culte religiós es va dur a terme el 8 de desembre (dia de la Puríssima Concepció) de l'any 1983 amb una celebració presidida pel bisbe de la diòcesi de Sogorb-Castelló Josep Maria Cases Deordal.

Modificacions posteriors

Aquest projecte inicial, com molts saben, ha sofert al llarg dels 25 anys d'història del temple diverses variacions que fan que Santa Maria tinga l'aspecte que tots podem apreciar avui dia.

En principi s'accedia per dues portes, una més pròxima a les escales que baixen des de Sanchis Guarnier i una altra més pròxima a les escales que pugen des del carrer d'Almassora (del Pont).

Des d'una porta a l'altra per la part d'enfront del local de Nueva Jerusalén i de l'actual jardí, els arcs que sustenten la cúpula estaven a l'aire (fora del recinte), mentre que el temple en aquesta part estava tancat per parets que unien els pilars de falca de cadascun dels arcs en el mateix angle d'inclinació.

Dibuixos de l'alçada originària

Cerimònia d'inauguració

Per tal d'augmentar la capacitat del temple i per tal de millorar els accessos al mateix en celebracions com enterraments o processons es van afrontar unes reformes que van ser encarregades a l'aparellador local Àngel Albert.

Per augmentar la capacitat del recinte del temple es van enderrocar les parets que anaven de falca a falca per tal de fer que anaren d'arc a arc guanyant tot l'espai de volta que va des de la base de les falques interiors fins la base dels arcs exteriors. Com a resultat d'aquesta reforma ara hi han tres falques més que estan a l'interior mentre que ja no queda cap arc exterior a l'aire.

Per millorar els accessos es va obrir una porta principal més ampla i encarada a l'altar major a més de fer dues portes laterals a aquesta. A banda d'açò, per protegir el recinte parroquial es va alçar un enreixat que tanca l'accés als jardins, temple i salons parroquials i de "Nueva Jerusalén".

En quant a tasques de manteniment de Santa Maria cal dir que Àngel Albert juntament amb el seu fill vigilen periòdicament l'estat del formigó per tal d'evitar els danys propis d'aquest material i mantenir la seguretat estructural del temple.

Significat de la forma del temple

Com ja s'ha comentat a la introducció, la mateixa forma circular de Santa Maria en forma de mig formatge de bola o de plat volant que ha aterrat a Borriol provoca un impacte visual per a tota persona que veu el temple per primera vegada. Els borriolencs, en canvi, ja hi estem acostumats i ens pareix del més normal que la "missa nova" siga com és. No obstant tant visitants de fora com gent del poble potser desconegen la raó per la qual Santa Maria té la forma que té. Doncs, encara que no ho parega, tot ve per motius religiosos.

El Concili Vaticà II iniciat per Joan XXIII l'any 1959 i acabat per Pau VI l'any 1965 pretengué ser una posada al dia de l'Església Catòlica marcant unes noves directrius en quant a molts aspectes del seu funcionament (gestió, culte etc...) encaminades a fer l'Església més accessible i propera als fidels i deixar un poc de banda la rigidesa preconiliar que la feia més llunyana, en quant a les formes que emprava, a la realitat pròpia de cada país o inclús de cada regió. Aquestes directrius es van estendre fins i tot a nivell arquitectònic proposant un nou model de temple on l'altar mateix estiguera el

més prop possible dels fidels i aquestos se situaren envoltant-lo, fent més participatiu el culte. S'abandonaria així la construcció de temples en planta de creu on els fidels es trobaven més allunyats de la celebració. Als textos del Concili, concretament al capítol VII de la Const. Sacrosanctum Concilium diu el següent al parlar d'art i objectes sagrats: "Al edificar los templos, procurése con diligencia que sean aptos para la celebración de las acciones litúrgicas y para conseguir la participación activa de los fieles" (nº 124).

A Santa Maria, tot i que la forma del temple sí que segueix aquestes directrius, es va optar per no posar l'altar al centre mateix de l'església, situació que l'hagués apropat molt més als fidels i que ja s'havia adoptat en altres llocs, potser considerant-ho massa revolucionari per la gent del poble d'aquell temps, i es va deixar a un costat, fent que els fidels no l'envoltaren completament sinó parcialment, una solució intermèdia. Qui sap si, tal volta, les generacions futures veguen l'altar al

Visió general de l'interior de l'església

PIZZERIA
COLISEO

Avda. Zaragoza, 93
BORRIOL
Tel. 964 32 16 62

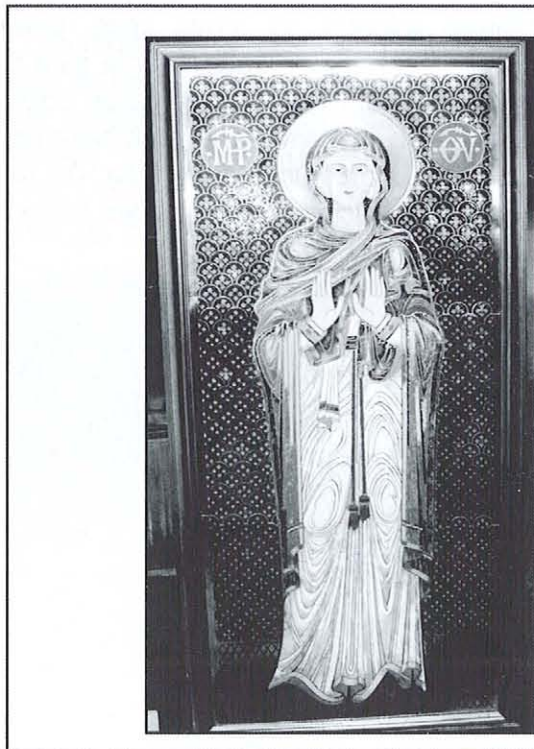
centre del temple i no a un costat. Déu dirà.

Art sacre de l'interior del temple. Obres, autors i significat

L'Església de Santa Maria de Borriol conté, des de la seua inauguració, un conjunt de peces d'art sacre d'estils molt diversos amb finalitats que van des de la simple decoració fins la litúrgia i el culte. Aquest conjunt heterogeni d'obres ha anat variant al llarg dels 25 anys d'història del temple. Com passa amb la forma i estil arquitectònic de l'església, la majoria de gent

observa aquestes obres sense conèixer el seu significat, estil i autor.

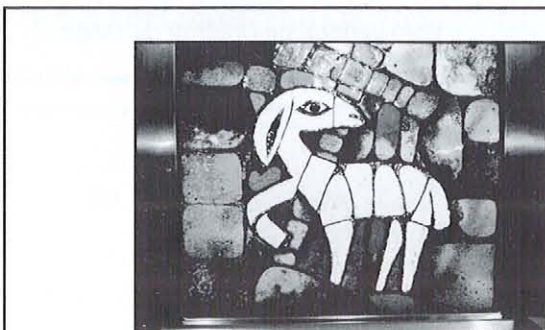
De cadascuna d'elles es podria fer un article tan extens com aquest si aprofundirem en tots aquests aspectes. Però això excediria amb escreix el nostre propòsit i, donat que els qui signen l'article no són experts en història de l'art, tampoc poden pretendre realitzar una tasca reservada als erudits. Per això hem buscat l'ajuda d'algú que sí que n'entén de tot el relacionat amb Santa Maria a tots els nivells, que no és altre que Mossèn Pere Saborit. Seguidament amb la seua ajuda, farem una

enumeració i descripció breu de les principals obres d'art que conté el temple marià borriolenc. Per tenir una referència sobre la seua ubicació des d'ara i fins a la fi de l'article agafarem sempre el punt de vista del fidel o visitant del temple situat en front de l'altar major.

Icona de Santa Maria

Com ja s'ha dit anteriorment el motiu de l'advocació a Santa Maria era una obra prèvia al mateix temple dedicada a la Mare de Déu. Per tant, calia situar-la en un lloc preferent. Aquesta obra es pot observar a la part dreta de l'altar major i es manté travessada per una columna que va des del terra de l'altar fins la cúpula. Es tracta d'una icona

d'estil que recorda a les de l'Església Ortodoxa obra de Rafael Torres. L'autor, que aleshores era capellà de la parròquia de Vilafamés, durant la seua estada com a frare benedictí al monestir de Silos va aprendre la tècnica de treball de l'esmalt que posteriorment va aplicar a aquesta obra.

Sagrari de l'Anyell de Déu

Del mateix autor i amb la mateixa tècnica és l'esmalt del sagrari situat a la part esquerra de l'altar, sobre una columna de pedra de Borriol al

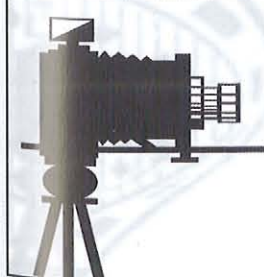
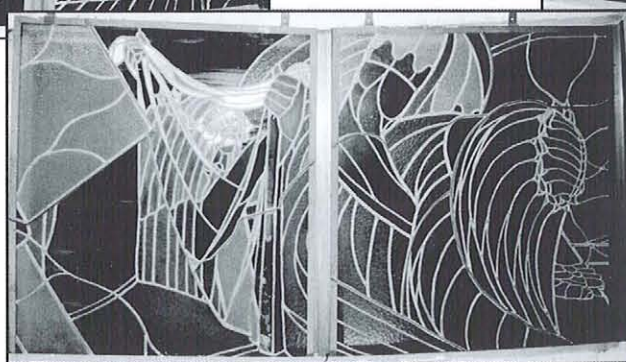
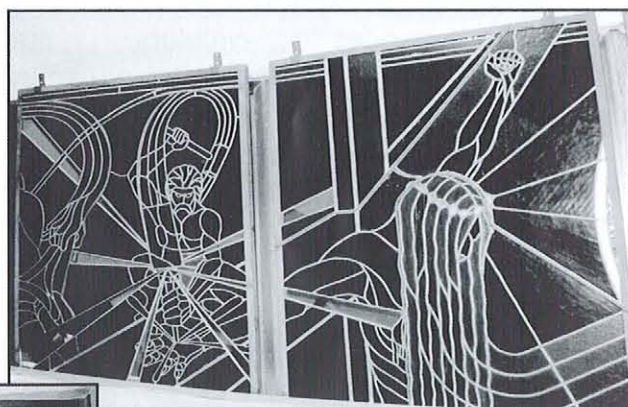
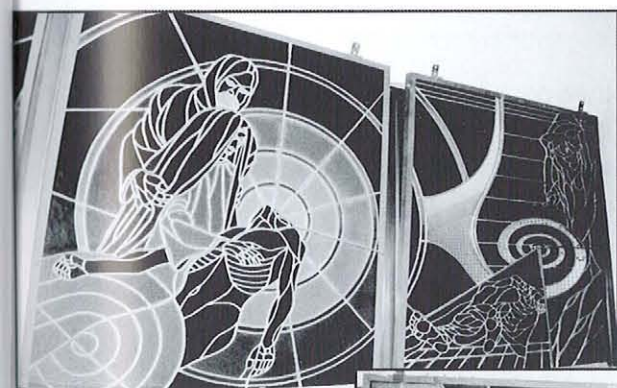
costat de la porta d'eixida de la sagristia. Sobre la seua porta l'esmalt representa l'Anyell de Déu portant la Creu en blanc sobre fons roig i blau foscs.

Vidrieres del Temple

Una de les coses que més destaca quan un visitant entra al temple són les vidrieres policromades que conté. Aquestes són obra de l'artesà d'origen borriolenc i mestre del vidre Fernando Vicent que, des de fa anys, viu i desenvolupa el seu art a Lleó. L'estil d'avantguarda emprat per aquest autor està molt en consonància amb l'estil arquitectònic del

temple. Les vidrieres es poden agrupar en tres grans grups: les del Via Crucis, les del conjunt de l'altar major i les parets laterals a aquest, i les de la paret del costat del Via Crucis. A continuació descriurem aquests grups.

Les que formen el Via Crucis, situades a la part alta de la paret entre la porta d'entrada lateral esquerra i la capella de la comunió, representen dotze estacions del Via Crucis des de la condemnaió per Ponç Pilat i transport de la creu per part de Jesucrist fins a la seua mort a la creu i resurrecció, representada per una última vidriera en perspectiva cap a un punt llunyà on un Jesús gitat es dirigeix cap a un rostre representant al Pare. Cal destacar d'aquestes vidrieres l'estil directe i agressiu de les imatges

www.navarrofotografos.com

Navarro - *Fotógrafos desde 1904* -

c/ Hereu, 12 - BORRIOL * c/ Major, 21 y c/ Sant Vicent, 5 - BURRIANA * tel 639 610 520

que expressen amb força el dolor patit pel crucificat.

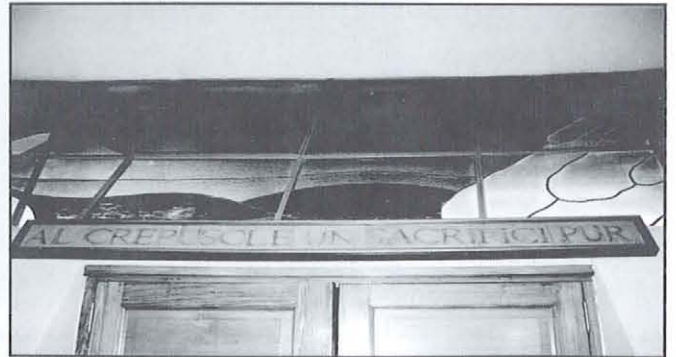
Baix de cadascuna de les dotze vidrieres es poden observar catorze representacions de les estacions en forma d'uns quadres de ceràmica, d'estil més clàssic, obra de l'artista ceràmic Gallén de l'Alcora.

La gran vidriera de l'altar mostra la figura de Jesucrist envoltat pels deixebles. La figura central de Jesús es troba asseguda amb els apòstols a la muntanya de Galilea, tot inspirat en el text evangèlic de Mateu 28, 16-20 on Jesús, amb els braços oberts envia als apòstols a la missió de difondre el seu missatge. Aquesta postura li aporta pau, grandesa i serenitat. Els ulls del Crist mirant cap a dalt representen la seua connexió directa amb el Pare del qual ha vingut al món a donar testimoni. S'observa que d'ell surten unes ones circulars que, concèntricament abasten tot el conjunt de vidrieres, simbolitzant que la seua gràcia s'estén per tot arreu i arriba a tothom. En aquesta vidriera apareixen

alguns elements que es podrien considerar anacrònics, com poden ser un apòstol amb texans i camiseta o un altre amb el que sembla un rellotge al canell.

Les vidrieres laterals que completen el conjunt fan referència a l'aurora (a l'esquerra) i al crepuscle (a la dreta). Es a dir, mostren una eixida i una posta de sol i al mig de les dues es troba Jesucrist, el sacrifici més pur que Déu, segons el cristianisme, va oferir al món per la redempció dels pecats, sacrifici que es representat cada volta en la eucaristia.

En un intent per explicar el significat de tot el conjunt, es va encarregar al fuster local Joaquín Castelló l'elaboració de dos panells en fusta amb les dues parts del passatge. El primer panell que conté el text "En tot el món oferim, de l'aurora", està situat baix la vidriera que representa l'eixida del sol i, seguint la mateixa lògica, el segon panell amb el text "al crepuscle, un sacrifici pur" està situat sota la vidriera que representa la posta. Per últim, a la paret que es queda a l'esquerra de la porta de la sagristia, sobre el mural ceràmic de Sant Antoni Abat es troben unes vidrieres de caràcter decoratiu amb motius abstractes.

Icona de Sant Bartomeu

Com la majoria de lectors saben, Sant Bartomeu és un dels patrons de Borriol des de fa segles, fet que queda demostrat per la dedicació de l'antic temple situat a la part alta de la població. Per aquesta raó i seguint l'estil de la icona de Santa Maria, anteriorment descrita en aquest article, es va encarregar una altra icona que representés al sant a l'església nova. Aquest encàrrec va ser fet al pintor d'Atenes Spyros Kardamakis, expert en la realització d'icones d'estil grec, caracteritzades per ser pintades sobre fusta amb pigments fets a base d'ou, pel seu fons daurat amb el terra més fosc i per les figures rectes d'expressió seria. Així és la icona de Sant Bartomeu que està situada a la part esquerra de l'altar, penjada sobre una barra de metall que va des de terra a la cúpula, en una posició més o menys simètrica a la de la icona de Santa Maria.

Icona de Sant Roc

Per completar la representació dels patrons principals, el pintor local Modesto Fabra va donar una icona de Sant Roc feta per ell, del mateix estil que l'anterior però on es nota, a pesar de ser una obra notable, una tècnica no tant depurada com la de la icona de Sant Bartomeu. La de Sant Roc es troba a la part dreta de l'altar major un poc a la dreta de la icona de Santa Maria, prop de la pila baptismal.

*el Racó
de la font*

Pastisseria i Cafeteria

Plaça La Font, 29 A - 12190 Borriol (Castelló)
Tel.: 964 32 16 33

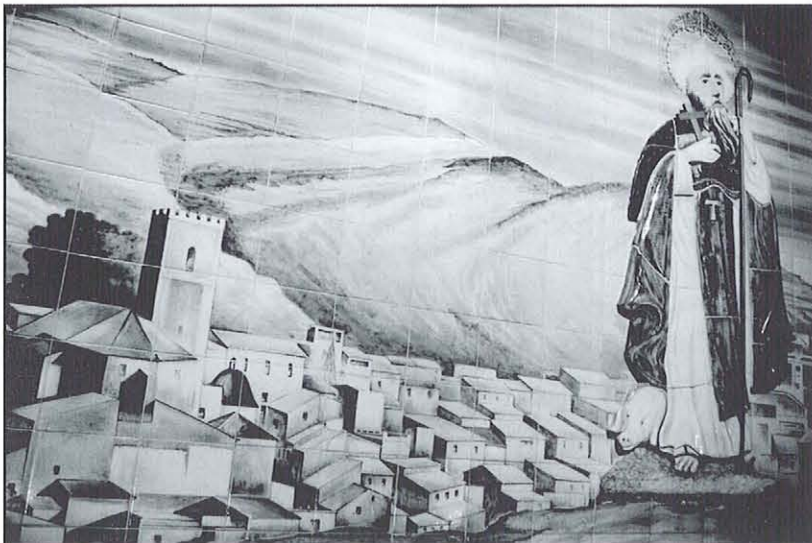
Murals ceràmics de Sant Vicent i Sant Antoni

Una vegada representats els patrons principals Sant Bartomeu i Sant Roc, encara quedava incloure al temple imatges de dos sants més, molt volguts per tots els borriolencs i borriolenques, les festivitats dels quals formen part del conjunt de tradicions més arrelades al poble des de fa generacions. Estem parlant de Sant Vicent Ferrer i Sant Antoni Abat.

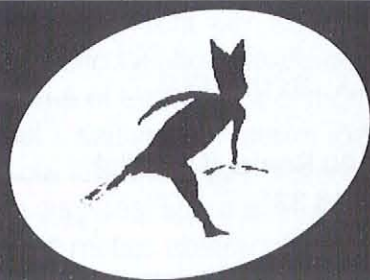
Mural ceràmic de Sant Vicent

Aquests sants estan representats per dos murals ceràmics, situats a les parets laterals de l'església. Ambdós murals, de grans dimensions, tenen la mateixa estructura amb un fons de taulells ceràmics, obra de l'artista Benedito d'Onda, del que sobresurten dues estàtues dels sants, obra de Pepe Castellano. El fons del mural de Sant Vicent (situat a la paret de la dreta) representa l'ermita en honor al sant que està a un quilòmetre del poble. La figura ens mostra la representació clàssica de Sant Vicent Ferrer amb l'índex de la mà dreta alçat en actitud amenaçant sostenint amb l'esquerra un llibre on es pot llegir "Timete deum et date illi honorem" (Temeu a Déu i honoreu-lo).

Mural ceràmic de Sant Antoni

A la paret de l'esquerra el mural dedicat a Sant Antoni Abat té com a fons la típica estampa del poble de Borriol amb el castell, i el casc urbà als seus peus. Sant Antoni és representat amb el seu inseparable porquet tal i com marca la tradició. Si paren atenció voran com les flames de la foguera en honor al Sant sobresurten del lloc del casc urbà que representa la Plaça del Pou.

LA BOTALLÀRIA

correu: botallaria@gmail.com
 blog: labotalaria.wordpress.com

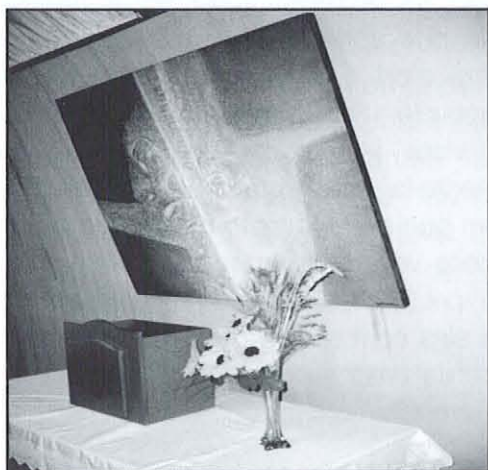
Vols que les teues fotos antigues apareguen a La Botallària?
 Posat en contacte amb nosaltres o envia'ns un correu a la nostra adreça
 electrònica.

Quadres ceràmics dels apòstols

Aprofitant el fet que són dotze els pilars de falca que envolten el temple es van encarregar dotze quadres ceràmics, cadascun representant a un apòstol, al convent de les Carmelites Descalces de Godelleta. Cada quadre està compost per quatre taulells situats sobre una base de fusta on es representa la figura d'un apòstol i apareix el seu nom, tot amb un estil modern. Aquestes dotze columnes junt a l'Anyell de Déu situat al centre de la cúpula doten al conjunt del temple d'un simbolisme basat en un text de l'apocalipsi que diu que l'Església està fonamentada sobre dotze columnes i la llum ve de l'Anyell.

Quadre de la Crucifixió de la capella de la Comunió

Dintre de la capella de la comunió es troba un quadre abstracte que representa una crucifixió, obra de Pepe Córdoba de Vinaròs.

Peces provinents de l'Església de Sant Bertomeu

En aquest grup es poden incloure la creu processional i la pila baptismal.

La creu processional és una obra d'orfebreria en plata provinent, segons la tradició, de les mines del misteri de Borriol. La creu processional es situa plantada al costat esquerre del púlpit per les lectures i sermons. La parròquia la va cedir per l'última exposició "La Llum de les Imatges" i ja ha segut retornada. Aquesta peça degut a una documentació trobada recentment i a la seua rellevància i tradició al nostre poble serà objecte d'un article a part dintre d'aquesta edició de "la Botalària".

EL RAVAL
CONGELATS

Pilar García Delgado

Tel. 675 699 013
elravalcongelats@gmail.com
Dr. Portolés nº 9
12190 Borriol

Durant molts anys la primigènia pila baptismal de l'Església de Sant Bartomeu, feta d'una peça en pedra llaurada, havia estat situada a la Plaça "dels Arbrets", juntament amb el Milhari romà. La parròquia va arribar a un acord amb l'Ajuntament pel seu trasllat a Santa Maria on des d'aquell moment va tornar a acomplir la funció per a la qual va ser creada. És una pila de grans dimensions, feta en pedra d'una sola peça, on es pot destacar un baix relleu d'una creu situat a la part superior. La pila es troba a la part dreta de l'altar major.

Rosetó de la cúpula de l'Església

Altres obres

Per acabar la nostra enumeració citarem altres obres de menor rellevància que també es troben al temple de Santa Maria.

Al sostre del temple al centre mateix de la cúpula i baix de l'estructura dels focus d'il·luminació es troba un rosetó circular de fusta que representa l'Anyell de Déu, obra de Rafael López

A l'altar major es troba una xicoteta creu que en el seu interior conté un fragment del Lignum Crucis o Vera Creu, és a dir, una porció de la creu en la que va ser crucificat Jesús, donada a la parròquia per Mn. Antonio Ariño. Al voltant de l'església hi ha una serie d'estàtues devocionals fetes a diversos tallers situades sobre columnes representant diferents advocacions i sants. Entre elles es troben: la Immaculada Concepció, Santa Agueda, Sant Cristòfol, la mare de Déu del Roser, la Mare de Déu de Montserrat o el cor de Jesús. També es troba el pas processional de la Confraria de les Creus del Calvari.

Conclusió i agraïments

Com hem vist al llarg d'aquest article, l'Església de Santa Maria de Borriol, de la qual el 8 de desembre de 2008 es va acomplir el 25é aniversari, té molt més que oferir al visitant o al fidel del que sembla amb una primera ullada. Tota obra d'art o arquitectònica té uns orígens, una execució i un significat que no apareix a simple vista i que cal conèixer per tal de comprendre-la en tota la seua magnitud. Esperem que amb aquesta modesta aproximació, la propera vegada que vagen a Santa Maria o passen pel costat sàpiguen apreciar-la un poc més, ja siga com a obra d'art en sí mateixa, com a centre de culte amb un significat més profund del que creien o com les dues coses a la vegada.

No podem finalitzar sense agrair a Vicent J. Valls Escudero que ha realitzat les fotos i a Mossèn Pere Saborit la seua inestimable ajuda i la seua plena disposició a l'hora d'aportar-nos tot el material i informació que li hem demanat sense els quals haguere segut impossible la realització d'aquest article.

REI EN JAUME

PANADERIA - PASTISSERIA

Rei en Jaume, 10 12190 Borriol
Tels. 964 322 009 Castelló

252 anys de creu parroquial

per Vicent J. Valls Escudero

A l'església de Santa Maria es troba ubicada en l'actualitat la creu parroquial de plata que compleix enguany 252 anys des de la seua confecció. No sabem ben bé des de quan es va ordenar executar aquesta obra d'art fins que, recentment, trobarem el protocol notarial en què es posa data a la venda d'una finca rústica per poder sufragar les despeses econòmiques de la creu.

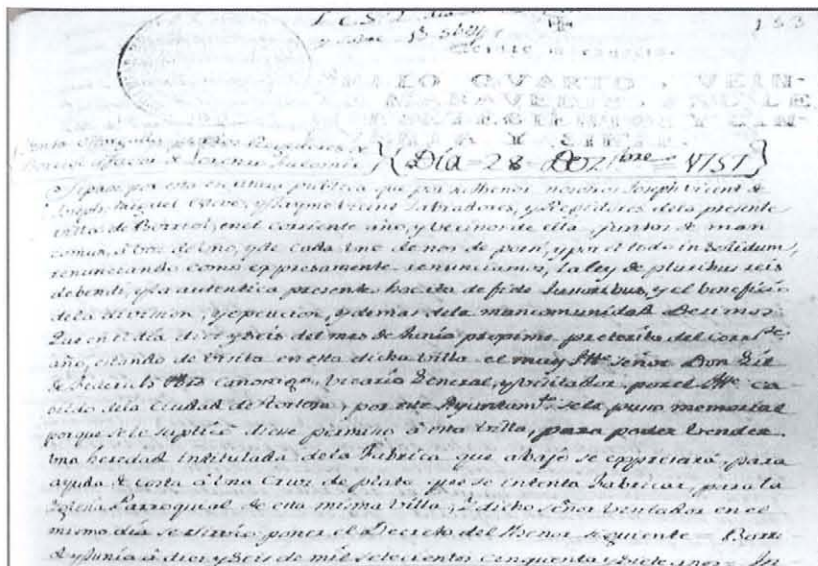
Concretament, es tracta d'una escriptura del dia 28 de desembre de 1757, del notari Josep Artola, escrivà de la vila de Borriol durant els darrers anys de l'Antic Règim. En ella compareixen Josep Vicent de Josep, Miquel Esteve i Jaume Vicent, tots llauradors i regidors. Els jurats demanen autorització a Gil de Federich, canonge i Vicari General de Tortosa, que visita la vila per vendre una heretat amb la qual sufragar la creu de plata. Aquest els dóna permís i Llorenç Falomir, per 150 lliures de moneda reial valenciana adquireix una heretat situada en la partida del Calvari, que limita amb les possessions del mateix ermitori, el camí de ramat, terres de Jaume Pallarés de Jaume, la mallada del Senyor i el pilar del Calvari intitulat Filles de Jerusalem. El Vicari General de Tortosa autoritzà la venda.

Ubicació actual de la creu d'argent en l'altar

En aquells moments, com ens indica Pere Saborit, la Junta de la Fàbrica de l'Església estava formada pel rector (en aquells moments Joseph Febrer), el fabriquer de l'església i els regidors. Tots, com veiem pel document notarial autoritzat pel notari Joseph Artola, tenen protagonisme en fer la creu de plata.

Segons dades que ens ha facilitat mossén Pere Saborit, la creu processional presenta unes mesures de 167 x 63 cm i la seua obra correspon a la tipologia del taller valencià. El material principal amb què es va confeccionar, com hem citat anteriorment, és la plata, que fou cisellada, repujada i amb elements de fundició.

Protocol notarial de venda, 1757

Creu d'argent, primer plànol

La creu té semblança amb altres del mateix estil i de les nostres contrades, com hem pogut comprovar a l'exposició de la Llum de les Imatges a Vila-real.

El moment més difícil de la seua existència tingué lloc durant la Guerra Civil. Segons sembla, es va amagar a casa d'un particular, que després la va manifestar l'any 1938. D'altres objectes similars, dissortadament, sols ens queda el calze de plata, dit de Sant Vicent, i altres calzes de després de la guerra civil. L'orfebreria va desaparèixer el 1936.

Mossén Pere Saborit ens apunta també la ressenya abreujada que va figurar en l'exposició de la darrera Llum de les Imatges:

“Se trata de una cruz latina con el alma de madera, que está formada por la macolla y por cruz propiamente dicha. La macolla es de forma hexagonal y los brazos se desarrollan con un perfil ondulado, donde predomina la ornamentación con rocalla y apliques de época barroca. En el anverso de la cruz, en la zona central, aparece una placa cincelada con motivos vegetales, en el centro la figura de Cristo de fundición y de bulto redondo, clavado y de reducidas dimensiones. De esta placa sobresalen cuatro rayos o haces rectos en forma de aspa y dorados. En cambio en el reverso aparece la figura de la Inmaculada. En las rocallas están San Bartolomé y San Vicente. La cruz está toda decorada con motivos rococó dorada, rematando sus brazos con perinolas”.

Ara fa uns anys, va ser restaurada als tallers de David, orfebre de València.

Al llarg d'aquests dos segles i mig d'història, moltes han sigut les mans portadores de la creu, és el cas de Vicent “de Coscolla”, Benjamín Pitarch “de l'estanc”, el tio “Lluquet”, Vicent “l'Escolà” o el tio “Figuro”, entre molts altres. Segons les creences populars, l'argent (“plata”), amb la qual es va fer la creu, es va extraure de les properes mines del Misteri, a la partida de Cominells, que tenen els seus orígens a l'època fenícia i romana, i van estar explotades al llarg de tota l'edat mitjana i l'època moderna.

SERVICIO OFICIAL
REPARACION Y VENTA
VEHICULOS NUEVOS
Y DE OCASIÓN
- PRE ITV COMPLETA
- SERVICIO NEUMATICOS
- CARGA AIRE ACONDICIONADO
- LIMPIEZA CIRCUITOS INYECCIÓN
- VEHICULO DE SUSTITUCIÓN

J. L. Andrés, S.L.

RENAULT

Avda. Zaragoza, 8 - 10 - Tels.: 964 32 11 45 - 964 32 17 68
12190 - BORRIOL

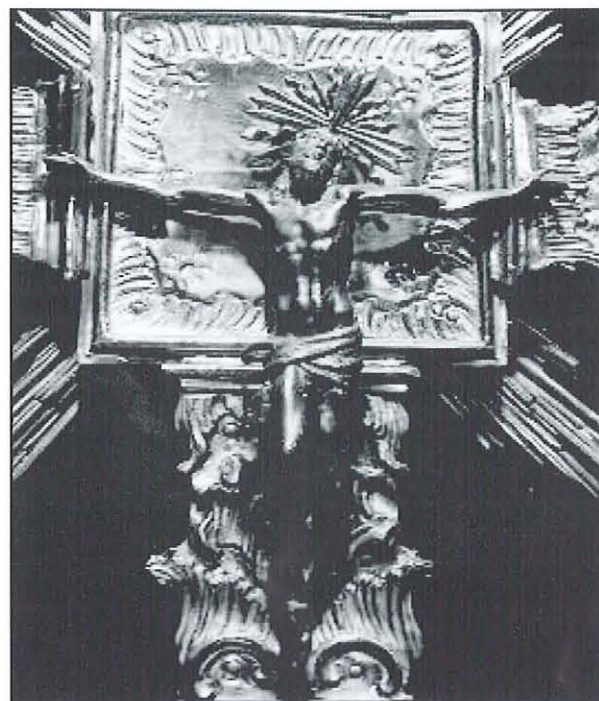
CREU D'ARGENT, DETALLS

Sant Bartomeu, a la macolla

Sant Vicent, a la macolla

Crist daurat, imatge central de la creu

Imatge de la Immaculada, revers

La Creu parroquial durant l'Encuentro, anys 60 (du la creu, Pepe el Figuro)

C/. REY DON JAIME, 9
12190 BORRIOL (CASTELLÓN)
TEL. 964 32 12 76

Viaranys

per F. Mezquita Broch

Fa uns cursos es va iniciar entre alguns professors del claustre de l' Institut F. Ribalta de Castelló una activitat senderista aprofitant l'adaptació de l'horari laboral acadèmic per tal de fer unes rutes a peu pel voltant del terme de Castelló. Aquestes en un principi tenien una durada entre dues o tres hores i fins i tot alguna de quatre o cinc en la mesura que les rutes es feien més llargues s'arribava més tard per la vesprada i es dinava durant el camí. Aquesta activitat, perfectament planificada i organitzada (no cal dir noms) ha anat desenvolupant-se fins avui en dia mantenint-se en ella un grupat de professors/es i canviant, entrant i sortint, uns altres, segons les circumstàncies personals. Jo, sóc d'aquestos últims. Entrar o sortir ja hem dit que depenia i depèn d'aspectes molt concrets de cadascú, perquè el bon ambient, l'adaptació i el bon humor sempre ha estat present entre la colla de senderistes.

Jo vaig formar part del grup en alguns cursos passats i guardo sempre la idea d'aquell bon ambient, de l'esperit esportista i excursionista i de la gaubança d'un paisatge dels nostres voltants amb una personalitat molt definida, mediterrània, amb un encant, colors, aromes, que entre companys, tenen un valor afegit. També hi havia zones maltractades pel progrés, com no. De tot allò anava escrivint, de les experiències, dels pensaments que cadascú va fent mentre s'esforça en assolir un cim, o veient les pedres rodones del barranc esmolades per anys de pluges i de vents i del rodolar insegur empentades per l'aigua. No cal dir de les pinades, i de les carrasques, i de tot el matollar que a poc a poc va soterrant sendes antigues o dormides entre la frescor de la natura. I de les estacions, colors, aromes i freds que ens han posat al descobert tots els racons del cos.

A poc a poc els senderistes vàrem anar ampliant el cercle de les passejades, descobrint nous territoris, sorprenent-nos per la riquesa i la varietat dels horitzons, acostumant-nos cada vegada més a les pendents i al quilometratge que s'enroscava a les cames com serps invisibles, deixant-nos a punt per les migdiades.

De tot això vaig escriure, però en forma de poemes que anaven mostrant els racons més insòlits, les impressions més secretes. Alguns dels quals van transcórrer per la serra de Borriol o pel seu terme. Ara recorde un d'ells que feia al·lusions a la travessia per costat de la Pedrera o del camp de la Coma fins arribar al poble

Quina desolació
aquella pedrera enorme!,
un paisatge oblidat
que avança inexorablement
com una malaltia.

.....

CERRAJERIA
JORGE ESTEVE, S.L.

Tel.964 321 641
Fax 964 321 792
Mòvil 627 960 511

CERRAJERIA INDUSTRIAL
HIERRO, ALUMINIO Y ACERO INOXIDABLE

Ctra. Castellón-Morella, Km. 8
12190 **BORRIOL**
(Castellón)

o un altre anava serpentejant per la zona de les Ermites allí prop del poble, tot recordant anteriors jornades amb uns bons amics, un d'ells de Borriol, celebrant l'amistat després d'haver compartit les mateixes aules a l'antiga escola de Magisteri

Fa anys,
també vaig arribar a les Ermites,
entre rengleres d'oliveres
amagant el barranc espès i ombrívol
quan el temps no empentava quasi.

.....

Però no voldria acabar aquestes paraules sense transcriure el poema sencer que al·ludeix al mateix nom de la revista -la Botalària- en una ruta on després d'unes fatigoses hores de marxa vàrem fer cap a aquesta font:

Prop de la Botalària el cel estava clar
amb el blau agranat dels dies d'hivern
i les fredes abraçades de l'aire.
Baixant carrilades de pedra, cansats,
comentant l'onada terrible del tsunami
que ens ha deixat minúsculs, relatius,
amb la certesa de què la vida s'inventa al dia.
Un camí llarg que s'estira cada volta,
que no pot disfressar la conversa,
l'acudit gastat, inútil i que al cap
no aconsegueix apropar-nos al final.
Columbres tènues de boira.
Un poble rendit sota el castell
prop de la Botària.

i altres.

Publicacions al nostre poble

BORRIOL II

Borriol II és el títol del llibre que es va presentar, fa uns mesos, al saló d'actes de l'Ajuntament, on van assistir una gran representació de borriolencs i borriolenques. L'acte va estar presidit pel sr. rector de la Universitat de Castelló, Francisco Toledo i per l'alcalde de la localitat, Adelino Santamaria.

Borriol II és el segon volum del monogràfic Borriol que es va publicar l'any 2003, el qual es va presentar a la sala de premsa de la Universitat Jaume I. A l'igual que el primer volum, Borriol II és una obra col·lectiva on han participat diversos autors, tots ells fills de la localitat o persones molt vinculades a la població.

Aquest llibre és una continuació del primer monogràfic. Si Ferran Arasa va finalitzar amb el baix imperi, Sergi Selma, en el segon volum, continua en la part alt medieval. Així, Borriol II s'ha estructurat en 5 grans blocs o capítols: història, patrimoni, festes, bibliografia i cartografia. La part d'història és la més desenvolupada on han participat com ja hem comentat Sergi Selma; Carles Rabassa i Ximo Aparisi han realitzat un estudi de la baixa edat mitjana a Borriol; la època moderna ha estat analitzada per Cristian Linares i la història contemporània per Vicent Enric Sorribes.

L'altre bloc és el del Patrimoni. Aquest estudi ha estat realitzat per Pere Saborit, Manolo Canseco i Vicent Falomir. En aquest segon capítol del llibre es fa un repàs dels principals edificis i jaciments arqueològics, on també s'analitza el patrimoni natural, sent el riu Borriol l'eix principal. Pere Saborit descriu el valuós patrimoni religiós.

El tercer capítol està centrat en les festes, J. Henri Bouche descriu el calendari festiu del nostre poble. Els dos últims blocs corresponen a la bibliografia i a la cartografia on es recullen mapes històrics i mapes específics del terme de Borriol.

A part del contingut de llibre caldria indicar que el format triat en Borriol II és més gran que en el monogràfic anterior. Els motius han estat per disposar de una visió millor dels mapes i per altra banda ressaltar les més de 100 fotografies que han estat realitzades per Pascual Mercé.

Esperem que els dos llibres de Borriol publicats siguen de gran utilitat i consulta, a ben segur ens ajudaran a comprendre millor les nostres arrels i a valorar el patrimoni historico-artístic-natural que ens han deixat els nostres avantpassats.

Vicent Falomir Delcampo

LA BOTALLÀRIA

correu: botallaria@gmail.com
 blog: labotallaria.wordpress.com

*Vols que les teues fotos antigues apareguen a La Botallària?
 Per a' contacte amb nosaltres o envia'ns un correu a la nostra adreça
 electrònica.*

La Lira, revista oficial de la Unió Musical Lira Borriolenca.

El passat mes de novembre va eixir a la llum la darrera edició (vuitena) de la revista La Lira, publicació oficial de la Unió Musical Lira Borriolenca. Es tracta d'una revista gratuïta, elaborada per la pròpia agrupació musical, publicada amb motiu de la festivitat de Santa Cecília, patrona dels músics. La finalitat d'aquesta no és altra que informar a tots els socis, i a tot el poble en general, de l'activitat que la societat musical du a terme durant tot l'any al voltant dels tres eixos d'aquesta: l'escola de música, la banda juvenil i la banda

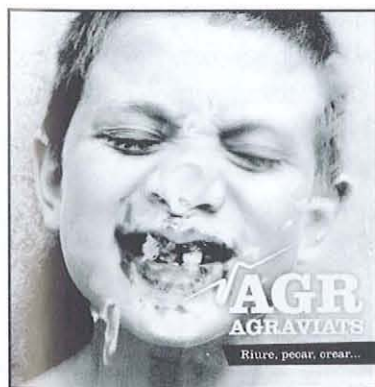
El contingut és molt divers ja que, a banda dels articles merament informatius, trobem articles de divulgació, reflexions personals al voltant de la banda o de la música, entrevistes amb personatges relacionats amb l'agrupació, articles històrics...

Amb publicacions com aquesta (culturals, relacionades amb el nostre poble, en valencià...) la Unió Musical Lira Borriolenca està contribuint a l'enriquiment, no només de la seua vida cultural, sinó de la de tot el poble. Des d'ací els animem a continuar amb tots els projectes que estan portant a terme.

Riure, pecar, crear...

Agraviats encetem un nova etapa presentant el nostre últim treball Riure, pecar, crear... (Quimera Records 2009). Com hem fet sempre amb els anteriors treballs: nosaltres ens ho cuinem nosaltres ens ho mengem. Amb una producció modesta, en aquest disc, pretenem reafirmar les virtuts que ja manifestàvem en discos anteriors: l'energia dels temes i el pes de la part instrumental, per donar un pas més enllà musicalment i en l'elaboració dels arranjaments.

Les novetats principals provenen de la renovada secció de veus formada ara per un duet masculí/femení que aporta al grup un caràcter completament diferent i l'acurada elaboració de la majoria de les lletres, que donen a cada tema un toc personal. D'altra banda, cal destacar la multitud d'estils diferents que conreem amb més o menys èxit. Presentem des de temes on predomina l'ska-rock, al qual us teníem acostumats, amb tocs reegae, funk, hip hop i punk; fins a la fusió de noves sonoritats llatines i properes al jazz, amb les quals volem obrir un nou camí dins de l'escena de la música reivindicativa de parla catalana.

Encara així, els components del grup afirmem que, el nostre, és un grup de directe, ja que ens agrada compartir el que sabem fer i gaudir-ho amb el nostre públic. Per això, pretenem que el disc arribe al màxim de gent possible, enregistrant-lo amb la plataforma lliure Creative Commons per a evitar la utilització comercial dels drets d'autor.

Amb el disc us presentem també un interessant i original videoclip del tema Les Coses.

EL BOLÍGRAFO DE GEL VERDE

Recentment, el borriolenc Eloy Moreno ha publicat la seva primera novel·la, anomenada "El bolígrafo de gel verde". Eloy Moreno no només l'ha escrita sinó que, a més a més, ha decidit editar-la, publicar-la i distribuir-la ell mateix. Això és un pas arriscat en un món literari en el qual cada dia apareixen milers de títols.

I per tal de donar-la a conèixer, ha anat fent diverses promocions en les diferents llibreries, ha creat pàgines en diversos grups socials en internet (facebook) i ha realitzat diverses presentacions del llibre.

Com ell mateix comenta, resumir la novel·la en unes poques paraules és gairebé impossible. Per això, per a fer-nos una idea de la seva temàtica, ens fa referència a la contraportada de la mateixa, en la qual parla del que ell anomena superfícies de vida: la casa, l'ascensor, el treball, l'empresa, la cafeteria..., i on es pregunta si algú pot viure en 445 metres quadrats.

A continuació, els citem un petit extracte de la contraportada:

"¿Puede alguien vivir en 445 m2 durante el resto de su vida?"

Seguramente sí, seguramente usted conozca a mucha gente así. Personas que se desplazan por una celda sin estar presas; que se levantan cada día sabiendo que todo va a ser igual que ayer, igual que mañana; personas que a pesar de estar vivas se sienten muertas.

Esta es la historia de un hombre que fue capaz de hacer realidad lo que cada noche imaginaba bajo las sábanas: empezarlo todo de nuevo. Lo hizo, pero pagó un precio demasiado alto."

A data d'avui la novel·la ja porta venuts més de 800 exemplars, tot un assoliment a l'estar únicament distribuïda en la província de Castelló. A més, a partir de gener té en ment començar la seva pròpia distribució i promoció en les poblacions de València i Alacant.

La novel·la es pot adquirir en diversos punts de venda de Borriol com la papereria Detalls, la herboristeria Castesan i la pastisseria Racó de la Font. A Castelló també està disponible en les llibreries Argot, Babel, Plácido Gómez, Plácido Gómez (UJI) i en El Corte Inglés.

Si li interessa saber més sobre la novel·la pot visitar la web que ha creat l'autor per a aquest efecte: www.elboligrafodegelverde.com, en la qual es poden veure les opinions dels lectors -també podem deixar la nostra pròpia opinió sobre el llibre-, consultar la resta de punts de venda, consultar els llocs on l'autor estarà pròximament signant el llibre o veure totes les novetats de la promoció.

La Redacció.

**El bolígrafo
de gel verde**

Eloy Moreno

vetenbike
 ☎ 964 322 278
 ☎ 645 253 635
 Avda Zaragoza, n.20
 12190 Borriol (Castellón)
 email: vetenbike@hotmail.com

mountain bike
 ciclismo
 recambios
 accesorios
vetenbike
 reparaciones
 servicio postventa
 recogida y entrega
 vetenbike@hotmail.com

vetenbike
 ☎ 964 322 278
 ☎ 645 253 635
 Avda Zaragoza, n.20
 12190 Borriol (Castellón)
 email: vetenbike@hotmail.com

Jocs populars

per Àlex Tena

SAMBORI

Objectiu: coneixement i domini de l'espai i l'entorn popular. Desenvolupament físic: ritme, habilitat, força i comunicació.

Material: una pedra plana i un guix o alguna cosa per dibuixar a terra.

Espai: el carrer.

Participants: mínim de dos i és convenient un màxim de 4 o 5.

Duració: fins que els xiquets facen tot el recorregut.

Origen i procedència: Borriol.

Realització: intentar portar a la pota coixa una pedra per un recorregut determinat. La forma d'aquest recorregut determina distintes variants. Es tira la pedra al número 1 i es bota al 2 i al 3 a la pota coixa. (l'1 no es pot tocar ja que està la pedra). Es posa el peu esquerre al 4 i el dret al 5. El 6 a la pota coixa i el 7 i el 8 igual que el 4 i el 5. El 9 a la pota coixa i el 10 es xafa amb els dos peus. Quan s'arriba ací es dona mitja volta i es fa el mateix recorregut però a la inversa. A l'arribada al 2 s'arplega la pedra que està a l'1 i es bota al principi. Es repeteix sempre el mateix, tirant la pedra cada vegada al número següent.

CHURRO, MEDIAMANGA, MANGOTERO

Objectiu: desenvolupament físic: agilitat i força.

Material: cap.

Espai: qualsevol.

Participants: de 8 a 16 jugadors.

Duració: il·limitada.

Origen i procedència: Borriol

Realització: els jugadors de l'equip que para es col·loquen en fila, el primer recolzat d'esquena contra una paret, i la resta ajupits amb el cap entre les cames del següent jugador. Els jugadors de l'equip contrari salten un per un per damunt del final de la barrera intentant arribar tan avant com siga possible, i han de quedar-se asseguts en el lloc en que cauen.

Una vegada que han saltat tots, el primer que ho ha fet diu: churro (tocant-se el canell), mediamanga (a meitat del braç), mangotero a l'avantbraç, i l'últim de la fila ha d'esbrinar quina part és la que s'està tocant. Si l'equip que para aconseguix esbrinar on té la mà, s'inverteixen els papers dels equips. Si no ho esbrina o la barrera de jugadors cau abans de temps, es mantenen els papers dels dos equips.

Mari-Luz
Salón de estética

Avda. Zaragoza, 82
12190 Borriol (Castellón)

Telf. 964 32 11 58
Móvil. 615 89 76 55

Creences i supersticions de Borriol (I)

per Henri Bouché

Des de fa temps hem anat arplegant coses del nostre poble, entre les quals figuren els refranys, les creences i supersticions que, cada vegada més, estan desapareixent de la tradició oral. El nostre interès és tan sols donar-les a conèixer com a curiositat, si es vol, perquè formen –o han format– part del nostre patrimoni cultural. Cada dia són més oblidades, encara que alguns descreguts creguen en elles. No seran –estic segur– totes pròpies de Borriol (encara que ací les hem recollides), perquè vivim en un món globalitzat i, desde sempre, el contagi entre cultures, l'aculturació, ha estat una realitat ben palesa.

El lector poc preguntar-se: ¿qué són les supersticions i les creences? Podríem dir que el que ahir foren considerades supersticions, avui no ho són. La ciència, moltes vegades, ha fet trontollar eixe món de les creences. Això no obstant, la pretesa desmitificació del mite, tan vigent avui, ens ha fet caure, de vegades, en el mite de la desmitificació. Veurem si també la no-creença ens fa caure en altres creences.

Si consultem el diccionari ens trobem amb definicions referides a la superstició com aquestes: creença infundada o irracional / pràctica o creença religiosa irracional / respecte o temor no raonable a alguna cosa desconeguda, misteriosa o imaginària / precepte o dogma, escrúpul, hàbit, etc., que es fundamenta en la por o la ignorància.

Hi ha, com es pot deduir, un element emocional que no obeeix a la raó. Però, ¿qui no creu en alguna superstició, al menys, emocionalment? ¿Qui no sent certa aprensió si li toca el número 13, si cau el saler a terra, si veu girar un paraigües...? Dades, números i coses formen part d'eixe món, absurd, si es vol, però real. Un món que sembla que desapareix, però que també dona lloc a l'aparició d'altres tipus de creences noves, i no tan sols a l'àrea rural, sinó que, paradoxalment, afecta així mateix a l'urbanita.

Deia el filòsof anglés Hume, allà pel segle XVIII, que pensar que demà la terra girarà a l'entorn del sol és, tal vegada, una believ, una creença,

més no una seguretat científica, encara que sí una probabilitat molt gran.

Doncs bé, l'àmbit de la superstició existeix històricament i de la mateixa manera que en altre lloc ens hem referit als refranys, ara diem el mateix: hem recollit tres dotzenes de supersticions i creences del nostre poble i, per suposat, no són totes ni són exclusives. Altres pobles, pròxims o allunyats, també les tenen. El món, encara que gran, sembla ser xicotet. Hi ha moltes més coses en l'humanitat que ens uneixen que les que ens separen. Vivim dins un món globalitzat.

Posem alguns exemples:

-Ací me dixé un mussol i la setmana que ve vindré per ell. (Transferència del mal d'una persona a altra persona).

-Algunes plantes tindre-les a casa porten desgràcia.

-Aparició d'un borinot: ros, plorós; negre, alegre. (Premonicions).

-Aparició d'un gat negre, creuant-se davant nosaltres, senyal de desgràcia.

-Coincidència de tocar les hores i alçar a Déu: assenyala desgràcia.

-Donar-li voltes al paraigües: senyal de desgràcia.

-El sapo tire viri: no s'ha de mirar als ulls. (Transferència del mal)

-La setèima germana cure de gràcia.

-Els nascuts en Divendres Sant també curen de gràcia.

Sense dubte, el lector trobarà moltes més creences i supersticions. Nosaltres n'hem trobat moltes més, però creiem que aquesta és una mostra de la riquesa que tenim encara, malgrat els temps que vivim de tecnologia i un poc d'abandonament de la cultura tradicional més preada. En properes ocasions anirem analitzant una a una les supersticions d'aquesta llista i moltes altres.

Recepta de cuina: "Coca d'arrop"

per Maite Vidal

Ingredients per a l'arrop

- bresca
- aigua
- calç viva
- carabassa baconera
- 1 llima ratllada

Ingredients per la coca

- pasta d'oli (que haurà de quedar dureta)
- arrop
- ½ kg de farina

Elaboració

Agafarem un tros de bresca, l'escorrerem i el posarem a coure amb l'aigua tèbia fins que es reduïska a la meitat i obtindrem un xarop. Tindrem una carabassa a trossos, ben rentada amb aigua i calç viva per llevar-li la fortor. Després la tornarem a bullir, amb la llima ratllada, fins que estiga cuita, sense deixar de remenar. Per acabar, deixarem que es refrede.

Elaboració

Amb la pasta d'oli fem una boleta, l'aplanem bé i posem al centre molta farina ben atapeïda. Després, agafem de les vores, arrepleguem la pasta deixant un forat al bell mig i la posem al forn. Quan estiga cuita, amb una cullera de fusta, a poc a poc i sense parar, remenem la farina de dins i li posem l'arrop fins que estiga plena i la farina ben barrejada. Amb açò la tindrem llesta.

És important que la deixem reposar de dos a tres dies abans de menjar-la.

PERRUQUERIA

Ana Linares

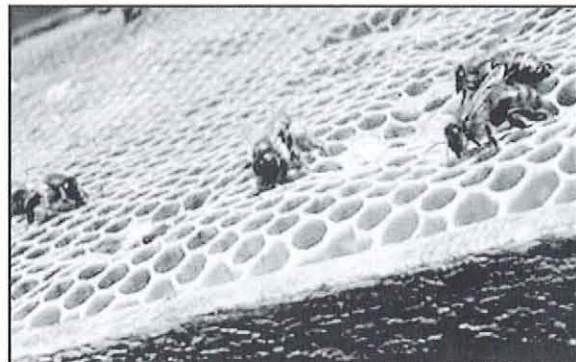
Avinguda Saragossa, 84 - Telèfon 964 32 11 24
BORRIOL (Castelló)

L'apicultura històrica al nostre terme: ruscs de mel a principis de segle XIX.

per J. Cristian Linares Bayo

jo plorava amb ells i encara ploro,
mes, ai!, sens esperança de conhort,
puix tot se'n va, i no torna lo que enyoro,
i de pressa, de pressa, jo m'esfloro,
rusc on l'abell murmuriós s'és mort.

Mossén Cinto Verdaguer

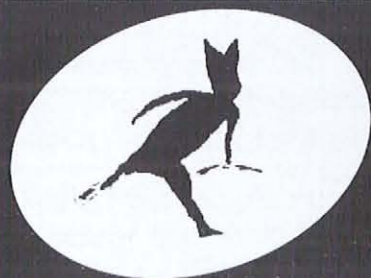

La mel ha estat de ben antic el principal producte edulcorant de les nostres cultures, i fins que no va aparéixer amb força el sucre va mantindre aquesta hegemonia a tota la Mediterrània. La mel s'emprava per a mil remeis i receptes: des de constipats fins al seu ús com a excel·lent àpat gastronòmic. També se solia barrejar amb el vi, i podia esdevenir la matèria primera per a elaborar begudes alcohòliques.

*Pintures rupestres on s'escenifica gent recollint mel.
Cova de l'Aranya, Bicorp (València).*

L'apicultura havia estat una activitat complementària de gran importància des d'abans de l'estada romana, tal i com ens delaten les pintures rupestres de la Cova de l'Aranya a Bicorp (València) d'entre 9000 i 7000 a.C., així com també les restes de ruscs ibèrics a mode de cilindre d'argila que s'han conservat en alguns pobles valencians.

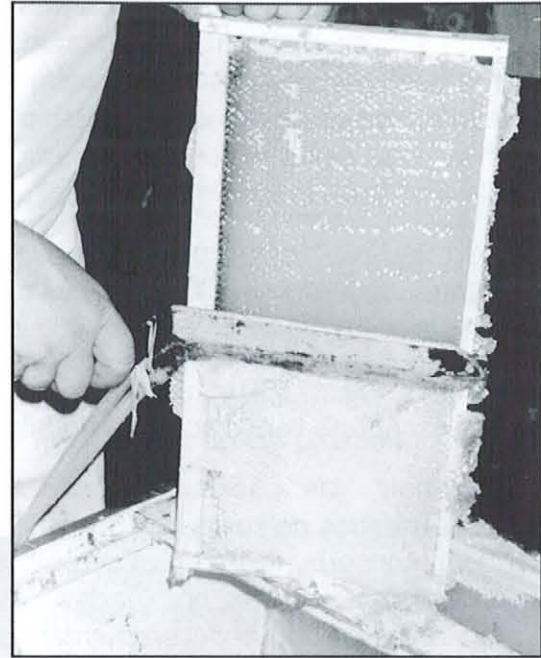

LA BOTALÀRIA

correu: botalaria@gmail.com
blog: labotalaria.wordpress.com

Per fer-te soci de l'A. C. La Botalària, ompli el fulllet d'inscripció que s'adjunta a la revista i fes-lo arribar a algun dels membres del consell de redacció o envia'ns un correu a la nostra adreça electrònica.

Amb el devenir de l'Edat Mitjana, no eren pocs els masos que començaren a generalitzar aquesta pràctica arreu de les nostres comarques. En eixe context, el cas de Borriol, particularitzat pels masos de la Serra, també serà partícip d'aquesta pràctica, tal i com es desprén de certs documents que pertanyen als segles de l'època moderna i les primeres dècades de l'època contemporània. La seua ubicació sovint va portar més d'un mal de cap als governs municipals, ja que se solia aconsellar que no estiguera estrictament prop dels principals nuclis de població.

Neteja de ruscs

J. SANCHEZ
VIVIENDAS / ELECTRICIDAD

DEPARTAMENTOS
Construcció (Juan Sánchez)
619 478 255
Electricidad viviendas (Sergio Sánchez)
696 001 225
Energía solar (Juan D. Sánchez)
649 300502

Reformas integrales
Viviendas completas
Estructuras y muros de hormigón
Mantenimiento electromecánico
Automatización
Instaladores eléctricos autorizados
Domótica
Energía solar

El treball de camp a partir del qual hem basat el present article es fonamenta en la troballa de cinc escriptures provinents dels fons notariaus de l'Arxiu Històric Provincial de Castelló, redactades per Josep Artola. En elles se'ns al·ludeix a la importància cabdal que està adquirint l'apicultura als pobles de l'interior de Castelló, de manera parella a l'eixamplament urbà i demogràfic de moltes viles durant la centúria del Vuit-cents. Els documents consultats han estat els següents:

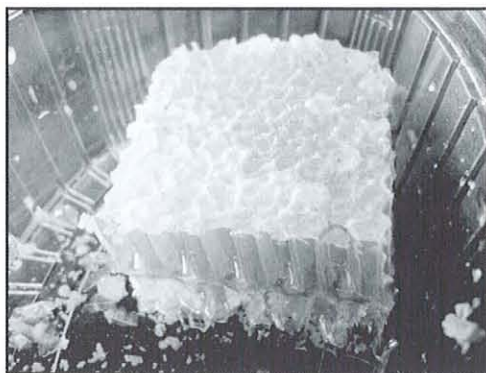
17 de gener de 1800. *Noces entre Gaspar Ramos amb Antònia Portolés Batiste Ramos major i Maria Teresa Esteve, pares de Gaspar Ramos, li atorguen en dot matrimonial 2 càrregues de ruscs d'abelles.*

24 d'abril de 1801. *Noces entre Josep Balaguer i Maria Teresa Esteve* En aquesta escriptura l'aportació a la dot matrimonial és de **26 ruscs**.

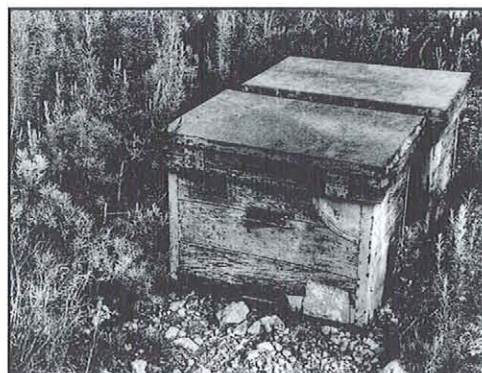
10 de maig de 1801. *Noces entre Josep Ramos amb Maria Teresa Ramos* A raó de **5 càrregues de ruscs per 55 lliures** de moneda reial valenciana cadascuna, Josep Ramos i Maria Vicent, consorts, li deixen al seu fill Josep Ramos els ruscs i l'arca de la mel, tot especificant *...y es de advertir que las nominadas colmenas, arca para custodiar la miel y las expresadas quareinta y dos libras no le deveran entrar en parte con los demás sus hermanos y nuestros hijos al tiempo de la division y particion de nuestros bienes, respecto que el dicho nuestro hijo se lo ha aumentado con su industria y trabajo de unas pocas colmenas que le entregamos mucho tiempo atrás...*

17 de maig de 1811. *Noces entre Vicent Esteve amb Carmela Esteve* Una **càrrega de ruscs per 13 lliures i mitja** de moneda reial valenciana.

13 d'abril de 1811. *Testament de Vicent Domingo. Josepa Maria Domingo i Idelfons Renau.* En deixar els seus béns rústics a la seua neboda Josepa Maria Domingo, el testador, Vicent Domingo, comenta al respecte dels **ruscs** que, en cas de faltar ell *tambien seran de la nominada mi sobrina todas las colmenas que constaran ser mias y de mi actual consorte.*

Tros de bresca

Ruscs

estética
Maria José

C/ Rei en Jaume, 5 bajo dcha.
 12190 BORRIOL (Cs)
 T. 964 05 77 02
 696 09 50 77

Desfilades
 Depilacions
 Magullats
 Manicures
 Pedicures
 Tractaments facials
 Tractaments corporals
 Regis. OVE

De la documentació es desprén que els inicis del segle XIX marquen un creixement econòmic a nivell global que té la seua projecció en l'ocupació d'algunes partides rurals apartades de les viles, com és el cas de la Serra de Borriol i en menor mesura altres indrets del terme. Aquest emplaçament serà el triat per alguns contingents forasters d'arreu del Maestrat, com Benassal i Culla, per instal·lar-se als masos, i contribuiran enormement a la conformació dels hàbitats de població dispersa muntanyenca que es donaran al llarg del segle, fins a la crisi rural de mitjan segle XX.

D'ací, s'explica en part l'apogeu masover de les darreries del segle XIX i la proliferació progressiva d'entitats poblacionals com el Mas de Flora, el Mas de l'Hereu, el Mas de la Penya i la resta d'edificacions veïnes que, juntament amb la introducció de cultius de secà com l'ametler, a la complementació de les explotacions ramaderes i al manteniment d'alguns conreu històrics de la trilogia mediterrània -blat, vinya i oli- feren d'aquestes, les dècades més pròsperes de l'hàbitat dispers.

Amb posteriors estudis, seguirem aportant pinzellades i referències documentals sobre l'apicultura borriolenca, amb la finalitat de poder eixamplar els estudis sobre la història agrària de la nostra localitat i el paper que aquesta va tindre en les economies familiars amb el devenir temporal.

La importància de l'apicultura en la vida quotidiana borriolenca també s'ha deixat entreveure en la conformació de l'onomàstica local, és a dir, en el nom de llocs (topònims) i en els noms o malnoms de les persones (antroponímia). Així, és comú trobar en l'actualitat malnoms plenament vigents en l'ús social com el melero, la mel, la melera i el basero, tots indicant la seua filiació directa amb l'ofici de les generacions anteriors. Per la seua banda, els topònims d'arreu del terme també recullen referències al món apicultor, com és el cas de la coneguda partida de l'Abeller, d'on s'extrau la pedra de Borriol; o també la partida annexa al casc urbà de l'Abeletjar.

VALLS
Calzados

Mª José Valls Balaguer

Avda. Zaragoza, 67 • 12190 BORRIOL (Castellón)

Tel./Fax: 964 65 76 96

L'olivera (I)

per Antonio J. Falomir Montañés

Ací tenim uns xicotets apunts pràctics sobre el cultiu de l'olivera.

Este article consta de dos parts, la segona apareixerà en la pròxima revista en la qual parlarem de males herbes, plagues i malalties i calendari de cultiu.

Temperatures

La temperatura de gelada de l'arbre sencer és de $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$.

La temperatura de gelada de brots i flors va des de $-2\text{ }^{\circ}\text{C}$ o $-3\text{ }^{\circ}\text{C}$.

La recuperació de l'olivera gelada (si rebrota) es pot ajudar amb tractaments foliars a base de quelats de bor i de ferro.

Exigències del sòl

S'adapta a qualsevol tipus de terreny.

En sòls rics en calci la producció d'oli és menor i de pitjor qualitat, açò s'explica perquè el calci dificulta l'absorció del bor, sent l'olivera àvida de bor.

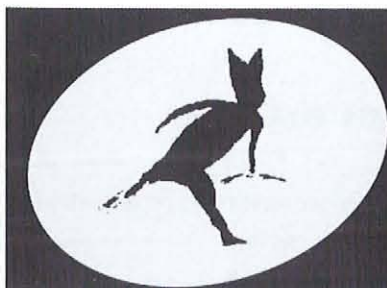
Fertilització

La producció d'oli es millora amb aportacions foliars de bor en forma de quelat, si el terreny és ric en calci. No és bo realitzar més de dos aportacions a l'any, ja que el bor pot arribar a ser fitotòxic.

Quant a l'abonat, este ha de ser ric en fòsfor i potassi, aportant-se estos en els mesos d'hivern. I és convenient l'aportació fraccionada del nitrogen, entre els mesos de març-abril i finals de maig principis de juny, sempre que el terreny estiga en saó. Les quantitats a aportar dependran de la grandària de l'arbre, de la riquesa del terreny, de la varietat, etc.

La quantitat d'adob a aportat dependrà del tipus d'adob i de la grandària de l'arbre.

El fem és convenient aportar-lo quan haja

LA BOTALÀRIA

correu: botalaria@gmail.com
 blog: labotalaria.wordpress.com

*Vols que les teues fotos antigues apareguen a La Botalària?
 Per a't en contacte amb nosaltres o envia'ns un correu a la nostra adreça
 electrònica.*

acabat la seua fermentació, distribuïnt aproximadament uns 2 quilos per metre quadrat, en 5 o 6 muntons, i cada 2 anys. Cal tindre en compte que la gallinassa no és convenient en terrenys rics amb calç, i que per portar molt de nitrogen s'ha de disminuir l'aportació d'este. Si el fem porta molta palla, li aportarem un poc de nitrogen.

Poda

La poda en l'olivera es realitzarà després que haja passat el perill de gelades, ja que la poda debilita a l'arbre.

Esta es pot realitzar fins a un 20 % del volum de la copa, per ser un arbre prou resistent a la poda.

És convenient eliminar branques interiors, ja que impedeixen l'aireig del fullatge afavorint així el repilo.

És convenient, també, eliminar les branques altes ja que dificulten les labors de collita i afavorixen la proliferació de la mosca de l'olivera.

La poda es realitzarà en lluna nova, per ser l'olivera un arbre de fulla perenne. Açò afavorix que no hi haja massa rebrots i una

bona cicatrització de la ferida, així com que la llenya tallada no es podrisca fàcilment per la proliferació de fongs i insectes.

Calçat

Es realitza aportant terra a la base del tronc, d'esta manera s'afavorix l'aparició d'arrels i per tant augmenta la superfície d'absorció radicular.

Eliminació dels brots del tronc

(mamadors i xuplons)

Esta labor es pot realitzar alhora que la poda.

Es pot realitzar una segona eliminació de rebrots del tronc en setembre-octubre.

El calçat es realitza millor quan els rebrots són xicotets, ja que així produïm menys ferida i els residus són molt menors.

Se sol realitzar amb una aixada.

Bar NAVARRET

**ESPECIALIDAD EN ALMUERZOS
COMIDAS - CENAS
TAPAS VARIADAS**

Avda. Zaragoza, 56
tel. 964 321 017 - BORRIOL (CS)

DISCO - PUB
FOREVER
BORRIOL

Caminant per Borriol:

Ruta 2. Excursió al mas de les Gralles

per *Simón F. Griñó*

Descripció:

Ruta circular pel terme de Borriol, que discorre endinsant-se pels paratges de l'Assut, Raca i les Gralles entre d'altres.

Temps estimat 3 hores

Valoració i dificultat:

Itinerari d'uns 13 km i uns desnivells màxims de 460 metres. D'una gran riquesa paisatgística per la variabilitat d'ambients pels quals discorre. Dificultat mitjana.

Km 0

Des de la Plaça de l'Ajuntament o Plaça de la Font, iniciem la marxa pels carrers de Ximén Pérez d'Arenos i Sant Vicent, seguint pel camí vell fins arribar a l'ermitori del sant.

Km 1,8

Una vegada hem arribat a l'ermitori construït en nom al Sant Vicent Ferrer, seguim paral·lels a l'autovia CV-10 pel vial de servei en direcció cap a la Pobla Tornesa, fins a la cruïlla que ens indica l'accés a la partida de l'assut. Continuem entre terres de cultiu de ribera i masets fins arribar a l'assut que dona nom a la partida, on ens trobem una altra cruïlla de camins.

Km 3,2

En la cruïlla de camins, prenem el que passa a sobre de l'assut o camí de Raca. Continuem per aquest camí asfaltat entre cultius de secà, creuant primer el barranc de la Mola, barranc que portarem paral·lel a la nostra esquerra durant l'anada, fins la propera cruïlla, on agarrarem el camí de terra del Coll de Mancebo.

Km 4,6

El camí permet el pas de vehicles en els seus primers 500 m, després i coincidint amb l'augment de la pendent, es converteix en sender o camí de pota que discorre entre finques perdudes d'ametllers, oliveres i garrofers. Arribem al Coll de Mancebo.

Km 5,4

Paga la pena parar-se uns minuts i contemplar l'horitzó, tota la plana queda als nostres peus. Continuem per la mateixa senda deixant els cultius perduts i entrem en terreny forestal amb fortes pendents intermitents. Seguim per la senda fins trobar de nou terres de cultiu abandonades, són les terres que envolten al mas de Les Gralles. En aquest punt el sender discorre pròxim al límit entre els termes de Castelló i Borriol. El mas apareix al davant, estem al terme de Castelló.

Km 6,3

Hem arribat al mas de Les Gralles, com durant l'última part de la senda i des de el Coll de Mancebo, la plana apareix als nostres peus, és un bon moment per esmorzar i gaudir de les vistes. Després de recuperar forces, iniciem el camí de tornada, que en bona part coincidirà amb el d'anada. Seguint per la senda que s'inicia darrere del mas i sense deixar de pujar, trobem un vèrtex geodèsic amb cota aproximada de 460 metres sobre el nivell del mar. És un lloc ideal per fer fotografies, l'altura del lloc ens dona un domini de tota la plana i vall de Borriol.

Km 6,6

Des de el vèrtex geodèsic, iniciem el descens per un sender amb perill de caigudes, ja que la seva forta pendent unida al tràfec de caminants i sobretot motos, han accelerat la seva erosió. La senda acaba després d'uns 1.000 metres en el camí de Raca.

Km 7,6

Seguim pel camí de terra uns 850 metres fins trobar la continuació del camí de Raca (asfalt) que hem deixat a l'anada. Continuem 400 metres per aquest camí, aquesta vegada amb el barranc de la Mola a la nostra dreta i trobarem el punt kilomètric 4,6, on hem pres el camí que ens ha portat fins el mas de Les Galles.

Des d'aquest punt el camí d'anada i tornada coincideixen i ja no ens serà difícil tornar a Borriol

TIMONET: Una planta per "gourmets"

(Thymus vulgaris)

per Sheila Carbó

DESCRIPCIÓ

El timó és de la família de les labiades i ocupa les regions mediterrànies, des del nord d'Àfrica fins a l'Àsia, molt abundant a la Península Ibèrica. És un petit arbust d'uns 40 cm d'altura, amb tiges llenyoses i molt ramificades. Les seves fulles són petites, estretes i ovalades, i les seves flors són rosades petites i disposades en corimbe o bagot. Desprèn una forta aroma degut a una substància anomenada "timol". Floreix a partir del març, durant la primavera, encara que si les condicions són favorables, es pot veure florida en ple hivern, com passa en la nostra zona.

Creix en llocs silvestres, en les vessants àrides, pedregoses i solellades, encara que també hi ha zones on es cultiva per les seves propietats com a condiment culinari, especialment l'Europa central i meridional.

LOCALITZACIÓ AL NOSTRE TERME

Al nostre terme és una de les plantes aromàtiques més present, i per això la trobem quasi per tot arreu. Per destacar algunes zones direm que és fàcil de veure a tota la zona de la Serra, a prop del riu, pel camí del pont de Cominells, a la falda del Castell, o a qualsevol marge d'un camí.

US TRADICIONAL

El timonet s'ha emprat contra la tos ferina, les inflamacions cròniques dels bronquis, l'asma, el dolor d'estómac, els trastorns digestius i la diarrea. També ha estat usada com a repel·lent de mosquits. No podem oblidar que al llarg del temps ha estat present en la cuina mediterrània. I també s'ha emprat des d'antic com a infusió per a combatre els paràsits intestinals.

BENEFICIS

El timó té tant aplicacions medicinals com culinàries.

Aplicacions medicinals

Està recomanat en les infeccions de les vies respiratòries, és molt bon antisèptic: estimula les defenses per evitar gripes, herpes o constipats. També ajuda al creixement del cabell, és cicatritzant, desinfectant, expectorant, broncodilatador, digestiu, i antireumàtic. És un remei eficaç contra la diarrea lleu, i ajuda a combatre els paràsits intestinals. A banda, l'aroma teràpia sempre l'ha defensat, i recomana la seva essència per a refredats, gripes, sinusitis, amigdalitis, menstruacions irregulars, alopecía, artritis, insomne, ansietat, depressió, bronquitis i asma.

Es pot utilitzar en infusió per a glopejar o fer gargarismes si tenim molèsties de gola, i per llavar ferides, i si volem podem mesclar-lo amb una mica de menta, sàlvia o romer.

Piensos • Cereales • Material Ganadero
Alfalfay Forrajes • Pajarería

Camino La Coma, s/n - 12190 BORRIOL (Castellón) - Tel. 964 32 10 93

Aplicacions culinàries

Segurament s'utilitza en la cuina per les propietats digestives i per la seva elevada aroma. Una de les cuines on més s'empra és en la francesa. No es recomana utilitzar-lo junt a l'orenga ni la majorana. Combina molt bé amb els estofats, els ous, embotits i tot tipus de salses.

S'usa en plats molt greixosos perquè facilita la digestió.

També es pot fer servir per aromatitzar sopes, marinades, farcits, guisats i verdures, i ajuda a conservar el sabor en plats de cocció lenta.

Si fem un grapat de timó sec a les brases abans de torrar la carn, aconseguirem que aquesta estiga ben perfumada. El timó quan està molt es pot emprar per a adobar carn, especialment si es tracta d'aus. Es pot mesclar amb oli i vi o vinagre per a marinar la carn i el peix, o per condimentar verdures com carabassí, albergínies, pebreres i tomates. També podem fer una salsa cremosa de timonet per a acompanyar el peix, o oli de timó per a les amanides, inclús unes fulletes amb olor de llima afegides a les natilles.

PRESENTACIÓ

Per a preparar-lo en infusió digestiva o per a afeccions respiratòries haurem d'agafar les flors, ficarem una cullerada d'aquestes per tassa d'aigua, i ho deixarem bullir deu minuts, deixem reposar uns quinze minuts i ho colem. Podem prendre unes tres tasses al dia, tant abans com després de les menjades, i si volem podem afegir-li el suc d'una llima i una culleradeta de mel de romer.

També es poden preparar infusions concentrades, que seria igual que abans però en lloc d'una cullerada per tassa, es fiquen 60 grams. Aquest tipus d'infusió s'usa per llavar les nafres, els cremats i les ferides, així com per als llavats vaginals o per eliminar els polls del cabell.

Per a l'ús extern mesquem 50g de flors per litre d'aigua i es bull 3 minuts, després ho podem aplicar amb compreses sobre les ferides, com a loció per a la pell o el cabell, per a millorar els banys, o com a col·lutori (redueix el mal d'hàlit). També és pot fer servir per a la cogestió i els refredats, procurant inhalar el vapor que es desprèn.

Es pot fer vi de timó com a aperitiu, millora l'apetit. Afegirem 25 grams de flors a un litre de vi blanc sec, ho deixem macerar deu dies, i després ho filtrem. Es recomana prendre una copeta abans de les menjades.

Per preparar-lo com a oli per a acompanyar els plats mesquem tres rametes del timó, dos pebrines, una fulla de llorer, dos claus (d'espècia), una cullerada de sal i 750ml d'oli d'oliva.

PANADERIA - BOLLERIA

**Manuel
Balaguer**

PANADERIA ARTESANA

San Vicente, 8
Tel. 964 32 11 99
12190 BORRIOL
(Castellón)

CONTRAINDICACIONS I EFECTES SECUNDARIS

Com quasi totes les essències, el timonet pot donar lloc a reaccions al·lèrgiques, especialment en els més petits, a més en dosis excessives pot arribar a produir convulsions. En general no es recomana l'ús d'aquesta essència durant períodes prolongats.

Tampoc és molt recomanable l'ús de l'oli essencial per a les embarassades o durant la lactància, igual que qualsevol altre oli essencial.

De totes formes, sempre es pot consultar al nostre metge sobre com empra-ho. De segur que està disposat a donar-nos consells en l'ús de remeis naturals, sempre que considere que per al nostre cas siguin beneficiosos.

CURIOSITATS

El timó es conegut des de molt de temps enrere, ja els egipcis en l'època faraònica l'anomenaven thām i l'empraven en els ritus funeraris per embalsamar.

Més tard, els grecs l'anomenaren thymos, que significa jo perfum, i afirmaven poèticament que nasqué de les llàgrimes derramades per Helena. Virgili, el poeta romà autor de Les Bucòliques, L'Eneida, i Les Geòrgiques, li dedicà un paràgraf en aquest últim alabant la seva aroma, i Plini ja ens informà de quan havia de ser recol·lectat i com havia de ser tractat. Al segle XII se li reconeixia el seu poder curatiu, i era utilitzat contra la lepra i les paràlisis.

A més a més, al timó l'envolta una aura de màgia ja que encara actualment es crema per purificar l'ambient i alliberar-lo d'influències negatives, així com per a atraure la bona salut. Diuen que combat els malsos si el col·loques baix del coixí, i que dur-lo als cabells fa irresistibles les dones, així com que qui el porta al damunt es capaç de veure fades.

Des d'aquesta secció volem promoure els tractaments i remeis naturals, però sempre que ens informem abans de com s'han de preparar per a un ús responsable i adequat, ja que segons l'afecció s'han de tenir en compte unes coses o altres. És per això que a continuació els adjuntem algunes adreces d'internet on poden consultar com preparar aquesta planta, segons per a que la vulguen emprar:

- www.mtplantas.com/plantas/E21486.htm
- www.natureduca.com/med_espec_tomillo.php
- www.herbotecnia.com.ar/exo-tomillo.html
- herbarivirtual.uib.es/cas-med/especie/4419.html
- www.infojardin.com
- www.zonaverde.net/thymusvulgaris.htm

També poden ficar-se en contacte amb la redacció de la revista per a qualsevol consulta.

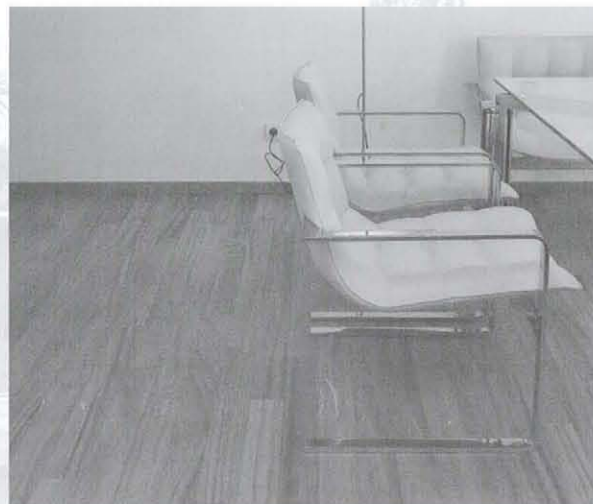
La Plaça La Font

Abans...

... i ara.

parquets & tarimas

**D'OLIVA
TERRA**

Ctra. Castellón Borriol Km. 8,200
12190 BORRIOL (Castellón)
tel. +34 964 32 17 60. fax +34 964 32 18 32.
comercial@dolivaterra.es

www.dolivaterra.es